Алік Олісевич

Революція квітів

Львів
«Тріада плюс»
2013

УДК 821.161.2–3
ББК 84 (4УКР)
О 54

Алік Олісевич
О 54 Революція квітів. – Львів : «Тріада плюс», 2013. – 160 с.

Автор, відомий львівський хіппі і правозахисник, розповідає про свій шлях громадянського активіста і друзів з покоління квітів. Матеріали книги були опубліковані в альманаху «Хіппі у Львові», відредаговані і доповнені.

УДК 821.161.2–3
ББК 84 (4УКР)

Упорядник Іван Банах
Ілюстрації Дмитра «Казіка» Кузовкіна

На звороті обкладинки –
репродукція картини Сергія «Банана» Орловського
«Ангел Святого Саду 1968–2013».

© Алік Олісевич, 2013
© Іван Банах, 2013
© «Тріада плюс», 2013

ВІЧНИЙ ХІППІ

Ми зазвичай по-різному сприймаємо факт переваги над нами інших людей: здебільшого заздримо, інколи (а це буває досить рідко) байдуже ставимось до цього, але мало коли радіємо з того, що хтось нас у чомусь випереджає. Втім, це останнє, дуже рідкісне, почуття в себе я, на превеликий подив, одразу відзначив у стосунку до Олега Олісевича, тобто Аліка, якого знаю понад тридцять років. Не буду влазити у хащі підсвідомого, хоча, можливо, усвідомлення моральної і духовної вищості іншої людини над тобою певною мірою знімає з тебе самого частину відповідальності і обов'язку бути кращим, але менше з тим – я завжди відчував задоволення від того, що Алік неодмінно був на недосяжній висоті, до якої мимоволі намагався підтягнутися кожен, хто з ним спілкувався, у тому числі й я.

Він завжди вмів знаходити у собі повагу навіть до тих людей, котрі на це не заслуговували. Скажімо, Алік толерантно і розважливо ставився до усіляких там совкових ментів, деендешників, партократів і комсюків, шануючи їхню людську сутність, тоді як ми, садівські пацани, мріяли лише добряче натлумити їхні пики, що неодноразово й робили. Побачити в цих люмпенах і моральних потворах щось більшого, нам не вистачало терпіння, проте Алік мав щось таке у глибині душі, і це було його величезною перевагою. З цієї причини я, та й не тільки я, довший час вважали його набагато старшим, ніж був він насправді. Він і не заперечував.

Алік Олісевич завжди перебував серед лідерів усієї хіпової і навколохіпової публіки нашого міста. Його авторитет сягав далеко за межі Львова, а правозахисна діяльність, без сумніву, зробила вагомий внесок у крах тоталітарної системи. У той час, коли багато нинішніх ревних борців за демократію ще сиділи на своїх кухнях, обережно вичікуючи слушного історичного моменту, Алік безстрашно і відкрито проповідував святі ідеї людської свободи на вулицях і площах.

Усі ми якимось чином міняємося з плином часу. За останні, скажімо, років із двадцять у нас багато бідних стали багатими, багато тих, хто віддано служив московсько-комуністичній тоталітарній владі, стали дуже крутими і переконаними (як вони самі вважають) українськими націоналістами. Всі якось змінилися. Однак Алік на диво не змінюється упродовж усього свого життя. Ті, хто давно його не бачив, бувають просто вражені, як вдається людині залишитися таким же, як і багато років тому. Конфуцій стверджував, що впродовж усього життя цілковито не змінюється лише останній дурень і найбільший геній. Алік до першої категорії стовідсотково не належить, отже Конфуцій дав йому належну оцінку. Ми не знаємо, наскільки це важко – не змінювати протягом усього життя ні свого зовнішнього іміджу, ні здатності бути чуйним і небайдужим до людських бід, чи до порушення прав людини і пригнічення свободи – але я особисто впевнений, що Аліку це вдається легко, бо такими рисами він наділений від народження і таке життя (на нашу думку, досить важке і досить таки наближене до праведності) є для нього, як говорив Христос, легкою ношею. Це його життєва карма і життєве щастя.

Ілько Лемко

РЕВОЛЮЦІЯ КВІТІВ

WOODY CHILD

Того літа я збунтувався остаточно.

Мрія, ще не окреслена і невиразна, матеріалізувалася у вересні 1968-го у вигляді потріпаного журнального номера, котрий, описавши перше коло серед потенційних адептів великої ідеї миру і любові, врешті потрапив на горище одного з голосківських будинків на краю Львова, де я переховувався. Вересень 1968 року був багатим на події, які докотилися і до нашого хутора понад озером серед лісів, де я переховувався, щоб не втратити джинси. Одним із атрибутів цієї історії були старі потерті «Левіси», куплені за три карбованці у старших товаришів у таборі. Ті вже ходили з довгим волоссям, перебуваючи поза межами впливів школи, батьків і дільничного інспектора у справах неповнолітніх. Того літа я теж був досвідченим хіпстером, повернувшись із табору для «важких» дітей і підлітків у Дрогобичі. Попри строгий режим, який нам влаштували вихователі, табір став вікном у вільний світ. Подорожі, автостоп, Джимі Гендрикс, Beatles, Rolling Stones хвилювали уяву і кликали на широкі простори. Понад те, табірне керівництво вживало рішучих кроків. Муштра була визнана абсолютним добром, вимушеним, але необхідним. Природно, що ця схема передбачала й абсолютне зло. Його вмістилищем були наші зачіски. Нас примусово стригли «під бокс» – а ми хотіли носити довге волосся. Старших також пробували стригти, але вони чинили опір, втікали, висловлювали протест. Вихователі з ними упоратися не могли. Це був добрий знак. Взагалі, довге волосся у той час набувало символічного змісту, перетворюючись на емблему, пропуск на територію свободи. Скільки було диких випадів проти довгого волосся! Спеціальні рейди дружинників, котрі на міських танцмайданчиках виловлювали довговолосих, садили в «каталажки», везли в райвідділи міліції, насильно стригли, били, арештовували на 15 діб. Все це – за довге волосся! Носити довге волосся у ті часи було до певної міри громадянською мужністю! Боротьба за омріяні патли над твоїми вухами ставала боротьбою за велику справу, набуваючи ознак молодіжного бунту. На очах хулігани трансформувалися в хіппі.

Свіжий номер «Вокруг света», затертий, вже без обкладинок, був зачитаний найбільше в тих місцях, де розповідалося про дивовижну країну дітей-втікачів.[1] До них тягнулися руки допитливих вундеркіндів, котрі понад всіма дивами світу надавали перевагу прекрасному рожевому місту Сан-Франциско на березі Тихого океану з табличкою на розі Хейт-стріт, заляпаною жовтою фарбою, під якою виведена альтернативна назва Love Street. Там удень і вночі на тротуарах і асфальті сидять просто неба їхні ровесники з намальованими на лиці квітами і квітами у волоссі. Вони покинули батьків з їхнім світом міщанських радощів, оскільки вважають їх хворими.

– Чому у вас такий вигляд?

– Виклик суспільству.

– Чого ви прагнете?

– Бути самими собою і отримувати задоволення. Жити, як хочеш, робити, що хочеш, проявляти себе, як заманеться. Кожна людина має врешті стати сама собою. Коли всі захочуть того самого – буде прекрасно. Ближче до природи. Геть війну. Любов, а не війна.

Подорож заводить до кімнати із зображенням Германа Герінґа в білому кітелі. Шкіряна мотоциклетна камізелька з нацистським хрестом вказує на присутність Ангелів Пекла.

---

[1] Генрих Боровик. Хождение в страну «Хиппляндию» // Вокруг света. – 1968. – № 9. – С. 25–31, 68.

За хвилину до царства квітів вриваються тлуми фальшивих хіппі, юрби наркоманів, за ними сунуть поліцейські облави і ті, хто робить на цьому бізнес.

– Ми йдемо звідси. Ми – справжні. Тут більше не можна. Тут нас знищать.

На іншому березі континенту – Мангеттен, апофеоз фінансової могутності. Біржа – один із елементів непереможного монстра. Сотні маклерів, брокерів, біржових клерків метушаться, снують навколо свого невидимого бога. Півтора десятка переодягнутих хіппі піднімаються на галерею і деякий час спостерігають за шаманством унизу. Потім жестом привертають загальну увагу. Внизу дехто здивовано підводить голову. Ті, що зверху, виймають із кишень жмутки одно- і п'ятидоларових купюр і шпурляють донизу. Зелені листки кружляють, повільно опускаючись на голови здивованих служителів векслярського культу. Рух у залі припиняється. Ті, що внизу, остовпіло дивляться на тих, що вгорі. За мить тиша змінюється шалом. Ті, що внизу, кидаються ловити бакси, хапаючи їх на льоту, повзати по підлозі, визбируючи однодоларові банкноти. Тих, що вгорі, виставляють у три шиї і вони, взявшись у коло, танцюють на розі Уолл-стріт і вигукують: «Свобода!».

Але пора, вже, друзі, пора, а я зачитався. Джинси були квитком у вільний світ, перепусткою на аудієнцію до царства мрії. Та інквізиція невблаганна, школа не прийняла свого сина, мене прогнали і я мав привести до школи батька. Додому я не пішов і вже 2 тижні вивчав горища голосківських хат, ночуючи по черзі у друзів. Проте ставало холодніше і я мусив повертатися. За кару джинси було спалено – плата за віднайдений інстинкт свободи. Зустрічний крок не перетворився на широкий жест, очікуваний консенсус не відбувся. Тоді я сам собі сказав: «Баста! Більше жити за вашими правилами і підкорятися вашим законам я не буду!».

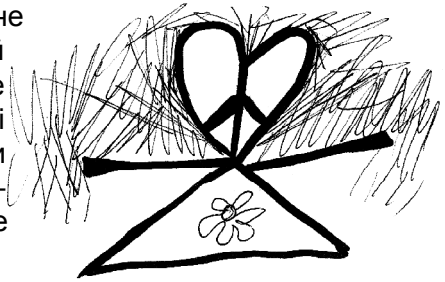

* * *

Після закінчення 7-го класу влітку 1972 року я вирішив їхати автостопом. Хотілося романтики, знайомств зі справжніми хіппі, такими, як на Заході. Метою була Прибалтика. Сашко, на два роки старший, жив у центрі Львова. Ми були знайомі ще з табору в Дрогобичі і разом зібралися на пошуки пригод. Себе ми тоді вважали хіппі. Від «ворожих голосів» Сашко чув про самоспалення Ромаса Каланти[2] у Каунасі у травні цього року і демонстрації, які були придушені владою. Ми мали переконання, що Каунас чимось схожий на Амстердам, куди з'їжджаються хіппі з усієї Європи. Крім того, я пам'ятав репортажі про події серпня 1968 року в Чехословаччині, що їх показували тоді по телебаченні – «контрреволюцію», у якій брало участь багато довговолосих людей, і що радянська пропаґанда наголошувала саме на їхній участі, називаючи їх хіппі. І ще з газет було відомо про молодіжну революцію у Парижі навесні 1968 року, учасниками якої також були хіппі. Все це разом складалося у дивовижний коктейль, який мав магічну притягальну силу. У червні ми виїхали в Каунас.

На виїзді зі Львова ми з Сашком сіли на вантажівку, котра прямувала до Білорусії. На околиці Мінська попросилися переночувати в одному зі старих будинків. Зранку виїхали до Вільнюса і надвечір були в Каунасі.

Центральна Алея Лайсвес і за радянських часів зберегла первісну назву – Алея Свободи. Місце, де спалив себе Ромас Каланта на Алеї Лайсвес – біля фонтану, недалеко від Музичного театру. Там ми швидко знайшли «своїх». Знайомитися було просто – всі носили довге волосся, через що «впізнавати» своїх не становило проблем. Цілими днями вони тусували на Лайсвес. Відгомін великих подій скликав вільних людей і Каунас здавався нам столицею хіппі. Я теж

[2] Ромас Каланта (1953–1972) – вчинив самоспалення 14 травня 1972 р., протестуючи проти радянського тоталітарного режиму.

хотів стати вільною людиною, адже тільки так можна змінити світ на краще. Перші, з ким ми розмовляли біля фонтана, були Айн із Таллінна та Алік Лобанов[3] із Вільнюса. Вони допомогли влаштуватися в одному з гуртожитків, котрі пустували під час літніх канікул.

Другий день у Каунасі був ще більш динамічним. Всі перебували під враженням недавніх подій – вчинку Каланти і молодіжних заворушень, котрі стали причиною стрімкого збільшення кількості хіппі в місті. Хтось розповідав про минулорічні розгони демонстрацій хіппі у Москві, Гродно і Вільнюсі, дехто чув про арешт Шарніра[4] у Львові.

Один із довгим хвилястим волоссям і бородою нагадував берсеркра з країни фіордів.

– Вікінґ, ти можеш спробувати хоч трохи остудити запал?

– Не люблю, коли до нас простягають руки. Я – хіппі, але не пацифіст.

Москвич Міша Тамарін збирався їхати до Таллінна. Взагалі, там усі збиралися до Таллінна або тільки-но повернулися звідти. Очевидно, там зосереджувалася головна тусовка, тоді як у Каунасі починали закручувати гайки. Я вирішив наступного літа обов'язково їхати до Таллінна – столиці вільних людей.

Дорогою назад у Вільнюсі нас затримала міліція. Сашко вже мав паспорт і його за пару годин відвезли на вокзал, посадивши на львівський поїзд. Зі мною було складніше. Як неповнолітній, я мав свідоцтво про народження, але вони повинні були навести довідку про мою особу. Мене запроторили до спецрозподільника на 3 тижні. Вони довго «з'ясовували» мою особу, оскільки я перебував на обліку в

[3] Алік Лобанов (1949–2006) – один з лідерів вільнюських хіппі, буддист.

[4] В'ячеслав Єресько (1949–2001) – лідер львівської центрової хіпової тусовки (1968–1970), в дитинстві перехворів на поліомієліт. Намагався створити підпільну організацію (вересень 1970), за що був арештований 26 листопада 1970 р. і ув'язнений на 3 роки. Став кримінальним авторитетом, ще тричі був ув'язнений, помер у тюрмі.

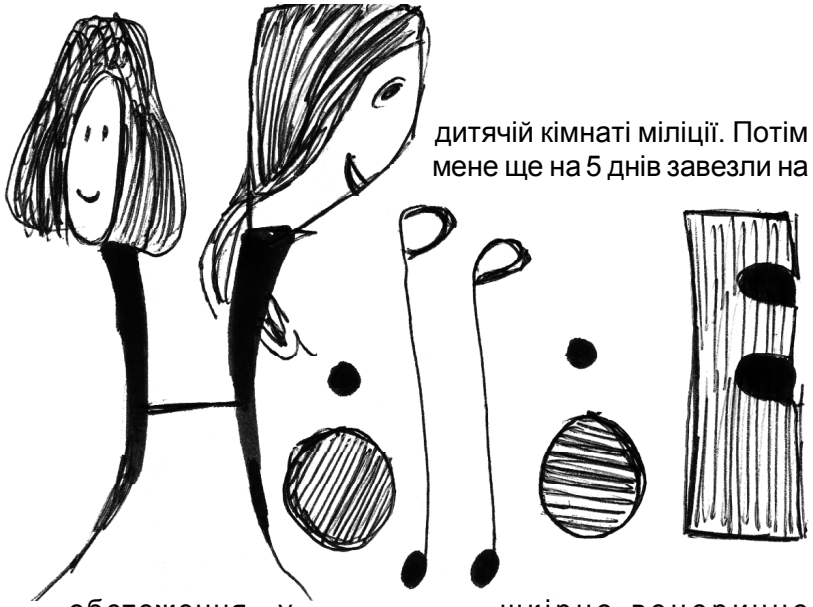

дитячій кімнаті міліції. Потім мене ще на 5 днів завезли на обстеження у шкірно-венеричне відділення, де тримали різних кримінальних елементів, а після того «експортували» на поїзд до Львова.

Наступного року я закінчував 8-й клас і школа прагнула мене позбутися. Я потрапив до ПТУ № 17 у кінці вулиці Варшавської. Там готували автослюсарів, малярів-штукатурів і вчилося багато «важких» підлітків. З мене мав вийти слюсар-ремонтник. Зразу по завершенні необхідних ритуалів я вирушив до Таллінна.

На залізничному вокзалі мене чекав Айн, з яким ми познайомилися у Каунасі. Він мешкав у Пяскуле на околиці Таллінна і йому нічого не вартувало пройтися в центрі голим до пояса і босим. Айн намагався пароплавом зі шведськими туристами перебратися до Фінляндії, але затія була невдалою і йому світила психушка. З Айном ми вийшли у центр міста. Перед нами розкинулася площа Торніде з довжелезним фортечним муром і вежами, що оберігали територію вільного світу. Ззаду попід муром тягнеться вулиця Лабораторіумі; з того боку стіна була розмальована неймовірними фарбами. Неймовірною була неформальна назва вулиці – Love Street. Як у Сан-Франциско. Розглядаючи химерні каскади, ми ішли, орієнтуючись на витончений шпиль церкви Олевісте.

Черепичні дахи, вежі, мури, сходи вздовж мурів, брами з вежами – перед нами лежало готичне місто.

Але найцікавіше було попереду. Ми з Айном прийшли на гірку біля церкви Ніґулісте, поміж вулицями Ратаскаєву і Хар'ю в Старому місті, і тут на лавочках і газонах я побачив величезну кількість довговолосих хлопців і дівчат – десь із 50–70 осіб. Вони приїхали з Москви, Ленінграда, Риги, Вільнюса до своїх талліннських друзів або й просто до Таллінна, що в тих часах перетворювався на хіппістську Мекку. В Естонії місцева влада була більш демократичною, ніж будь-де в СРСР, навіть у Латвії чи Литві. У Таллінні, Тарту, Вільянді, Пярну відбувалися рок-фестивалі, де виступали прибалтійські і російські рок-гурти.

Пам'ятаю «олдового» талліннського хіппі на ім'я Ааре. І Айвара Ойя[5], котрий жив у центрі біля готелю «Віру». Він добре грав на гітарі і пізніше виступав у складі Magnetic Band. Або Рейн Метсніін на прізвисько Мічурін – худорлявий, флегматичний, що незворушно, задивившись в одну точку, розповідав про напівміфічного старця на ім'я Рам[6], що практикує йогу десь на хуторі біля Пярну.

Трохи нижче від церкви Ніґулісте, вздовж вулиці Ратаскаєву у сквері біля артилерійської вежі Кік-ін-де-Кьок було кафе, де також збиралися хіппі. Навколо було багато горобців і його називали «Воробєйник». Ще одне таке місце – недалеко в кафе біля ресторану «Москва» на площі Вийду. Але найбільше чудес траплялося на Гірці біля Ніґулісте. Там можна було навіть переночувати і міліція нікого не забирала. Тут я

[5] Айвар Ойя (1956 р. н.) – учасник рок-груп Magnetic Band (у 1981–1983), Muusik Seif.

[6] МіхаЕль Тамм (1911–2002) – естонський філософ-містик, майстер йоги. У 1940 р. емігрував з Естонії, вивчав ядерну фізику в Технічному університеті в Берліні, теософію і буддизм. У 1953 р. інтернований в СРСР. Автор доктрини «Нуль-Гіпотеза-Теорія» (1975), базованої на буддійському вченні шаньявади про Пустоту і працях групи французьких математиків «Ніколя Бурбакі» середини XX ст. У 1981 р. емігрував до США, де й помер.

зустрів Вікінґа і Мішу Тамаріна – моїх знайомих по Каунасу. Під гітару виконував популярні рок-хіти Міша Антонов – російськомовний талліннський хіппі. Чи не найбільше було москвичів – Офелія[7] і Азазелло в яскравих барвах, колоритна, екстраваґантна Лєна Губарєва[8] на прізвисько Лой, Сергій Троянський[9], Саша Дворкін[10] – збирач хіппівського сленґу і фольклору. Нам так цікаво і приємно було розмовляти на Гірці біля Ніґулісте!

Вдома з Айном жила його бабуся-лютеранка. Вона підтримувала юних поборників контркультури і забезпечувала нас лютеранськими молитовниками, котрі привозила зі Швеції. Ми утрьох заходили до церкви Олевісте на вулиці Пікк.

Задивившись на височенний шпиль Олевісте, вслухаєшся у шепіт примар середньовіччя. Молодий майстер Олев прагнув будь-що досягти неба. Талліннським бюрґерам хотілося мати церкву, якої ще не було на світі, а йому – діткнутися оманливого склепіння. Ярус за ярусом здіймалася

[7] Світлана Барабаш (1949–1991) – учасниця демонстрації 1 червня 1971 р. у Москві, лідер мистецької групи «Волосы» (1975–1976).

[8] Олена Губарєва (1956–2009) – хіппі «Лой-Денделайн», учасниця групи «Волосы».

[9] Сергій Троянський (1954–2004) – анархіст, у 1983 р. разом з Юрієм Поповим заснував пацифістську групу «Свободная инициатива» у Москві. Пропав безвісти. Юрій Попов (1954–1999) – хіппі «Диверсант», правозахисник, учасник груп «Волосы», «Добрая воля» (заснована 1980 р.). Ініціатор щорічних сейшнів 1 червня у парку Царицино у Москві на День захисту дітей (починаючи з 1982 р.) на пам'ять про демонстрацію хіппі 1 червня 1971 р. у Москві. Був двічі ув'язнений, неодноразово потрапляв до психушки.

[10] Олександр Дворкін (1955) – хіппі «Агасфер», на еміграції у 1977–1991 рр. Православний історик, борець із тоталітарними сектами і Московською Гельсинською групою.

вежа, іншої такої на Балтиці не було. Коли шпиль вже торкався хмар, а був він тоді вищим, як тепер, Олев став на вершечку і звівся на повний зріст. Глянув на небо, і в ту ж мить похитнувся, не втримався на ногах і полетів додолу.

Щоранку ми приходили на Гірку. Звідти йшли на Ратушну площу. Потім – до парку Ліндамяґі, де сідали біля валуна зі скульптурою заплаканої Лінди, або їхали до парку Кадріорґ, де можна було годинами лежати на траві біля ставків Кірдетійк і Луйґетійк. Потім поверталися на Гірку до Ніґулісте і так можна було проводити цілі дні.

Чудового ранку, коли стоїш на Ратушній площі і підошвами відчуваєш приємні, тверді камені бруківки, спробуй міцно заплющити очі, а потім знову відкрити – у спосіб письменника Яана Кросса[11] – і тоді все навколо стає зовсім іншим. З баштових вікон вистрілюють до синього неба золоті тромбони сурмачів і тягнуться за мури до Трояндового саду, де травневий граф шукає графиню[12]. Святкова процесія повинна в'їхати в місто вулицею Пікк. Таке трапиться, якщо тобі справді пощастить стати на правильні камені.

* * *

Моє хіпісове ім'я – Woody Child.

У центрі Львова в нас було кілька точок. Ми приходили на сходи до Домініканського костелу, де недавно відкрився музей атеїзму. Вхід до музею влаштували збоку, ближче до дзвіниці, а головний портал був закритий, і ми сиділи на сходах саме тут. Потім перейшли у сквер на Монте-Карло – тодішня площа Галана – там була тусовка хіппі «Пляц». З тих часів у мене був колеґа Джоник[13] з площі Ринок. Ми всідалися на лавках і газонах, грали на гітарі, розмовляли про

[11] Яан Кросс (1920–2007) – естонський письменник. Асоціації з правильними каменями із повісті Я. Кросса «Мартів хліб» (1972).

[12] Алюзія на традиційне свято Травневого графа (короля), яке проводилося на Зелені свята у багатьох католицьких країнах.

[13] Ігор Зборовський (1958).

музику. Брек[14] розповідав про маніфест Шарніра. На Пляцу ми збиралися щодня близько 13-ї години. По дорозі заходили в «Нектар».

«Нектар» відкрили того року, коли я повернувся з Таллінна, і сюди перекочувала молодша богемна публіка з ресторану «Під левом». Центральним персонажем «Нектару» став Дем[15]. Дем був нонконформістом. Після студентських бунтів 1968-го року Дем відчув непоборний потяг до індивідуальної свободи і творчого самовираження. Скоро після цього його відрахували з Поліґрафу.

Ми сиділи в «Нектарі» на першому поверсі, до підвалу не спускалися: вхід туди був платним. Потім після 19-ї знову йшли на Пляц.

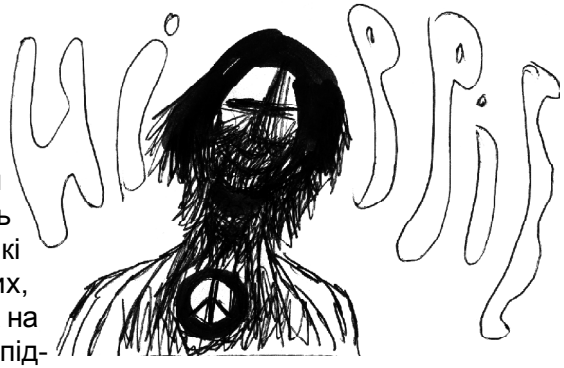

Вінцем мрій було потрапити до Амстердама чи Сан-Франциско, куди з'їжджаються тисячі хіппі і живуть так, як хочуть. Великі гурти довговолосих, цілодобова тусовка на вулицях і площах, піднесений настрій, комуни, єдина спільнота передової молоді – такими видавалися острови свободи. Ми прагнули духу братерства. Особливо марив Америкою Джоник. Треба тільки перебратися через кордон, щоб увійти до кола вільних людей.

Скоро стало відомо, що на волю вийшов Шарнір. Хоча Брек мало розповідав про нього, все ж я дізнався, що він радикалізував свої погляди. Я палко бажав зустрітися з ним і довідатися, що насправді лежало в основі легенди.

[14] Віктор Цуканов (1953–2001) – художник, був учасником групи Шарніра (1970).

[15] Валерій Дем'янишин (1947) – художник-графік, навчався в Українському поліграфічному інституті ім. Івана Федорова. Був учасником групи Мотохіппі.

На Пляц підтягувалося все більше довговолосих. Разом із Бреком приходили кілька хлопців із Хреста. Космодем'ян Возняк[16] з довгим білим хаєром запросто міг гуляти Академічною босий і голий до пояса. Бест[17] міг пробігтися зверху по легкових автомобілях, що стояли в ряд, припарковані біля тротуару. Він добре грав у футбол і заслужив собі прізвисько зірки анґлійського футболу: на полі нас троє не могли відібрати в нього м'яча. Багато часу Бест віддав трактатові про футбол – із малюнками та схемами. За зразок правила техніка бразильців і самого Джорджа Беста. Свій твір він намагався передати Валерієві Лобановському. Проте їхні шляхи так і не перетнулися, і трактат залишився лежати за стійкою пивбару у Москві. Володимир Петров[18] жив на вулиці Комсомольській у центрі. В нього була чорна галка, яку він носив на плечі. Галка розуміла людські слова. Він так і приходив з нею на Пляц і на танці до Клубу міліції. Високий, з довгим хаєром, подібний на персонажа з піратського фольклору. Хіба що час від часу ззаду на джинсовій куртці біліли смуги від пташиних «пострілів». Або Потопляк[19] на прізвисько «Костилевич», що жив на Майорівці. Він був інвалідом з дитинства після поліомієліту, і як Шарнір, пересувався з допомогою милиць. Їх часто плутали, але Потопляк ходив у джинсовому костюмі, а волосся мав русяве, майже до пояса. Пересувався швидко-швидко, його можна було бачити в різних кінцях Львова, особливо на музичній біржі біля нинішнього пам'ятника Шевченку. Один час він носився з піснею на власні слова:

Все напрасно кроме мгновенья –
Мгновенья, когда ты танцуешь
Рок-н-ролл на асфальте.

[16] Космодем'ян Возняк (1956) – зараз проживає у Празі.
[17] Володимир Щербаков (1951) – самодіяльний художник, із 1997 р. проживає в Росії.
[18] Володимир Петров (1958–2000).
[19] Станіслав Потопляк (1954–2003).

Ян Нікодемович[20] на прізвисько Бородатий походив з інтеліґентної польської родини – його батько відомий львівський композитор. Я бував у них вдома на Пушкіна: там звучала класична музика, Шопен. Ян виконував під гітару популярні батярські пісеньки довоєнного львівського шансону – про Францішку з Клепарова:

A niedaleko od nich za grodem
Mieszkał sy mieszkał fryzjerczyk młody.
I codzień rano kupował kiszky,
Bo bardzo kochał panny Franciszki.

Або про серце батяра:

Za rogatkami chodzą batiary
Nie mają na mieszkani, na wikt,
Ale spiewają, nie narzekają,
Bo mają serca jak nikt.

* * *

Наша зустріч із Шарніром відбулася навесні 1974 року.

Ми підійшли з Бреком на роздоріжжя Київської на Хресті. Відійшов трамвай, на вулицях порожньо. Минуло трохи часу. Нарешті вийшов Шарнір. У чорному шкіряному плащі і джинсах, як я собі й уявляв, на милицях, ніби Джон Сільвер. Був коренастий, міцно збитий. Волосся чорне і густе-густе, вже трохи відросло. Лице інтелектуала. Носив чорну беретку бітника і коротку бороду подібно до Че Ґевари. Із Шарніром йшов бородатий хіппі, вони з Бреком відійшли трохи вбік. Шарнір зняв одну милицю, яку він кріпив петлями за руку, ніби

[20] Ян Нікодемович (1957) – у 1980 р. репатріював до Польщі.

щит. Трохи роздумував, ніби дивлячись крізь мене. Почав першим. Був досить балакучим. Говорив про те, що у Львові поширені пацифістські настрої, потім поцікавився, хто є серед хіппі «молоді», і як вони ставляться до дружинників.

– Чи всі вони розуміють, для чого існує рух хіппі, пацифізм?

Він далі говорив, що в нас панує тиранія, і що ситуацію треба змінювати, а також, що він згідний з іншими, непацифістськими методами:

– Вони вже пробували щось змінювати і що з того вийшло?

Трохи дивно було через те «вони» – так, ніби він відмежовує себе від колишніх учасників групи.

– Не зі всіма своїми тодішніми уявленнями я згоден, – і раптом: – Молотити комуняків треба, як колись ОУН-УПА. Ну і відділятися від совка.

Було цікаво, як Шарнір по черзі переходить з російської мови на українську, що й не знати, котра із них була для нього рідною.

З подальшої розмови випливало, що він і надалі прихильний до довговолосих, і послідовників шукає саме серед них:

– Волосся – то символ незалежності в совку. То не США, де всі носять, що хочуть.

Він згадав про своє перебування в Чехословаччині і знову про те, як там довговолосі відстрілювали комуняк. Далі ми трохи поговорили про хлопців, з якими я колись бував у військово-спортивних таборах. Виявилося, Шарнір знав декого з них. Дивно – так виходило, що він знав про моє знайомство з ними, а може він просто пускав туману, робив вигляд, ніби знав. Раптом він спитав:

– Ти постріляти не хочеш?

– ?

– Розумієш, насправді щось змінити старими методами не зможемо. Комуняки вже навіть право думати відбирають. Революція – єдине, що варто робити.

Я був вражений такою зміною. Це сильно розходилося з їхнім маніфестом.

– Але то вже не хіппізм.

– Ет, я себе вже давно і не вважаю хіппі. Я – прихильник радикальних методів.

– А як же ж маніфест, ненасильницький опір, ідеали демократії?

– Та ні, тут не Штати. Свободу треба спочатку завоювати, а вже потім будуть ідеали демократії.

– Але у Львові вже досить багато довговолосих. Із пару сотень, які беруть із нас приклад. Серед них є і переконані.

Тут Шарнір поліз рукою у внутрішню кишеню. Я побачив у нього під плащем чорну шкіряну камізельку, на якій висів залізний хрест зі свастикою. Також видно було добрий ремінь із бляхою зі свастикою і написом «Gott mit uns»[21]. Помітивши, що я побачив, а може він хотів, щоби я бачив, Шарнір додав:

– Та я ще тоді ментам казав: «Що ви там знаєте про свастику? То давній символ Сонця», – потім, змінивши тему: – Тобі можу дістати «Майн Кампф». Почитаєш. Захочеш – дістану пістолет. Думай.

І я подумав, що ніколи не буду брати в цьому участі. Пізніше Брек розповів, що у Шарніра не залишилося однодумців і він шукає нових прихильників серед незалежної молоді.

– Та він, мабуть, від початку був нациком, – підсумував я для себе.

Але як би там не було, Шарніра я поважаю. Говорити про революцію у той час мало хто наважувався, це було безнадійною справою. Я захоплювався такими людьми. Ще я подумав, що Шарнір – один із перших неонацистських лідерів у Союзі. У принципі, боротьба передбачає широкий спектр методів, і хто знає, котрий із них виявиться ефективним? Кожен

[21] З нами Бог (нім.).

повинен робити те, у що вірить і на що здатний, а вже чи з'явиться в тім потреба, чи ні – невідомо. Ліві радикали Джеррі Рубін[22] і Даніель Кон-Бендіт[23] теж починали як хіппі, а потім перейшли до радикальних методів. На Заході ще залишалася віра у святість лівих ідеалів і непорочність комуністичних вождів. Ну а в нас, за завісою, ситуація була інша. Необхідність радикального опору була на порядок вищою. Ідеологія опору у тоталітарній державі з лівою ідеологією мусить мати протилежний знак. Погляди Шарніра мали свою логіку. Ми з ним ще кілька разів бачилися, а потім я дізнався, що його знову посадили.

[22] Джеррі Рубін (1938–1994) – один з лідерів американського пацифістського руху 1960-их рр., один з лідерів партії хіппі у 1968–1970 рр.

[23] Даніель Кон-Бендіт (1945) – лідер студентського руху в Нантері, передмісті Парижа, символ молодіжної революції 1968 року у Франції.

РОМАНТИЧНА КРАЇНА МРІЙ

Коли я уперше довідався про Сан-Франциско, в моїй уяві поставало місто-казка, де немає диктату дорослих, почуваєшся вільно, і можна жити і поводитися, як заманеться. Там у комунах живуть мої ровесники, а на вулицях вирує нескінченний карнавал Дітей Квітів. Клімат у місті теплий і можна ночувати просто у парку або на вулиці. Дивовижна країна мрій і чудес. Це було настільки важливим, бажання потрапити у той цікавий світ було таким всеохоплюючим! Мене переповнювали почуття любові і братерства.

А рух у той час набирав обертів, ламаючи догми і долаючи «залізну завісу». І тільки одне місто на планеті могло конкурувати у цій ієрархії – Амстердам, місто квітів, куди з'їжджалася прогресивна молодь з усієї Європи. Ознакою приналежності до світу вільних людей було довге волосся, що його так ненавиділи обивателі по один, і по другий бік завіси.

Коли я уперше зустрів довговолосих хлопців у Львові, це здавалося фантастичним видінням.

Від моменту появи моїх перших джинсів, за які довелося поплатитися, я знав, що ступив на стежку, яка неодмінно приведе мене до мрії. А поки що ми влаштовували життя відповідно до того, яким уявляли ідеалізовану країну – комуни, сейшни, поїздки до тодішньої радянської хіпової Мекки–Таллінна.

Одна із постійних атракцій розгорталася у Святому Саду.

Навесні 1975 року я познайомився з Карлом[1]. То була оригінальна персона. Він був приколістом – веселий, я би сказав, буйний. Кожної хвилі міг щось утнути. Був уродженцем Буенос-Айреса, куди з Західної України емігрували ще його діди. Карло вільно говорив іспанською і за потреби міг видавати себе за чилійського патріота-комуніста й соратника Луїса Корвалана. Про себе міг сказати: «Я не вуйко з полонини, я є вуйко з Арґентини». На той час він грав у рок-групі, що так і називалася – «Вуйки»[2]. Зосереджувалася вона у Святому Саду.

Карло запалив нас ідеєю Саду. Він розповідав, що там живуть хлопці, які добре розуміються на рок-музиці. Сад розташований у центрі міста, високо на пагорбі, оточений кварталами і монастирськими мурами, через що важкодоступний для дружинників з їхніми автобусами. Внутрішній двір – справжній бастіон усього волелюбного, де підліткові уявлення про свободу вибудували Республіку Святого Саду[3]. Гасло – «Срав пес на КПРС!». Президент – Лемко[4], студент університету. Прем'єр-міністр – Святий[5]. Здіймаючись над містом, Сад чимось нагадував острів свободи.

Ми в ті часи мріяли про хіп-комуну, братерство вільних духом людей, ідеальне місто Амстердам. Святий Сад приваблював сусідством із колишнім монастирем, християнські

---

[1] Хуан Карлос Коцюмбас (1955–1984) – вокаліст, барабанщик і фронтмен рок-гурту «Супер Вуйки» (1975–1981).

[2] «Супер Вуйки» – культовий рок-гурт зі Львова (1975–1981), основоположники україномовного рок-н-роллу. Відновили музичну діяльність у 2011 р.

[3] Республіка Святого Саду – молодіжна неформальна тусовка у 1968–1982 рр., головна сцена львівського хіппі-руху.

[4] Ілько Лемко (1951) – музикант, історик, письменник. Лідер гурту «Супер Вуйки» (гітарист, художній керівник, автор композицій). Автор культової книги «Львів понад усе» (2003).

[5] Сергій Мардаков (1951) – учасник гурту «Супер Вуйки» (1975–1981) – ритм-гітара, вокал, адміністратор. У 2000 емігрував до США.

ремінісценції консонували з аурою Jesus Christ Superstar[6]. Виявилося – Потопляк приходив сюди вже кілька років, Фред[7], Джоник, Петров, Ґреґ[8]. Міністром культури в Саду був Янґ[9] – через першість, поза всякими сумнівами, в галузі новин рок-музики. Та й Святого знали всі – так і говорили: «Йдемо до Святого в Сад». Епіцентром подій було «ранчо» – химерна споруда з колод і дощок, зведена талантом Міністра капітального будівництва Вахлака[10]. Чуваки, хулігани, хіппі, «гнидлі» – так називали в Саду своєрідну категорію дівчат – всі збиралися на ранчо. В ті роки приколювалися з «башкірів», тому Республіка на початках називалася «Республікою недорозвинутих башкірів», але ця назва не має жодного відношення до імені гордого народу. Хлопці виносили у двір магнітофон, колонки, гучномовці. Електрику тягнули з вікна гуртожитку, що був у приміщенні монастиря. Тоді над містом проносилися потужні акорди «Smoke on the Water», піднімаючись до небес, навздогін за «Stairway to Heaven».

[6] Jesus Christ Superstar – мюзикл, рок-опера Ендрю Ллойда Веббера (1970). Лібретто Тіма Райса. Прем'єра відбулася на Бродвеї у 1971 р.

[7] Ігор Вахула (1954) – один з ініціаторів поширення лама-тібетського буддизму в Україні.

[8] Григорій Порицький (1948–2012) – уродженець Острога Рівненської області, проживав у Львові у 1966–1979 рр., був одним з лідерів руху. Помер 4 вересня 2012 р. в Острозі.

[9] Олександр Бігун (1954) – садівське псевдо Кріпак.

[10] Ігор Коваль (1953) – збудував ранчо в Саду бл. 1977 р.

Many merry places knows L'viv,
But the beauties place – rancho «Vuykiv».
Here you can play, as on Judgment Day.
Keep it up your life anyway…
Welcome to the gardens' adress,
Long live Holy Garden! Srav Pes! [11]

– написав у 1977 році майбутній «вуйківський» клавішник Річі[12].

* * *

Влітку 1975-го в центрі біля кінотеатру ім. Лесі Українки я зустрів екзотичного персонажа. Досі таких у Львові ще не бачив. Він ішов стометрівкою, впевнено крокуючи, незважаючи на людей довкола. Високий, спортивної статури, у великому чорному капелюсі, шкіряній куртці і джинсах, з довгим чорним волоссям і бородою. Справжній ковбой, ніби вчора з Дикого Заходу. Я подумав, що він – прибалтієць.

Десь у той час у центрі Львова часто бачили ковбоя в чорному капелюсі і з бородою, що виїжджав мотоциклом зі сторони Кайзервальду. Його в'їзд у місто був подією, явищем, співмірним із виходом Фортінбраса в останній сцені Шекспірівського Гамлета. Його поява незмінно викликала в більшості присутніх надмір емоцій та ентузіазму. Антураж ще більше підкреслював реалії Дикого Заходу, а його мотоцикл видавався мустанґом.[13]

[11] Багато веселих місць знає Львів // Але найкраще місце – ранчо «Вуйків»// Тут ми можемо так забавлятися, ніби настав Судний день // Тримай своє життя в тонусі, як тільки можеш // Ласкаво просимо на садівську адресу // Хай живе Святий Сад! Срав Пес!

[12] Володимир Нестерук (1963) – учасник рок-груп «Супер Вуйки» (1979–1981), «Галактика» (Москва; 1988–1989). Проживає в Києві.

[13] Автор розповідає про зустріч з Ігорем «Пензелем» Венцславським (1949) – патріархом байкерського руху в Україні і СРСР, засновником групи Мотохіппі (1976–1990).

* * *

Влітку 1976-го ми з Рубчиком[14] поверталися з Пітера. «Вуйки» влаштовували в Саду сейшн і з цього приводу очікувався приїзд до Львова багатьох системних. У Таллінні до нас приєднався Айвар Ойя і ми разом поїхали до Львова.

У Святому Саду приготування йшли повним ходом. Апаратуру розмістили за гаражами праворуч і перпендикулярно до бокової храмової стіни, зразу за входом на територію. Поряд влаштували танцмайданчик. Біля протилежної глухої стіни військової частини просто на траві були глядацькі місця. Вбік тягнувся горіховий сад. Ввечері прийшли Айвар Ойя, Рейн Мічурін, Вікінґ, Ігор Єропкін, Роберт і Ліля з Таллінна, Юрій Новоселов і Валерій з Риги, Вацис і Жанна з Клайпеди, москвичі Джаніс, Лой, Іра, Костя, Сергій Троянський і Швед, Октай[15] з Баку, піпл із Вільнюса, Ленінграда, Куйбишева, Смоленська, Орла, Уфи, Омська, Красноярська, Іркутська, Владивостока – кілька десятків хіппі, разом із львів'янами. Багато несистемних. Атмосфера чудова – дружнє піднесення, хвиля емоцій, очікування свята. Напевне, те ж саме відчувалося у Вудстоку[16]. Перед виступом Лемко попросив усіх не дуже шуміти, але не добився ефекту. На бас-гітарі грав Казик[17], на ритм-гітарі трудився Святий. Карло чесно відпрацьовував на барабанах. Попри функції лід-вокаліста він корчив такі міни, що публіка лягала. Першим номером зазвучав зеппелінівський «Stairway To Heaven» – його виконував Святий, вилізши на дах:

[14] Юрій Шинкарук (1956) – учасник груп Мотохіппі і Хіппі-Інтелектуалів, автор російськомовних поетичних і прозових текстів, досі не друкувався.

[15] Октай Байрамов (1953–1980) – проживав у Львові у 1976–1980 рр., трагічно загинув у Ризі.

[16] Найбільший фестиваль рок-музики всіх часів, відбувся в серпні 1969 р. у м. Вудсток, штат Нью-Йорк, апогей руху хіппі.

[17] Дмитро «Казік» Кузовкін (1952) – був учасником «Супер Вуйків» у 1975–1978 рр. Художник, письменник, автор «Львовской книги мёртвых».

There's a lady who's sure
All that glitters is gold
And she's buying a stairway to heaven[18]

* * *

Якось нас замели зі Стахом[19]. Напередодні дня Перемоги, здається, 1977 року крутили радянський бойовик «Ати-бати, йшли солдати». Ми сиділи у вестибюлі кінотеатру «Мир» і чекали на початок сеансу. Тут до нас підходять кілька міліціонерів, один із них був сильно п'яний. Ні з того, ні з сього схопили за барки і повели на опорний пункт міліції на площі Центральній, поряд. Там кілька разів дали під дих, а потім той п'яний підходить до Стаха:

– Ти чого з бородою? Піп? Звідки? Націоналіст?

– Ні, я з Одеси.

– А ким працюєш? В армії служив?

– Служив на флоті матросом. А працюю вантажником на «Атласі».

– «Атлас»? Паперова фабрика? Так от звідки у Львові підпільні листівки!

На пальці в Стаха був перстень з якимось релігійним зображенням.

– А это кто – Шептицкий?

З нас позрізали хрести, познімали пов'язки з волосся, браслети. Потім п'яний охоронець закону звернувся до юних членів комсомольського оперативного загону:

– Постригите их.

Але ті нас не чіпали: вони ж чули, що Стах працював вантажником, а на флоті служив матросом.

[18] Ця дівчина певна // Все, що блищить – це золото // І вона бере драбину в небеса (Led Zeppelin. 1971).

[19] Станіслав Кокінський (1951–2006) – учасник групи Мотохіппі.

* * *

Влітку 1977 року в Естонії спробували організувати літній табір-сейшн. Ми із Ґеною Зайцевим[20] уявляли його як спілкування і вільний обмін між братами і сестрами, що не буде перетворюватися на обмін наркотичним досвідом. Ґена взагалі наполягав на категоричному поділі – окремо хіппі і окремо наркомани. На той час у Таллінні почастішали міліцейські рейди на Гірку. Виловлюючи наркоманів, замітали всіх, але розбиралися оперативно. Мене раз також забрали з усіма, але відпустили зразу. Документи віддали на другий день, після перевірки, чи не перебував де-небудь на обліку. І жодних спецрозподільників, психлікарень чи закритих шкірвен-диспансерів.

Збір було оголошено у Вітно. Ми з Ґеною виїхали з Пітера, з нами були Таня з Пітера і москвичка Мелані. Не доїжджаючи 80 кілометрів до Таллінна, на трасі треба знайти придорожнє кафе. Звідти заглибитися на 1 кілометр у ліс, де є два озера, на березі одного розташований кемпінґ. Щороку туди приїжджають із наметами. Того року поставили намети хіппі. Коли ми приїхали, в таборі перебувало півсотні системних – Ааре, Алекс Аксель, Айн, Рейн Мічурін. Айвара Ойя десь затримали по дорозі. Тиждень було спокійно. Але потім прибули хлопці з КҐБ – це вже не Таллінн. Приїхали на «Волгах», «бобиках», перевірили документи, переписали імена, декого забрали, решті наказали згортати намети і забиратися геть упродовж доби.

З Вітно ми поїхали до Львова на сейшн. Другий сейшн «Вуйків» у Саду влітку 1977 року зібрав набагато більше людей, аніж минулого разу. В центрі міста накопичувалися

[20] Геннадій Зайцев (1954) – організував разом з братом Володимиром (1949) підпільний «Ленінградський клуб любителів музики» (1973; він переріс у Ленінградський рок-клуб) і хіп-комуну в с. Солнечном біля Ленінграда (літо 1977), заснував перший радянський самвидавний музичний журнал «Рокси» (осінь 1977). Перший президент Ленінградського рок-клубу (1981–1982), перший директор рок-групи ДДТ (1987–1989).

сотні довговолосих – свято, що не закінчується ніколи. Айвар Ойя, Юра Новоселов, Джаніс, Сергій Троянський, Ігор Єропкін, Вацис і Жанна з Клайпеди, москвичі Іра і Костя – були і минулого року. Октай ще відтоді залишався у Львові. Алекс Аксель, Гарик Мейтін[21], Ірена Чорна, Ірена Руда[22], Андрис Скранда з Риги, Синоптик, Кіс, Мелані з Москви, приїхали, здається, Міша Тамарін, Валя Стопщиця з Пітера. Всі чекали вечора.

Після 18-ї години всі почали сходитися до Святого Саду – цього разу людей було значно більше. «Вуйки» вийшли у попередньому складі, викликаючи загальний ентузіазм. Вал почав зростати з першими акордами флойдівського хіта «Time», що його виконував Лемко:

Tired of lying in the sunshine staying home to watch the rain
You are young and life is long and there is time to kill today[23]

Наприкінці Святий кинув ідею провести третій сейшн на день пам'яті Джимі Гендрикса[24].

[21] Георгій Мейтін (1958) – послідовник руху толстовців, видавав у Ризі журнал «Ясная Поляна» (1988–1991), де опублікував спогади під назвою «Два лета».

[22] Ірена Світе (1954).

[23] Втомлений від лежання під сонцем, продовжуєш дивитись з дому на дощ // Ти молодий і життя ще довге і саме час вбити цей день (Pink Floyd, 1973).

[24] Джимі Гендрикс помер 18 вересня 1970 р. в Лондоні. Ця подія надихнула фанів. У Львові перший сейшн пам'яті Гендрикса був проведений Шарніром у вересні 1970 р. на Личаківському цвинтарі. У 1970-их рр. існувала традиція щорічних зборів у цей день у кафе «Зелений гай» (нині не існує) у Стрийському парку; ініціатором був Ґреґ.

ПОДОРОЖУЮЧИ КРАЇНОЮ МРІЙ

Переповнені емоціями і потребою якнайшвидше поділитися ними із друзями, ми поїхали по Союзі скликати людей на наступний сейшн. Я з Євою Чорною[1], Волдмур[2], Рубчик і ще двоє вирушили стопом до Києва, розділившись попарно і обганяючи одні одних по дорозі. У Києві осіли в якійсь художній майстерні. На жаль, місцевий гуру Валентин Чечурін[3] виїхав до Криму. Ми теж зібралися до Криму, але не доїхали. У Запоріжжі за кілька карбованців винайняли будинок на околиці біля Дніпра, а потім з Євою Чорною сіли на поїзд до Вільнюса. Єва там і залишилася, а я подався автостопом до Риги.

В Латвії ми спілкувалися з Іреною Рудою, ризьким Цеппеліном, Андрісом Пумпою[4] і Мішею Бомбіним[5]. Бомбін проживав у районі Межапаркс на околиці міста і працював у Ризькому зоопарку недалеко від дому. Був рухливий, завжди усміхнений, справжній живчик, сипав дотепами, підколками, анекдотами про гебістів, новинами з музичних журналів і ворожих голосів. На відміну від багатьох із нас, він цікавився політичними новинами з-за бугра. Коли ми сиділи на березі великої води з його ризькими друзями, Міша весь час крутив ручку ВЕФ-радіо, шукаючи музику. Раптом пролунало російською мовою, що у Мемфісі, штат Теннессі, помер король рок-н-роллу Елвіс Преслі, а з ним пішла ціла епоха.

Пройшов місяць. А в вересні ми вирушили до Львова з Іреною Рудою.

---

[1] Тетяна Блощаневич (1959–1997) – переїхала до Києва, де й померла.

[2] Володимир Яворський (1953) – письменник, автор книги «Напівсонні листи з Діамантової імперії та Королівства Північної Землі» (2001). Був учасником Української Гельсинської спілки (1988–1990).

[3] Валентин Чечурін (1949–2008) – патріарх київських хіппі.

[4] Андріс Езергаіліс (1950).

[5] Михаїл Бомбін (1951–2011) – відбував термін на «хімії» у 1986–1987 рр., згодом працював штатним кореспондентом Радіо Свобода в Латвії. Трагічно загинув на річці Ґауї 13 липня 2011 р.

17 вересня 1977 року була субота. Я вийшов із квартири Рубчика на Новому Львові. Надворі тепло, сонячно. На мені була чорна сорочка, стилізована під середньовічний балахон, розшитий індіанськими візерунками – подарунок із Риги. Джинси в латках, ззаду на правій гомілці красувалася ромашка, намальована масляною фарбою, із пацифіком посередині. Квіти, заткані за обруч на голові, квіти, намальовані на щоках, разом з індіанськими візерунками в дусі Flower Power.

Треба було їхати до Святого Саду, оскільки завтра мав відбутися сейшн, присвячений пам'яті Джимі Гендрикса, і сюди сходилися всі приїжджі. Дехто збирався залишатися у Львові надовго, дехто – жити в наметах. Декотрі перебували у Львові вже певний час. Багато наших – з ними Ірена Руда – поїхали на залізничний вокзал. Коли я піднявся нагору до Саду, там було вже із 60 чоловік: Фред, Нікодемович, Брек, Лера[1], Петров, Єва Чорна, Джоник, обидва Купідони[2], здається, Нона з Октаєм. Серед приїжджих – Вікінґ, Міша Бомбін, Юра Новоселов, Роберт, Ліля, Ігор Єропкін з Таллінна, Валера з Риги, Вацис і Жанна з Клайпеди, Плейшнер, Міша і Славик з Могильова, москвичі Офелія і Азазелло, Лєна Лой, Джаніс, Сергій Троянський, Шаміль[3], Синоптик, Сталкер[4], Іра і Костя, та інші.

Потопляк підіймався до Саду, переставляючи милиці по сходах боком і пихкаючи сигаретою.

– Привіт, я знаю, ти – Шарнір, – озвався хтось із москвичів.

– Шарнір сидить. Я – Костилевич, а ми з ним тезки.

– Як двоє таких однакових можуть бути в одному місті?

---

[1] Валерія Славникова (1958) – львівська письменниця і поетеса, пише російською мовою.

[2] Дмитро Панченко (1960) і Юрій Христинов (1959). Пізніше Юрій прийняв монашу обітницю, у 2001 р. виїхав до Росії.

[3] Самуїл Валієв (1957–2006) – поет, один з лідерів московських хіппі.

[4] Олександр Подберезский (1959–1993) – один з лідерів Системи, автор маніфестів хіппі.

– Нічого, нас у Львові теж плутають. Насправді ми різні. Шарнір – радикал, прихильник крайніх методів. У нього своя команда.

З того все почалося. Хтось кинув ідею піти до Арки. Був полудень, дванадцята година і ми потрохи почали розгортатися до виходу.

Сходами спустилися вниз. Звідти видно тільки-но відкритий пам'ятник Івану Федорову з пов'язкою на волоссі – хайратником – і простягнутою рукою. Його одностайно визнали «жертвою хіппі», «аскером», а загалом – хіп-патріархом. Далі вийшли на Митну площу, звідки вузенькою вуличкою дісталися Пекарської. Яскрава колона довговолосих, з квітами на одязі, розтягнулася вздовж вулиці парами, по троє-четверо, на кілька десятків метрів. Панувало загальне піднесення. Люди, котрі йшли нам назустріч, озиралися, запитували: «Звідкіля ви, хлопці?». Напевне, все це нагадувало нашестя з іншого виміру. Ми піднялися вгору Пекарською до медінституту, звернули попри капличку і вийшли до головного входу на Личаківський цвинтар. Далі – через пляц направо. Фігура з піднятим вгору кайлом викликала пожвавлення і революційні асоціації з Че Ґеварою.

Врешті ми опинилися на території колишнього польського військового цвинтаря. Він виглядав сумно – поруйнований, зарослий травою і кущами. Обидва пілони завмерли, немов одинокі вартові. Поміж них височіла Арка. Здавалося, що в окремих місцях її ніби пошкоджено кувалдою. Ближче стало видно написи, намальовані пацифіки, символи, дати 1969–1970 роки. Вгорі була каплиця, також у занедбаному стані, а ближче – напіврозвалений постамент, так само обмальований пацифіками і написами. На цвинтарній огорожі, нижче, вбік стадіону, проглядалися слова «Make Love Not War» і виднівся портрет Джимі Гендрикса.

Ми поділилися на групи і повсідалися на траві поміж кущами в радіусі 10–15 метрів перед Аркою. Брек зайнявся дослідженням глибин пам'яті. Він колись був другом Шарніра.

– Вдома у нього був повний прикол, як на параді, стіни завішані нацистськими прапорами зі свастикою, нашивки, шеврони. Не уявляю, що творилося під час обшуку.

Фред:

– Якось ми справляли день народження у кафе «Веселка», ззаду за університетом. Там великий зал, а на протилежному кінці зібралися люди Шарніра. Всі були в класичних строях, вузькі краватки. Сам Шарнір незворушно засідав у голові стола. Підходили нові і віддавали честь жестом «Хайль!». Все це видавалося нереальним.

Потім всі розбрелися навколо, хто куди, фотографувалися біля постамента. Знизу під Аркою з'явилося четверо чи п'ятеро чоловік, схожих на туристів. Видно було, що нас знімають фотокамерою. Хтось сказав:

– Іноземні туристи фотоґрафують на пам'ять. Потім почуємо по «ворожих» голосах.

Міша Бомбін з напівоберта кинув зневажливо:

– Знаємо тих туристів у цивільному. Знімають для архіву.

Він виявився правий.

Згодом всі розійшлися оглянути цвинтар. Зустрітися домовилися через півтори години біля Арки.

* * *

Десь близько 16-ї години ми вирушили назад у місто. Верталися тією ж дорогою. Арка виднілася вдалині. Вийшли крізь головну браму, далі Пекарською. Ще поки нічого не віщувало стрімкої ескалації напруженості і загострення ситуації. Тільки епізод – незрозуміле пожвавлення, кілька чоловік попереду перебігли дорогу. А так все спокійно. Аж біля зооветеринарного інституту почулися голоси у мегафон: «Кто главный? Главного ко мне!». Ззаду наближалося чоловік із десять у міліцейській формі. Щоби розрядити ситуацію, ми звернули вбік на вулицю Марченка, потім по Чкалова, і, збиваючись в єдину колону, пішли в центр. Ті у формі не відставали від нас. Люди навколо не підозрювали нічого і не переставали дивуватися великій кількості людей незвичного вигляду.

Ми знову вийшли на Пекарську, внизу. Зі мною йшли Потопляк, Єва Чорна і Міша Бомбін. Біля будинку обласного суду вирішили звернути ліворуч, щоби вийти на Академічну і змішатися з юрбою. Перейшли вулицю Ватутіна і раптом спереду побачили автобус, який під'їхав, перегородивши вуличку Фредра біля будинку, де потім був Шаховий палац. Звідти видно профіль порталу, обрамленого колонами і аркою, що виступає з фасадної стіни на тротуар. Я поглянув вліво – вдалині дорогу також перегороджував автобус. Те саме справа. Ми потрапили в пастку. В один момент з'явилися міліцейські «бобики». Із машин вибігали люди у формі, близько сотні. Нас почали шарпати за одяг, викручувати руки і пакувати в машини. Мене разом із Джоником і Бомбіним запроторили в автобус, що стояв біля Шахового палацу. Через вікно було видно арку порталу, що виділяється на фасаді.

Усіх затриманих повезли до Червоноармійського РВВС на початку Зеленої. Там розмістили у ленінській кімнаті на першому поверсі. Кілька годин фотографували – кожного із п'ять разів, у фас і профіль. Потім почали викликати в кабінети поодинці, розпитували, хто і для чого скликав стільки людей до Львова, і чому саме 17 вересня?

– Кто главный, кто собрал столько людей? Кто такой Джимми Хендрикс и где он живет?

Як виявилося, звістка про прибуття великої кількості людей до Львова неабияк стурбувала міську владу. Було піднято на ноги всі райвідділи міліції, комсомольські оперативні загони, партійні органи, гебістів, прибули навіть їхні шефи з Києва і Москви.

Не тільки хіппі, а й працівники репресивних органів з'їхалися до Львова на день пам'яті Джимі Гендрикса!

Тримали нас до 24-ї години, потім багатьох відпустили, в тому числі й мене. Тим із приїжджих, у кого були документи,

наказали покинути місто впродовж доби. У кого не було паспорта – відправляли на кілька тижнів до спецрозподільників або на обстеження на Кульпарків. Декого побили. Зрозуміло, що завтрашній сейшн було зірвано.

А в Союзі про ці події ще нічого не знали і до міста далі прибував піпл. Скільки їх приїхало до Львова – неможливо з'ясувати, може, чотириста, може, п'ятсот – міліція хапала їх просто на вокзалі. На опорних пунктах їх фотографували, заносили паспортні дані в картотеки, а потім вантажили у вагони і відправляли назад. Так сталося із Мішею Тамаріним, Кирило-Мефодієм – автором маніфесту, Валею Стопщицею, Валерієм з Магадана, Алексом Акселем, Іреною Чорною, Ілоною та Андрисом Пумпою. Багато кому вдалося уникнути контактів з органами. На квартирі в Беста на Куликівській в той день набилося 20 чоловік із Москви, Свердловська, Уфи.

А міліція на вулицях продовжувала хапати всіх довговолосих підряд – Ірену Руду, Ґреґа, Лобача[5]. Волдмур з Ігорем Малаховим ішли алеєю попри Порохову вежу. Тут біля них зупиняється міліцейська машина і звідти вибігають кілька чоловік у формі. Волдмурові не можна було попадатися вдруге[6]. Оцінка ситуації підказала можливий варіант. Алея на Губернаторських Валах здіймається десь на півтора метри понад вулицею. Він з розгону перемахнув звідти на Підвальну. Спринт із обгоном трамвая – і двір будинку пожежного управління став бастіоном свободи, недосяжним для охоронців закону.

Вишню[7] і Рубчика взяли на Винниківському базарі і привезли на опорний пункт на Чехова. Звідти збиралися везти до Червоноармійського райвідділу міліції:

– Піймали ще двох!

– Не везіть – їх тут у нас предостатньо!

---

[5] Олександр Лобачов (1953–2011) – послідовник толстовців зі Львова. 1994 р. виїхав зі Львова до Одеси, де й помер.

[6] Восени 1973 р. був арештований на 10 діб.

[7] Володимир Вишневський (1952) – учасник групи Мотохіппі.

ПОДОРОЖУЮЧИ КРАЇНОЮ МРІЙ

Починаючи з весни, і до осені 1978 року ми жили в комуні на Замарстинові. Там постійно перебувало 5–7 хлопців і дівчат. До нас приїжджало багато людей з різних куточків СРСР, ми, своєю чергою, їздили до них і знову поверталися. Панувала всезагальна братерська любов і толерантність.

«Там був вхід зі сходової клітки, навпроти – ще одна квартира. Коридор, кухня, через яку можна потрапити у велику кімнату. Велика шафа, диван, журнальний столик, на підлозі кілька матраців. З балкона видно внутрішнє подвір'я, сад із яблунями і сливами, що на початку травня цвіли білим цвітом. Повсюди в кімнаті квіти, амулети, дзвоники, ікебана. На стінах – зображення Будди, Крішни, Христа, портрети Че Ґевари, Дженіс Джоплін, Джимі Гендрикса, плакати Led Zeppelin, Deep Purple, Doors, вирізані з польських і чеських журналів, репродукції Сальвадора Далі, Єроніма Босха, імпресіоністів, власні роботи маслом і аквареллю».[1]

Ідемо ми групою 6–8 осіб – такі собі прибульці з іншого світу, які не вписувались у статут будівників комунізму. Всі були досить чудернацько вбрані: довге волосся, різні прикраси, вільна хода, і мали настільки незвиклий вигляд, що змушували багатьох міщан хапатись чи то за серце, чи то за голову. Коли ми всі, сміючись, йшли по вулиці Калініна (тепер Замарстинівська), назустріч нам проїздили різні авта, з яких люди бурхливо реагували на нашу компанію. Хто сигналив нам, хто тикав пальцями в наш бік. Аж їде назустріч авто, пасажири якого пороззявляли роти і не помітили, як в'їхали в дерево. Ми почули брязкіт, вереск гальм, озирнулися і побачили картину, яку саме годиться назвати: гоп-стоп, приїхали.[2]

---

[1] Нестор. Воїн світла // Хіппі у Львові. – Львів, 2012. – Випуск 2.

[2] З книги Юрія Коха «Смарагдовий жмуток казусів» (2004).

Після Вітно в Естонії знову намагалися щось таке організувати. Коли влітку 1978 року в Таллінні на Гірці я зустрів Яна Нікодемовича, він вже знав про виїзд на природу – на цей раз на берег Чудського озера, до Муствеа. Ми з Айном вирушили автостопом. На місці вже були Ааре, Рейн Мічурін, Алекс Аксель, Міша Бомбін – ініціатори Муствеа. Назбиралося 50–60 чоловік. Але того разу все було простіше. На другий день біля озера з'явилися «футболісти», яким не було де грати в футбол. Після короткого інциденту нас почали хапати всіх підряд і пакувати в машини. Місця на всіх не вистачало і вони поїхали «першою партією». Ті, хто залишилися, мусіли згортати табір. Ми повернулися до Таллінна з Нікодемовичем. Міша Бомбін запропонував їхати в Латвію на кемпінґ біля Риги.[3] Але ми застрягли в Ризі з Іреною Рудою.

[3] Відтоді бере початок традиція всесоюзних щорічних хіппісейшнів на річці Ґауї, які тривали від кінця червня (на католицького Івана Купала) до серпня. Традиція обірвалася у 1992 р., тому з'явився Шипіт.

НЕОФІТ

Десь на початку вересня 1978 року, коли полудневе сонце вже добряче пригрівало, я сидів на цямрині фонтану «Адоніс» на Ринку. Велосипед лежав поруч на траві. У цей момент до мене підійшли молоді чоловік і жінка. Вони назвалися журналістами з югославського музичного часопису «Džuboks» і звернулися до мене анґлійською. Запитання звучало приблизно так:

– Що ви, іноземець, робите у Львові з велосипедом?

Обидвоє здивувалися, що я місцевий, і почали розпитувати про хіппі і рок-музику у Львові. Запитання ставили поганою російською, але професійно – «Džuboks» я читав реґулярно. Я відповів, що з хіппі-рухом у Львові о'key, і з рок-музикою теж все о'key, і що я є постійним читачем їхнього журналу. Тоді вони попередили мене, чи я свідомий того, що можу постраждати через нашу розмову. Я подумав, що жодної антирадянщини говорити не буду, а музика – то ж не заборонено, та й Югославія – країна соціалістична. Ми пройшли вуличкою Ставропігійською до скверу біля Домініканського костелу і присіли на лавку. Югослави не ставили провокаційних питань, але пообіцяли, за умови, що я не проти, вмістити нашу розмову на сторінках журналу і передати на анґлійське або німецьке радіо. Я згадав про інтерв'ю московських хіппі західному репортерові пару років тому, але на відміну від них, вирішив назвати своє ім'я і прізвище. «Що такого може зі мною статися? Зрештою, що має бути – те буде», – подумав я. Проте своєї адреси, про всяк випадок, я вирішив не називати.

Югославські журналісти зазначили, що це – унікальне явище, що за «залізною завісою» досі існує потужний хіппі-рух і що тут не бояться давати інтерв'ю представникам західних медіа. Я розповів, як дійшов до руху, про збори Шарніра під Личаківською аркою, про Мотохіппі, сейшни у Святому Саду, як нас зі Стахом затримали у кінотеатрі «Мир», і про похід до Арки минулого року. Потім розповів про збори на Гірці в Таллінні, рок-фестиваль у Вільянді, демонстрацію у Москві 1971 року і самоспалення Ромаса Каланти. Ми піднялися сходами догори до Святого Саду. На ранчо не було нікого. Потім пройшлися по Лисенка, далі – вниз попри костел Антонія і повернулися Личаківською до центру. Підземним переходом на площі Митній ми увійшли до Бернардинського дворика. Я ще трохи провів їх у напрямку до готелю «Інтурист», але спускатися в підземний перехід під площею Міцкевича не став, бо міліціянти «пасли» всіх підозрілих. Югослави дали мені свої координати, візитівку і сказали, коли з'явиться нова інформація про хіппі, можна буде написати листа в редакцію «Džuboks» – це буде цікаво західним читачам.

Про публікацію в «Džuboks» я дізнався тільки через рік. Одночасно про неї стало відомо в КҐБ, і капітан Купцов, який курував роботу комсомольських оперативних загонів у Львові безпосередньо щодо боротьби з хіппі, не забарився викликати мене «на килим», погрожуючи статтею за антирадянщину.

– А ви доведіть, що це – антирадянщина!

* * *

Довге волосся і латані джинси в ті часи були чимось на кшталт компромату. За це запросто могли затримати на вулиці. Просто підходили до тебе люди в цивільному і забирали зі собою до райвідділу. І все. Потім бувало по-різному. Коли виявлялося, що ти вчився чи працював і не був наркоманом, відпускали.

Якось увечері я повертався додому на Голоско. Було літо і досить пізно. Назустріч неслася міліцейська машина з заґратованими вікнами. Порівнявшись зі мною, вона різко загальмувала і звідти вискочили люди у формі:

– Ану, йди сюди!

Я у своєму районі знав усі двори й провулки і тому вирішив пробігтися. Але я був у в'єтнамках і вони швидко мене наздогнали. Звалили на землю, копали ногами, потім

запакували в машину, якою везли заарештованих звідкись із Брюхович. У Шевченківському райвідділі міліції, що біля Краківського базару, мене ще трохи потовкли. Потім зібралися постригти. Я заперечив:

– Це – порушення моїх громадянських прав.

У відповідь почулося хихикання. Зате мене відпустили, хоча відвозити назад на околицю Львова відмовилися.

ПОДОРОЖУЮЧИ КРАЇНОЮ МРІЙ

Це місце ми освоїли швидко – всюди вже сиділа «своя» публіка. У вересні 79-го ми зайшли сюди зі студентами у перерві між парами, розмовляючи про рок'н'ролл. Тут чекали мої друзі. Під вечір збиралося багато народу, дівчата сиділи у нас на колінах, дехто грав на гітарі – музики тоді не крутили, хіба що офіціантка Лариса, котра мешкала поруч, приносила магнітофон «Океан». Особливістю «Вірменки» було те, що пожежний вихід знаходився не за прилавком, а тут же в залі – зліва у боковій стіні біля стійки. Цими дверима можна було пройти до сусідньої брами і звідти вийти на вулицю або у внутрішній двір. Ми так і робили, коли місця всередині не вистачало. Туди-сюди повз прилавок пропливали розпалені гурти в зону, вільну від контролю. Якщо вдавалося, приносили стільці, або просто сідали на підлогу, викладену дошками, які утворюють настил – так воно є й досі. Мешканці будинку проходили мимо, обурювалися тим, що в брамі повно людей. Під'їзд був розділений створками. Ми заходили в дальній відсік – звідти можна потрапити у двір. Проте згори сварилися бабки, які «тусували» на балконах і перемовлялися між поверхами внутрішнього двору-колодязя – то була їхня територія. Зате на сходах була ніша в стіні, утворена підвіконням і замурованим вікном у двір, вона і зараз там є; туди могло всістися багато. В кращі часи вся територія Вірменки була заповнена народом – богема, студенти, хіппі. Гул, тихий сміх, хтось бренькає на гітарі. Але найбільше екзотики було на поверхні. Коли очманілий шукач пригод врешті виходив із напівтемної «брами» на вулицю, там вже була зовсім інша картина. Повсюди – в один і другий бік Вірменської – довговолосі, екзотичні типи. Старі мури, подих середньовіччя. На вікнах «Вірменки» – масивні ґрати, крізь них можна просунути руку і каву ставити на підвіконня. Через вулицю навпроти така сама брама, куди можна було зайти, і з вікна другого поверху спостерігати за дійством. Протилежний по діагоналі від входу наріжний квартал починався трьома напівовальними сходинами – на них ми просиджували довго. Далі вбік тупика було ще чотири задраєні вікна, до яких вбудовано по дві приступки – там містилася архітектурна майстерня. Всі ці місця обліплені екзотичною публікою – в окремі щасливі моменти влітку перед смерком під Вірменкою збиралося до сотні людей. Кому не вистачає місця, той задовольняється тротуаром. Неспішна розмова за кавою, обіпершись на підвіконня. З відкритих дверей долинає сміх. Хтось підійшов підігрітий і жваво жестикулює. Хтось сидить на бордюрі. Чути сопілку. Всі пам'ятають, як то було.

* * *

У травні закінчувалися заняття в Інституті прикладного і декоративного мистецтва. У дверях головного корпусу я зіткнувся з ректором. Він нещодавно перейшов на цю посаду з архітектурного факультету Політехніки і досі не знав про моє існування, та й «моя» кафедра знаходилася в центрі міста, на Вірменській, далеко звідси:

– Ви хто, студент? Ні? Як вас взяли на роботу в такому вигляді?

Я був у парчовій камізельці золотого кольору, надягнутій на голе тіло, розшитій по боках і спині хрестами, знизу з бахромою. На грудях – великий хрест.

– Через таких, як ви, в мене – інфаркт міокарда і неприємності в обкомі.

Ми зайшли в кабінет до проректора:

– Звідкіля в нас цей екземпляр?

Проректор проводив пари на Вірменській і знав про мене, але був толерантним.

Я сказав:

– Ви, шановний, говорите, як маляр, а не живописець. Подивіться на автопортрет Дюрера – всі художники шукали екзотики. А в нас подають будівників комунізму – як до армії або на ферму. Нема оригінальності. Взагалі-то, я думаю, неординарність треба цінувати.

Ректор скипів і повів мене до Першого відділу. Мене швидко звільнили з роботи і внесли запис: «У зв'язку з закінченням навчального року». Досі про таке формулювання я не чув – воно виглядало надуманим. Тому вирішив звернутися по допомогу до закону. Адвокат Кавалко з юридичної консультації на площі Академічній – ветеран, без лівої руки – здивувався з такої колізії, оскільки мене брали на постійну, а не сезонну роботу, і досі 4 роки не звільняли. Він допоміг мені написати подання на незаконні дії адміністрації інституту. Я поніс заяву до суду на площі Народної Гвардії. Через місяць мене викликали в Перший відділ інституту і порадили забрати заяву, оскільки ректор погарячкував після інфаркту.

ПОДОРОЖУЮЧИ КРАЇНОЮ МРІЙ

У липні 1980-го у Москві мала відкритися Олімпіада. Партійні функціонери боялися, щоби небажані елементи не потрапили на очі західним журналістам і не сказали чогось про щасливе радянське сьогодення. Волосатих ганяли, змушували щось підписувати, просто вивозили за межі московського кільця. Багато хто сам виїжджав подалі від цієї клоаки. У липні кілька москвичів прибуло до Львова. З одним на псевдо Вася[1] ми були знайомі, з ним приїхали Надя, Мата Харі[2] і Фагот. Поки я повернувся з Прибалтики, вони проводили час у компанії з Петровим, Мартою[3] і Леною Чучундрою.

Пропливало задушливе літо. Понад головами здіймалася статуя Свободи, в око впадала її сидяча ущербність. Ми ходили на Пляц, сиділи на Вірменці. Хтось захотів пройтися по легендарних місцях бойової слави львівських хіппі, і ми великою компанією пішли на Личаківський цвинтар, де колись облаштовував підпільні сейшни Шарнір. Дорогою назад увійшли до Святого Саду.

Нікого з Вуйків і садівських пацанів тоді не було. Здається, тільки молодняк – кілька хлопчаків сиділи на місці, де було ранчо, але вони скоро пішли. На той час ранчо вже було зруйноване. До відкриття Олімпіади сюди пригнали бульдозер. Йому не зразу вдалося вивернути із землі дубові колоди, які позабивав Вахлак, притягнувши їх на гору з Підвальної, де проходила реставрація Міського арсеналу.

В один момент у Саду запанувала аура подвижництва. Атмосфера була запаморочливо прозорою. Захотілося зробити що-небудь тут і негайно. Ми попадали на траву і своїми тілами вибудували пацифік. Таку ж акцію влаштували в 1977 році в Естонії на відзначення 10-річчя хіппі-руху в СРСР.

Намагаючись розібратися у тодішніх пориваннях і передчуттях, думаю, що ритуальний акт символізував прагнення до свободи, яку мали наші ровесники на Заході. Навколо нагніталася ситуація: тільки-но ввели війська в Афганістан, оголосили бойкот московської Олімпіади. Це нагадувало війну у В'єтнамі, коли почалися антивоєнні протести у США. У багатьох відношеннях той рік був переломним. Про це, можливо, не здогадувалися, але воно витало в повітрі. У Польщі почалися страйки, які привели до створення Solidarności, це наводило на думку про паралелі з чехословацькими подіями 1968 року.

---

[1] Володимир Васильєв.

[2] Марія Ремізова (1960) – автор книги «Пудинг из промокашки» (2008).

[3] Марта Тимчишин (1961).

* * *

Я комсомольцем не був. Незважаючи на цю обставину, 16 січня 1982 року на XXIII конференції львівського міськкому комсомолу, де головував перший секретар Макаренко, чомусь розбирали мою поведінку і звучала критика на мою адресу: «Имеет связи з организациями хиппи за рубежом, отрицательно влияет на молодежь». Комітет комсомолу нашого Інституту оперативно 25 січня, також із незрозумілої причини – я ж не був учасником їхніх сейшнів – розглянув це питання: «Он своим видом, идейными взглядами не может способствовать формированию у советских студентов идейной убежденности, чувства патриотизма, правильного понимания социалистического образа жизни». Банально звільнити мене з роботи вони не могли, але вирішили не ставити на малюнки. Тоді не будуть нараховувати годин і платити зарплатню, а молодь буде збережена від шкідливого впливу. Очевидно, я мав стояти на малюнках голий, але підстрижений і з комсомольським значком в руках.

В «Комсомольской правде» я не зміг добитися нічого:

– Старий, тут ситуація заплутана. Тебе не звільняють, але створюють умови, щоб ти сам пішов.

Тоді я вирішив написати листа до «Džuboks». Раз центральна преса не має впливу на периферійних чиновників, треба шукати більш потужних засобів масової інформації.

Був травень 1982 року. Я написав від імені великої групи львівських хіппі, але прізвище поставив своє. Джубокс[4], колишній вуйківський басист, поглинав тоді номер за номером журнали «Džuboks», готуючи матеріали до «Рок-Енциклопедії», і вивчив мову белградських братів.

Ось коротко зміст листа у зворотному українському перекладі:

[4] Володимир Михалик (1959) – учасник «Супер Вуйків» (у 1978–1980; з 2011).

«Здраво, джубоксовці!

Вибачте за слабку сербохорватську. Цей лист написано від групи хіппі і любителів рок-музики. За ним – декілька сотень молоді, які сподіваються на Ваше розуміння.

Ви, напевне, не знаєте про нашу боротьбу з обивательством, що своє життя розмінює на матеріальні речі, про боротьбу з консерватизмом і конформістською молоддю, яка пристосовується до обивательських стандартів. Ми не хочемо залишатися осторонь в той час, як багато хто прагне жити «як усі», не виділяючись із юрби, або вдають із себе кращих, ніж є насправді.

У Львові і в Україні вже тривалий час існують осередки хіппі, панків, бітників. Проте на Заході аналогічні рухи давно розтратили свій революційний запал і перетворилися на моду. Але ми знаємо, що там є багато наших однодумців, тому віримо, що переможемо у боротьбі з обивательством і залежністю від матеріальних благ.

У нашому місті «діти квітів» піддаються нагінкам не тільки від обивателів. Деякі люди з певних причин силкуються «пришити» нашому рухові політичний відтінок. Але наша політика проста – ми за мир на землі, за дружбу між народами, свободу і незалежність.

Ми хочемо ближче дізнатися про вашу молодь. Чи відбувається у вас бунт поколінь, чи у вас розуміють проблеми молодих, а молодь – старших?

Алік з групою хіппі».[5]

Далі йшла моя справжня адреса. Я помістив кілька фото – своє, Гарика Мейтіна, москвича Стаса і Бориса з Харкова. На конверті я вказав неіснуючу адресу. КҐБ не вирахував листа і він дійшов до Белграда.

[5] Džuboks. – 1982. – № 147.

ПОДОРОЖУЮЧИ КРАЇНОЮ МРІЙ

У двадцятих числах червня 1982 року ми із Джоником поїхали до Латвії. В Ризі нас чекала Ірена Руда, там ми зустріли ужгородського Славіка Кофеля. Він грав на гітарі, а волосся мав густе, як у Роберта Планта, і вважався патріархом ужгородських хіппі. Наближалося Івана Купала і ми троє вирушили на Ґаую. Там вже стояло багато наметів, поміж деревами були натягнуті тенти з целофану, під ними влаштовані столи і колоди. Біля наметів палили вогнища. Люди переходили від одних вогнищ до інших. Звідусіль чути гітари, барабани, банджо, сопілки. Виникали стихійні музичні колективи, які виконували автентичний репертуар, те, що грали рок-групи з їхніх міст. За кілька сотень метрів від табору було озеро посеред лісу, там купалися ню і вдень, і вночі. Тут ми зустріли знайомих москвичів: Сашка Іванова[6] і Васю; смоленських Пашу[7] і Мішу, Айна Рудого; білорусів-могильовців, пітерців, естонців, литовців – близько 150 чоловік. Ми з Джоником і Кофелем осіли в наметі у москвичів. З ними був Сергій Москальов[8], ідеолог валдайських комун, і там ми познайомилися зі Сашком Рулевим[9]. Рулевой розповідав про альтернативну військову службу і вихід на кореспондентів західних мас-медіа. Щось таке говорив і Бомбін.

Дорогою назад біля вокзалу в Ризі нас зупинили троє в цивільному і повели в Управління міліції.

---

[6] Олександр Іванов (1959) – активіст сучасного демократичного руху в Росії.

[7] Валерій Павлов (1958-2003) – лідер смоленських хіппі.

[8] Сергій Москальов (1958) – один із лідерів московських хіппі, у 1979 р. закликав усіх їхати на Валдай.

[9] Олександр Рубченко (1960) – захоплювався рухом толстовців, у вересні 1982 р. познайомився зі Сергієм Батовріним, одним із засновників московської Групи Довіри. Восени 1983 р. вступив до Групи Довіри і групи «Свободная инициатива». Неодноразово був арештований. З 1990 року проживає у Нью-Йорку.

Там довелося довго чекати на першому поверсі біля кімнати чергового, поки хтось важливий звільниться від справ і прийме нас, і Кофель витягнув гітару. Зразу з'явилося кілька чоловік у міліцейській формі:

– Що ви робите? Тут грати не положено.

– Чекаєм на виклик. Нудно просто так сидіти.

Вони попсихували трохи, помахали руками, але пішли. Кофель далі перебирав струни – Бітлз, Лед Зеппелін – він добре грав на акустичній гітарі. Пройшло ще півгодини, поки нас повели до кабінету шефа.

– Навіщо ви сюди приїхали? – почав той. – У нас тут таких і без вас вистачає. Через вас нам роблять втик із Москви. Хто у вас головний? Хто організовує збіговиська на Ґауї? Вже набридло виловлювати і виганяти. Ви – дармоїди. Де працюєте?

Я сказав:

– Натурником.

– Як? Стоїш голий?

– Ні. У плавках.

– Ну це ж не для мужчини робота. Треба на заводі: токарем, слюсарем. А ти стоїш голий в плавках.

Потім до Кофеля:

– А ти?

– Я – монтажник. Встановлюю антени на дахах. Телевізійні.

– Та хто захоче таке чудо на поріг впустити? Тебе взагалі перестрашитися можна. Антени він ставить.

Закінчилося тим, що командир побачив у нас квитки на поїзд до Львова, і нам віддали документи:

– Ваше щастя. Якщо би не квитки, ви б іще 15 діб посиділи.

– За що?

– За порушення громадського порядку. Ви своїм зовнішнім виглядом ганьбите країну. Їдьте у свій Бандерштат і більше до Латвії не приїжджайте.

* * *

На початку вересня 1982-го до мене почали приходити листи з-за кордону. По 10–20 листів щодня, деколи до двохсот – з Югославії, Польщі, Чехословаччини, Угорщини, ФРН, Франції. Англійською мовою, польською, деколи російською – з країн народної демократії, а також сербо-хорватською, оскільки вважали, що я володію цією мовою. Принагідно висловлюю співчуття поштарці, адже носити сумку треба було щодня, а моя хата – остання на виїзді зі Львова. Співчуваю також працівникам секретних служб, які намагалися відслідкувати нитки інформації в такій масі: листи мали на собі непоправні сліди роботи невідомих Пінкертонів.

Десь у вересні, коли я ходив по Львові з тим номером «Džuboks», ми з Джоником і Пружиною[10] сиділи на лавочках у сквері біля Домініканського собору. Вже сутеніло і нас оточило 15 комсюків з міського оперзагону. На той час його розділили: Делідов продовжував керувати оперзагоном по роботі з кримінальниками, а з неформалами вже два роки боровся Олександр Лащук.

– Що читаєте? Журнал? Ми теж давно шукаємо цей номер, – із цими словами нас повели до міськкому комсомолу на проспекті Шевченка. На другому поверсі зібралося повно людей – а вже 21-а година – був і капітан Купцов, і з ним кілька амбалів некомсомольського вигляду. Нас розвели по окремих кабінетах. Джоника і Пружину допитували, чи знали вони, що я збирався писати того листа: «Він – антирадянщик, а ви вибирайте собі друзів».

Мене випитували:

– Що то за «деякі люди», котрі вам із «певних причин силкуються пришити політику»? Як то в СРСР хіппі мають революційний характер? Адже немає ніяких підстав для таких настроїв – у нас усе безкоштовно, немає безробіття, і таке інше.

[10] Ігор Корбутяк (1964) – автор поетичних текстів, не друкувався. Переїхав до м. Корець на Рівненщині.

– А чому на вулиці нас забирають за зовнішній вигляд, адже за Конституцією мені не заборонено носити довге волосся і латані джинси? Якби такого не було, то й не було би підстав говорити про революційні настрої. Ви говорите про вільну країну, але вступати до інституту в такому вигляді не можна, і з роботою проблеми – де тут демократія?

Мене відпустили зі словами: «Якщо ти далі будеш писати наклепи на наш лад, то стаття на тебе знайдеться і ти загримиш».

* * *

Скоро змінилися часи, прийшла андроповщина. Змінився і стиль відданої комунізму преси: відтепер наше існування вже не замовчували, як раніше – навпаки, з'явилися розгромні статті про неформалів. 16 березня 1983 року у «Львовской правде» вийшла стаття під назвою «Плесень заводится в тени», підписана Д. Домбровською. Обурення автора було спрямоване на панків, також ішлося про деградацію особистості, яка настає внаслідок захоплення рок-музикою: «Кое-что могут рассказать стены забора и складского помещения в «святом саду». Здесь начертаны не только названия ансамблей кумиров, но и клички, которыми молодые люди окрестили друг друга, чаще других встречаются «Цеппелин» и «Джонни». Тут и латинскими буквами выведенное вульгарное приветствие, с которым они обращаются друг к другу[11]. Намалеван на стене и полосатый английский флаг, как говорят, появившийся тут во время англо-аргентинского конфликта на Фолклендских островах. Что это должно было означать – одобрение колониалистских устремлений правительства страны, породившей панков?». Відчувався стиль нової доби – відразу шити політику. Нам натякали на підтримку Великобританії, а значить і НАТО.

[11] Srav Pes!

Проте у Львові сила протестних настроїв і недовіра до домінуючої ідеології була стримуючим фактором щодо зловживань, і це деякий час допомагало вберегтися. В інших регіонах Союзу особливо не панькалися. Ось як писали у Смоленську. Стаття під промовистою назвою «Паразиты» була спрямована проти місцевих хіппі, лідером серед яких був Валерій Павлов на прізвисько Паша, і яких там було не більше десятка, рясніла зворотами: «трутни, подонки, скотский облик, свинский образ жизни, малахольная компания». І далі – «Наша милиция, будь она в таких случаях порасторопнее, должна бы вовремя призвать к порядку распоясавшихся непрошенных «пацифистов». У нас совсем другая страна, совсем другие моральные ценности, с омерзением отбрасывающие, как вонючий хлам, всяческий «хиппизм» и «пацифизм». Словом, пора прекратить вольготные безобразия длинноволосых бездельников. Самое время прищемить им хвосты, взять под жесткий контроль, ибо гуманность такие юнцы не понимают».

З погляду сьогодення все це звучить дико, але такою була тоді політична культура. Офіційні журналісти брали на себе роль сторони обвинувачення, як і в 1937-му. Так само проблема була і в мовчазній згоді обивателів, адже це створювало ґрунт для інсинуацій і свавілля. Мій друг Паша був творчою натурою, добре грав на гітарі, співав, і зняв кілька любительських ігрових 8-міліметрових фільмів. Але після виходу цього пасквіля його заарештували і запроторили до психушки. Передчуваючи загрозу, він віддав свої фільми на зберігання Сашкові Іванову до Москви.

* * *

Після «Džuboks» проблемою хіппі зацікавилися журналісти вітчизняних мас-медіа. В грудні 1983 року на Вірменці до мене підійшли троє комсомольців:

– З тобою хоче поговорити одна людина.

На центральному пункті ДНД біля Опери чекала журналістка з львівського радіо. В руках у неї був портативний магнітофон.

– Ви працюєте, чи ні? Закінчували вуз? Що прагнете показати своїм демонстративним виглядом?

Я все ще числився на роботі в Інституті прикладного мистецтва.

– Чому носите хрестика напоказ, а не під сорочкою?

– Я – віруюча людина. То ваші ховають свої комсомольські значки, коли йдуть до ресторану.

– Чому б вам не постригтися, стати нормальною людиною, піти працювати на завод, згодом зайняти посаду, стати, як усі? Чому ваш вибір такий – не властивий радянським традиціям?

– Тому, що серед керівників, та й обивателів панує стиль насаджувати власні погляди силоміць, не зважаючи на наші уподобання. Їх не цікавить людська гідність. Я ще в школі бачив, як комсомольські лідери роблять не те, що проголошують, а прямо протилежне – самі не дотримуються того, про що говорять. У Конституції немає заборон на зовнішній вигляд або на поїздки за кордон, але це не спрацьовує: мене переслідують саме за мій вигляд. Я з цим не згоден. Це по-перше. А по-друге, в мене є друзі, яких я люблю і поважаю, незалежно від того, де вони живуть – такі, як і я сам. Їх теж піддають нагінкам, і між нами, так само, як і всюди, існує солідарність. Але різниця між нами і тими, хто нас переслідує, та, що вони не дотримуються тих приписів і цінностей, які проголошують, а ми дотримуємося. Саме за це нас і переслідують. Я свій вибір зробив у 14 років, до речі тоді, коли приймають у комсомол. Якщо зараз змінювати орієнтири – значить, буду змушений фальшувати, бо я свій вибір вже зробив. А я не хочу прикидатися, хочу бути вільною людиною. То інша справа, що хтось із наших може поводити себе негідно. Я можу відповідати тільки за себе і свій вибір. Негідники і злодії є в будь-яких прошарках суспільства і це не залежить від їхнього зовнішнього вигляду.

ПОДОРОЖУЮЧИ КРАЇНОЮ МРІЙ

В одному місці від вулиці Лисенка дорога піднімається серпантином до корпусів дитячої лікарні. Далі треба продиратися крізь кущі вгору, аж поки перед очима з'явиться цегляна кладка водонапірної вежі. Вона завжди виникає несподівано, хоча іржаву бляху видно вгорі за кроною дерев. Обійти її – і ззаду є невелика галявина, за кілька метрів – ще одна, і трохи далі – ще одна. Все це – Гірка Пензеля. Коли піднятися вище на гребінь Стрільниці, звідти відкривається панорама Замарстинова, Голоска і Збоїщ.

Влітку 1984 року центром Львова йшов хіппі з білим волоссям і довгою чорною бородою. Ми перетнулися з ним на площі Ринок. Виявилося, що він – німець зі Східного Берліна, звати Стефан. Через протерміновану візу він не міг повернутися до НДР і тепер мусів щоразу реєструватися у львівському ОВІРі, очікуючи дозволу з Москви. Ми підійшли зі Стефаном на Гірку Пензеля. Біля тліючого вогнища у траві – покинута гора пляшок. Мефодій[12] перебирав акорди «В город не піду багатий, на полях я буду жить…».

– Мотоцикл маєш? – спитав Пензель.

– Маю. Щоправда, не «Яву». «Емцет».

– Теж непогано.

Стефан колись був військовим льотчиком, захищаючи мирне небо Німеччини. Він зумів автостопом добратися до Кавказу – володіючи ламаною російською, видавав себе за прибалта.

– На Ельбрус дорогами вермахту? – і Пензель затягнув: «Дойче зольдатен, унд ді офіцірен!».

Натюрліх сейшн.

[12] Дмитро Тищенко (1962) – гітарист, композитор, лідер групи «Леви» (1986–1987). Захоплювався творчістю філософа Григорія Сковороди (1722–1794), писав музику на його вірші («В город не піду багатий», «Гей ти, пташко, жовтобоко»).

* * *

Восени 1985 року на площі Ринок мене перепинили двоє хіппі:

– Czy jest pan lwowiakiem? – пролунало польською мовою.

– Так, так, зі Львова. А ви, напевне, із «Солідарності»?

Розмовляючи, ми зайшли до Вірменки. Один із них розщіпнув куртку, під нею виднівся напис «Solidarność». Обидва виявилися членами молодіжної фракції Solidarnośći. На той час у Польщі профспілка перебувала у підпіллі і на поверхню вийшли нові молодіжні групи. У Вроцлаві виникла сюрреалістична «Помаранчева Альтернатива», у Ґданську – анархістський «Рух за альтернативне суспільство», у Кракові – Wolność i Pokój («Свобода і мир»). До них почали вливатися учасники контркультурних середовищ. Популярними стали ідеї відмови від складання військової присяги і за введення альтернативної військової служби. Під кінець розмови поляки подарували мені значок – на білому тлі вибитий великими червоними літерами напис «Solidarność». Я став відкрито носити його, оскільки вважав діяльність цієї підпільної групи зразком.

Ще раніше, років зо три-чотири тому, після запровадження військового стану в Польщі, я демонстративно розписав джинси літерами «Solidarność». Правда, тоді обійшлося без приводів до міліції. Але цього разу, десь через два місяці, нас взяли на Вірменці під час чергової облави, яку проводив оперзагін, виловлюючи наркоманів і дисидентів. Замели мене, Джоника, Пружину, ще двох чи трьох, і повели на центральний пункт ДНД біля Опери. Мене вже навіть не перевіряли на наявність «доріг», оскільки і так знали, що я не є наркоманом, але пошмонали кишені і забрали значок:

– Ти чого носиш польську контрреволюційну символіку? Підтримуєш шкідливі ідеї?

– Так це ж інша країна. Якщо підтримую контрреволюцію, то це ж не у нас.

Комсюки склали акт конфіскації значка. Мені вже не погрожували, що я «загримлю», зате інтенсивно шукали компромат. Посадити за дармоїдство не могли: я не був

наркоманом, ані «бичем» – так тоді називали бомжів – тому вони допитувалися в молодших учасників тусовки, чи не збираємося ми створювати підпільну організацію.

ПОДОРОЖУЮЧИ КРАЇНОЮ МРІЙ

Влітку 1986 року до Риги приїхала культова ленінградська рок-група «Кино». На вулицях було багато неформалів – хіппі, панки, зовсім юні, і ті, кого радянська преса називала «рокерами» і «металістами». Приїхала група естонських панків, чоловік із тридцять. Я познайомився з ними, серед них були учасники таллінського рок-гурту J.M.K.E., що виступав уже півроку і виконував панк-рок естонською мовою. Їхній лідер Віллу Тамме[13], високий, з ірокезом, запросив мене на концерт до Таллінна.

Уперше в Союзі панки голосно заявили про себе у вересні 1980 року. На таллінському стадіоні відбувався футбольний матч, у перерві мали грати рок-групи Psycho і Propeller, які швидко здобували популярність серед молоді. Але місцева влада побоялася заворушень і в останній момент заборонила виступ Propeller. Тисячі розгніваних молодих людей, футбольних фанатів і панків, протестуючи, рушили в центр міста. Дорогою перевертали трамваї і трощили міліцейські машини, вигукуючи «Свободу панк-року», «Права людини» і «Свободу Естонії». Так на революційному підйомі в Союзі народжувалася нова молодіжна субкультура. Проти них кинули внутрішні війська, багатьох затримали і побили. Проте цей епізод став моментом істини, після чого настало не пригнічення, а поштовх до бурхливого розвитку панк-руху в Таллінні, який став уже не просто місцем постійного збору представників контркультури, а генератором нового руху в СРСР. Енергійні і харизматичні лідери зуміли переламати ситуацію. Це була нова тенденція і нова тема.

[13] Віллу Тамме (1963) – лідер, гітарист і вокаліст рок-групи J.M.K.E., автор хіта «Tere Perestroika» («Привіт, Перебудова»).

На той час у Львові панки, рокери, металісти також вийшли з підпілля, був створений Львівський рок-клуб[14]. Він отримав приміщення у віддаленому спальному районі, що мав неофіційну назву «Каліфорнія».

Коли наступного року ми разом з Олегом Салом[15] приїхали до Таллінна, змогли ближче познайомитися з естонським панк-рухом. Ми осіли на квартирі у Віллу Тамме недалеко від готелю «Віру». Серед місцевих панків він вважався авторитетом. У принципі, Віллу починав, як і львів'яни, у 1978-му, коли популярними стали Sex Pistols. Проте в його творчості, окрім анархічних, відчувалися громадянські мотиви, протестна енергія була спрямована на національні прагнення, і при цьому залишалася цілком у руслі панк-культури. Ще одим лідером був Тину Трубецкі[16], який донедавна грав разом з J.M.K.E., але починав з групою Vennaskond ще у 1984-му. На той час Vennaskond відновила діяльність. Ми разом із обома командами їхали автобусом кудись за 100 кілометрів від Таллінна, де вони мали спільний виступ у Будинку культури цементного заводу. Їхні пісні – мелодійні, іронічні, трохи цинічні, ставали хітами. Особливо «Tere Perestroika», що з'явилася цього року і стала другим неофіційним гімном Естонії.

Ми разом із Віллу приходили на Гірку біля Нігулісте, але того року там вже не було хіпової тусовки. Натомість всюди на вулицях Старого міста – багато ірокезів і ланцюгів. У кафе «Воробейник» так само – більшість панки, практично всі естонці, зовсім юні, серед них не було олдових. Таллінн перетворювався на панківське місто.

[14] Заснований у серпні 1986 р., існував до січня 1988 р.

[15] Олег Сало (1964).

[16] Тину Трубецкі (1963) – лідер, гітарист і вокаліст рок-групи Vennaskond (1984 –1986, від 1987).

Нарешті Юркові Перетяткові[1] вдалося вибити згоду на проведення відкритого рок-гала-концерту у приміщенні Палацу культури працівників заводу «Електрон» на вулиці Шолом-Алейхема, недалеко від Краківського ринку. В часи, коли тут проводилися танці і дискотеки, він мав звучну і типово радянську назву «Сарай».

Концерт відбувся 3 січня 1987 року; комсомольські лідери потрактували його як творчий звіт колективів рок-клубу перед громадськістю Львова. Насправді це був вибух, свято рок-музики, вихід андеґраунду на сцену.

До вечора під брамою «Сараю» зібралося багато людей. Вся вулиця була заповнена людьми – машинам нема як проїхати. Міліція даремно пробувала створити коридор. Поряд із хіппі було багато іншої публіки – ланцюги, шипи на шкірі, виголені скроні, фарба на волоссі – прихильники хард-ендхеві, що їх комсомольська преса називала «металістами». Проте панків не чіпали, як під час концерту Magnetic Band.[2] З юрби долинали вигуки: «Даєш рок!», «Свободу року!».

Брама була зачинена, перед нею стояли щільні ряди спраглих живого року функціонерів із деендешними пов'язками і ментів. Звична тактика – людей пропускали невеликими партіями, по 10 чоловік із періодом по 5–10 хвилин. Особливість «Сараю» полягала в тому, що там був невеликий холл зі сходами, далі – ще одні такі самі двері. За ними теж – комсомольська залога і така ж система пропуску. Внутрішні двері відчинялися з довшим періодом і в холлі наростала тиснява.

---

[1] Юрій Перетятко (1960) – лідер рок-гурту «КооП» (1985–1987) (вокаліст, барабанщик і автор композицій), президент Львівського рок-клубу (1986–1988). Письменник, поет, видавець альманаху «ФІРА» (1991–1995), автор «Історії львівського рок-н-роллу» (1992), книги «В тенетах маразму» (2012).

[2] У вересні 1982 року.

Сутеніло. Кількість людей на вулиці збільшувалася. Мені вдалося якось пройти, але багато наших залишалося надворі. Вони придумали своєрідну перекличку: «Джоник!» – у відповідь: «За дверима!», «Петров!» – «За дверима!». Тоді Юра Купідон вигукнув: «Рок-н-ролл за дверима!».

Всередину залу набилося 500, а може й більше людей; чверть серед них поєднувала любов до рок-музики із комсомольськими переконаннями. На сцену вийшов ведучий із характерною риторикою: «приемлемые для вас рамки мероприятий», «варианты реализации молодежных инициатив», а то й просто: «если кто-то из вас еще способен запомнить свое впечатление на несколько дней дольше». Словом – лафа, розпочалося свято музики.

Першим виступав Мефодій зі своїм проектом «Леви». Назву придумав Цеппелін[3], приколюючись із тодішнього винаходу: «львівські леви – металеві леви». Мефодій прагнув зіграти фольк-рок на акустичній гітарі з використанням автентичних інструментів, оскільки Великий Філософ Сковорода грав на цимбалах. Роман Рега міг виконувати рок на цимбалах; вони виступили удвох. Пісня називалася «Де почути те, що буде завтра?» – Мефодій написав її в грудні.

Наступною була група «Гризайль», котра виконувала те, що потім стали називати «інді», за нею – «Скіфи» з Кам'янки-Бузької зіграли в стилі ґлем-рок, потім команда «Підтримуючи вогонь». На вимогу організаторів, «Собача радість»[4], яка презентувала синтез харду й арту, виступила під тимчасовим іменем «Кришталева куля», бо автентична назва різала комсомольське вухо: «Або міняєте назву, або вимикаєм світло і валіть зі сцени». Завершували концерт

[3] Сергій Косолапов (1961–2011) – барабанщик рок-гурту «Внуки Львова» (у 1982–1983), священик Російської православної церкви, ієромонах. Помер 5 листопада 2011 р. у Львові.

[4] Існувала у 1982–1987 рр., один з лідерів – Олег «Калич» Калитовський (у 1987–1988 рр. лідер рок-гурту «Діти тяжкого року»).

«КооП» і «Повторний карантин»[5] – вони грали потужний «вуйківський хард».

Пісня, що її тоді виконував Мефодій, більше ніде не звучала. Жодного разу після того йому не доводилося її виконувати, і ніхто відтоді її не чув. Років через п'ятнадцять Ростик Молодий, котрий був на концерті, слово в слово процитував рядки, що їх почув зі сцени:

Де почути те, що буде завтра,
Щоб сказати, що я вже встиг?
Хтось, напевне, хоче жити чесно,
Інших не цікавить ця мораль.
Закликаю людство бути разом –
Всі проблеми наші зникнуть з часом.
Закликаю людство бути разом –
Музика вгамує біль від ран...

[5] Група існувала у 1985–1989 рр.

ДЕ ПОЧУТИ ТЕ, ЩО БУДЕ ЗАВТРА?

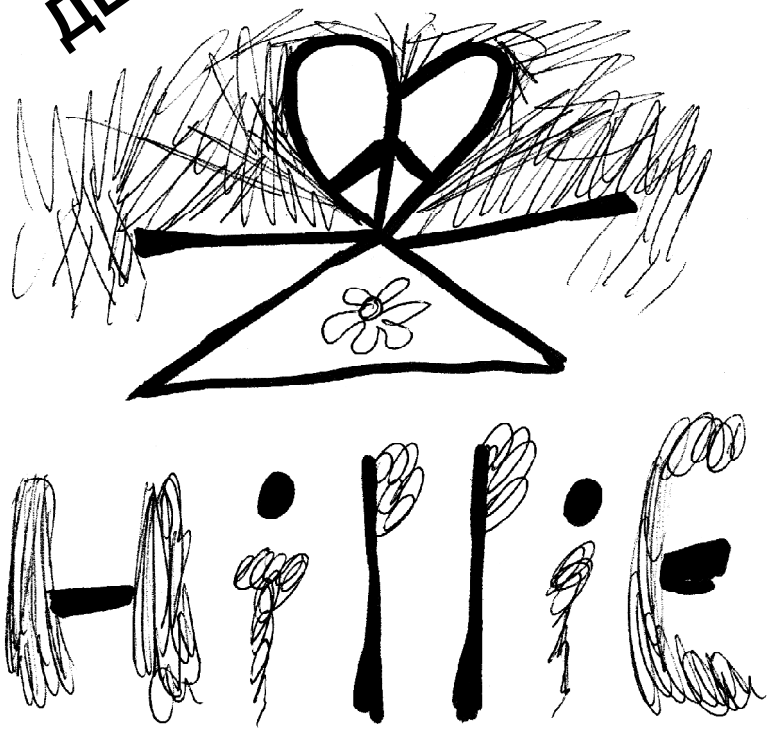

Від Літа Любові у Сан-Франциско минуло 20 років. В СРСР молодіжні субкультури вийшли з підпілля, поширювався самвидав, з'явилися рок-клуби, «перебудовне кіно».

На Вірменці Потопляк розповідав про московських «дисиденствуючих» богемістів і зв'язки з кореспондентами західних засобів масової інформації. Так виникла ідея написати відкритий лист-маніфест про рух хіппі в закритій тоталітарній державі і про необхідність зміни теорії і практики руху.

Все починалося просто. Одного дня ми з Потопляком і Петровим зібралися в мене на Голосках і розкрили чистий аркуш паперу. Був травень 1987 року. На папері з'явилися перші рядки:

«Поява хіппі в 1960-их роках у Радянському Союзі, як і в багатьох капіталістичних країнах, була викликана кількома факторами:

– незгода з існуючим станом речей;

– незгода зі світом дорослих та їхньою мораллю;

– незгода з обмеженими поглядами на життя».[1]

Ми справді мали намір щось кардинально змінити:

«Наша ідеологія багато в чому була подібною до тієї, що на Заході, хоча в ній присутні також ідеї суто нашого, внутрішнього характеру і відтінку. Більшість ідей були добрими і достойними, багато хіппі підтримували їх, страждали і боролися за них. Їм було набагато складніше, аніж їхнім однодумцям на Заході, котрі жили у вільному, демократичному суспільстві.

Західні хіппі та їх послідовники розтратили свій революційний настрій. Рух в цілому був скомпрометований «лівими», сторонніми людьми, що підняли на щит девіз свободи дій. Ідею «вільної любові» розуміли і використовували спотворено, перекручено, збочено. Ще

---

[1] Тут і далі перекладено за виданням: Идеология советских хиппи. 1967–1987 // Вместе. – 2008. – № 7.

однією фальшивою свободою було використання наркотиків. Такі лозунги, як «краще повзати в болоті, аніж у політиці», позбавляли рух активності і бойового духу, применшували його вклад у демократизацію і революційні зміни в суспільстві. Ідея втечі від суспільства не просто була відмовкою, багато хто відходив у себе, в наркотики, у світ ґалюциногенів. Таким чином, багато людей просто опустилися, турбуючись тільки про випивку і наркотики, деградували як особистості з того часу, коли залишили співтовариство хіппі. Інші зажили звичайним обивательським життям і перестали виділятися якими-небудь зовнішніми ознаками, уникаючи конфліктів на роботі, в школі та сім'ї. Ось чому деякі старі погляди та ідеї варто переглянути».

На той час ми ще не читали московського маніфесту Сталкера, Генерала і Вороб'я «Хиппи от Системы к Богу» (1986). Львівський маніфест має незалежне походження, хоча їхні ідеї співзвучні. Крім того, ми пропонували практичні кроки для втілення цих ідей:

«Ідеал хіппі – суспільство, що базується на рівності, братстві, де немає різниці між націями, де любов буде головним елементом людських взаємин. Це може статися тільки завдяки нашій людяності та гуманізму. Насправді, все залежить від кожного з нас, від нашого підходу до суспільства і світу в цілому.

В якості першого кроку ми пропонуємо встановити культурні зв'язки між різними державами, щоби надати можливість вільно їздити в західні країни для наведення контактів між людьми двох систем. Ці контакти необхідні для того, аби перебороти відмінності між нами. Необхідно, щоб почали діяти, щонайменше, три статті Декларації про права людини – 13-а, 18-а, 19-а, котрі надають можливість краще пізнати одне одного, вільно висловлювати свої думки і поширювати їх тими засобами, які ми вільні вибирати, незалежно від державних кордонів. Першим кроком до втілення цих позицій буде право радянських громадян їздити в інші країни – як це прийнято не тільки на Заході, але і в деяких східних державах; їхні громадяни, на відміну від нас, можуть їздити, куди захочуть».

Починався автостопний сезон. З кількома рукописними примірниками маніфесту Петров і Потопляк виїхали до Москви і Прибалтики. Я подався до Києва до Валентина Чечуріна. Навколо нього гуртувалася київська хіп-тусовка, серед якої він вважався патріархом. Ще в 1968 році в них була точка на Хрещатику біля гастроному з оригінальною радянською назвою «Солодке». З Валентином я був знайомий років із десять. Він підключив до маніфесту Анджея Поздіна[2] – засновника поп-арт-театру «Ноль дистанция».

У серпні я був у Москві. Зі мною поїхав Олег Сало – із молодшої генерації, що за московською термінологією відповідає Третій Системі[3]. У Львові я трохи був знайомий з ними. Вони збиралися у «Молочному барі»; серед них кимось на кшталт гуру вважався Пружина.

У Москві глибше відчувався подих змін. Старий Арбат перетворився на вільну територію для пішоходів, вуличних музикантів, художників, неформалів. Популярними точками хіп-тусовки стали кафе «Этажерка» – на другому поверсі універмагу на проспекті Горького, і «На Гоголях» – місце біля пам'ятника Гоголю, недалеко від Старого Арбату. Навесні тут відбулися відомі події. Коли 4 травня на Гоголях зібралося близько сотні хіппі, їх розігнала міліція. 58 чоловік було арештовано, багатьох побито, двоє потрапили до лікарні. Це була перша подія такого роду в СРСР.

---

[2] Андрій Поздін (1959) – у 1980 р. переїхав до Києва з Пермі. Один з учасників театру «Нуль-дистанція» (існував у 1986–1988; керівник Сергій Соловйов), лідер нью-ейдж-групи «ЕрДжаз» (від 1988).

[3] Очевидно, до Другої Системи. Третя Система утворилася близько 1985 р., до неї належала генерація 1967–1968 року народження. Перша Система почала складатися навколо Юрія Буракова «Солнце» (1949–1992), особливо після його відходу після 1971 р. Друга Система почалася наприкінці 1970-их рр., складалася з покоління, народженого наприкінці 1950-их – поч. 1960-их рр., досягла піку в розвитку радянського хіппі-руху (1982 рік).

Мені треба було поговорити з Рулевим із московської тусовки. Раніше ми бачилися з ним на літніх сейшнах на Ґауї. Рулевой, в миру Олександр Рубченко, на той час був серед лідерів групи, яка мала назву «За відновлення довіри між СРСР і США», і 4 червня 1982 року заявила про збір підписів під своїм маніфестом[4]:

«СРСР і США володіють засобами убивати в масштабах, які здатні підвести остаточну риску під історією людства. Рівновага страху не може надійно гарантувати безпеку у світі. Тільки довіра між народами може посприяти твердій упевненості у майбутньому. Сьогодні, коли елементарну довіру між обома країнами повністю втрачено, ця проблема перестала бути просто питанням двосторонніх відносин. Це питання – чи буде людство розчавлене власними руйнівними можливостями, чи виживе»[5].

У середині 1980-их новою Меккою радянських хіппі став Вільнюс. Тусовка збиралася у кафе «Вайва» на вулиці Горького, що починається від площі Гедімінаса, а також у кафе «Ротонда» на площі Гедімінаса в парку, де було місце збору у 1970-их. Але найбільше людей з'їжджалося до Вільнюса на початку березня на Казюкас – міське свято святого Казимира[6].

---

[4] Про Групу Довіри заявлено 4 червня 1982 р. на прес-конференції, влаштованій на квартирі Сергія Батовріна, і зачитано «Звернення до урядів і громадськості СРСР і США». Сергій Батоврін (1957) – московський художник, хіппі «Аеросфінкс Террейн», один з авторів Звернення Групи Довіри; у серпні 1982 р. його посадили в психушку, а 1983 р. видворили з СРСР.

[5] Обращение к правительствам и общественности СССР и США // Век XX и мир. – 1990. – № 7. (Переклад – ред.).

[6] Щорічні ярмарки, які супроводжувалися карнавальною ходою, проводилися у Вільнюсі з початку XVII ст., починалися 4 березня, в день Святого Казимераса, який походив з литовської династії Гедиміновичів і вважається покровителем Литви. Ця традиція перервалася за радянської окупації і була відновлена під час Перебудови.

Головні події відбувалися навколо «Вайви» і в районі ринку Kalvarius Turgus.

На 23 серпня 1987 року у прибалтійських столицях було заплановано великі мітинґи, присвячені річниці пакту Молотова-Ріббентропа. Найбільше людей очікувалося в Ризі і ми вирішили їхати туди. Від Міші Бомбіна я хотів дізнатися якомога більше про перебіг таких акцій і передачу репортажів за кордон. Маніфестація мала відбутися наступного дня. Поїхали до Бомбіна. Він вже встиг відпрацювати «на хімії» в Ленінградській області[7], звільнившись по амністії у квітні, і перестеріг нас, що краще зустрітися вже після всього на Домській площі, бо під час проведення акції за ним будуть «хвости». З тієї ж причини він не міг нас «вписати», бо міліція могла в будь-який момент арештувати іногородніх.

23 серпня була неділя. Ми з Олегом Салом вийшли з квартири Юри Новоселова на вулиці Дзірнаву і звернули на вулицю Леніна. Здалека було видно величезний натовп, перехрестя затоплене людським морем. Старе місто – Вецригу – здалека пізнати за шпилями, ніби щоглами пришвартованих у порту ганзейських кораблів. На розі бульвару Яніса Райніса височіє пам'ятник Свободи – «Мільда». Навколо маси народу – стільки я ще не бачив – тисяч 10, а може й більше. Пам'ятник оточує загорода з «Ікарусів». Залишався тільки один прохід, шириною кілька метрів, перекритий шеренгами міліції. На короткій відстані їх оперізує людське кільце. Дехто виліз на дерева, фотографують звідти. До пам'ятника пропускають по одному.

---

[7] В м. Чудово Новгородської області.

У момент покладання квітів до постамента весь натовп вибухає вигуками, серед яких чути «Свободу Латвії!». Міліція пробує виловлювати декого з юрби, проте загалом вони не знають, як себе поводити при такій масі народу. В юрбі стихійно виникають дискусії – то в одному кінці, то в іншому, але організованих промов я не чув, принаймні, в той час. Лозунгів також не було.

Поміж тим, біля пам'ятника збільшувалося число квітів. Із вигуків ми зрозуміли, що відбулося покладання від делегацій з Естонії, Литви, Грузії. Стихійно у нас із Олегом з'явилася думка, що пора й Україні зробити внесок до спільної справи. За 200 метрів у боковій вулиці був квітковий магазин, і скоро ми з букетом почали протискатися до епіцентру. В юрбі не було видно інших хіппі й ми вирішили вдавати шведів, які прибули до СРСР, і захоплені Перебудовою, хочуть вшанувати пам'ять невинних жертв сталінського терору. Ламаною російською мовою я звернувся до капітана міліції зі словами, що ми прилетіли зі Стокґольма на батьківщину предків і просимо допомогти пройти крізь міліцейську шеренгу. У нас був доволі незвичний вигляд, латиською мовою ми не володіли – багато хто міг повірити, що ми справді іноземці. Капітан звернувся до когось із середини. На обличчі полковника з'явився невдоволений вираз, але за хвилю він сказав: «Ладно. Один проходи». Я запротестував – ми приїхали в Латвію разом і в нас спільний букет, а крім того, ми співчуваємо Перебудові. Через кілька хвилин він погодився пропустити обидвох шукачів втраченої батьківщини. За час, що ми наближалися до Мільди, за спиною наростав гул – нас справді вважали за шведів. Клякнувши на коліно, я поклав квіти до постамента. Потім ми обидва, не змовляючись, повернулися до людей, демонструючи «Victory». Люди в той час викрикували «Свобода!». Наша затія увінчалася успіхом. Виявляється, люди дуже швидко вловлюють настрій, відповідаючи вибухом ентузіазму – це було нове для нас. Протискаючись крізь шеренги назад, я відчував, що нас шарпають, аби відвести вбік, але люди нас локалізували і ми змогли вибратися звідти. В оточенні латишів пройшли до скверу. Там вже стало зрозуміло, що ми з України, зі Львова, а це був експромт.

На Домській площі, де був постійний збір хіппі, ми зустріли багатьох, але Бомбіна не було. Того ж дня інформація про мітинг у Ризі потрапила на Захід.

Тепер стало зрозуміло, що можна пробувати робити щось подібне у Львові. Масові акції, демонстрації, як у Сан-Франциско – це була моя мрія.

У Києві у мене був колега Вадим Галиновський[8] на прізвисько Джек. Ми мали зустрітися з ним у перших числах вересня на точці, де в той час збиралися київські хіппі – в кафе на розі Володимирської і Великої Житомирської. Джек збирався їхати до Сергія Набоки[9] – у Києві, здається, теж щось починалося. Набока працював вантажником у гастрономі на вулиці Леніна недалеко звідси. Сам він – колишній хіппі, свій трирічний термін отримав за створення «Київського демократичного клубу» у 1981 році, разом із Леонідом Мілявським[10], учасником ще тих перших зборів київських хіппі на Хрещатику. Тепер вони збиралися відновити його діяльність. Для початку вирішили провести відкритий вечір-диспут на тему сучасного стану української культури. Їх підтримав Джек із кількома друзями-хіппі.[11]

При зустрічі Набока справляв враження «міцного горішка», більше того, я побачив перед собою людину-«брилу», Людину з великої букви. Інтелігентний, стриманий, хоча відчувалося, що був холериком і не допускає компромісів. Незашорений, говорив з іронією, але без скепсису. У своїх окулярах і з волоссям до плечей нагадував Джона Леннона.

---

[8] Вадим Галиновський (1962–2003).

[9] Сергій Набока (1955–2003) – журналіст, ув'язнений 1981–1984 рр., наприкінці 1987 р. обраний головою Українського культурологічного клубу (1987–1988).

[10] Леонід Мілявський (1951) – ув'язнений 1981–1984 рр.

[11] На підпільній зустрічі у парку Ватутіна 18 липня 1987 р. С. Набока. Л. Мілявський, В. Галиновський і ще 5 осіб домовилися організувати публічний диспут 6 серпня.

Перший збір відбувся 6 серпня 1987 року в клубі-кафе «Любава» на Оболоні. Хоча оголошення вони могли поширювати тільки усно, прийшло кілька десятків чоловік. Вже у третьому виступі пролунало: «Годі балаканини, створюєм клуб». Через пару днів на одній із квартир відбулися збори, на яких ухвалено назву «Український культурологічний клуб», а 16 серпня проведено установчі збори, затверджено Положення і Статут. Так виникла перша в Україні незалежна громадська організація. Лідером був Сергій Набока. Темою наступного диспуту мала бути творчість Григорія Сковороди. 20 серпня зібралося близько 200 чоловік. Проте кафе «Любава» виявилося зачиненим: «Санітарний день». У відповідь на запитання комсомольські функціонери заявили, що Сковорода – «антисоветчик».

Розповідаючи Сергієві про події в Ризі, я міг висловлюватися дещо емоційно. Набока так само був емоційним: «Коли вже і ми зможемо робити в Україні те саме?».

У перших числах вересня ми з Потопляком і Петровим дописували наш маніфест, враховуючи доповнення друзів. Серед іншого, згадали про маніфест Сталкера, Генерала і Вороб'я, повість Гарика Мейтіна «Два лета» – про подорожі до Криму і на Валдай у 1979–1980 роках; його ім'я ми зашифрували як М. Джорджія. Також про самвидавні музичні журнали «Урлайт», «Сморчок», «Рокси», київський поп-арт-театр «Ноль дистанция» Анджея Поздіна.

Тепер треба було розмножити наш маніфест. На вулиці Ботвина недалеко від Опери адміністрація театру має технічний відділ – майстерні для пошиття сценічних костюмів, ремонту театрального взуття і таке інше. Там стояв ксерокс. Оператор Анатолій, незважаючи на контроль за працівниками копіювальної техніки, погодився, на свій страх і ризик, розтиражувати 4 чи 5 сторінок маніфесту, які були

віддруковані на друкарській машинці тут же, за стіною театральної бухгалтерії.[12] Я пообіцяв, що нічого не трапиться. У результаті 10 примірників маніфесту «Ідеологія радянських хіппі. 1967–1987» були у мене в руках. Його було підписано від імені ініціативної групи хіппі з Москви, Києва, Львова та інших міст СРСР. За доповнення я вдячний моїм друзям Анджею Поздіну, Борисові з Харкова, Айварові Ойя, москвичам Шамілю, Стасові, Міші Тамаріну і Сергієві Троянському. Не гаючи часу, ми з Петровим відправили текст зворотним порядком Рулевому, Сергієві Троянському, Шамілю, Чечуріну, Айварові Ойя, в Ригу до Юри Новоселова і Гарика Мейтіна, до Вільнюса Аліку Лобанову і в Ленінград до нашої знайомої на ім'я Таня. Що б там не було, ми прагнули передати маніфест на Захід. Такий розрахунок себе виправдав. Дотепер дійшла англомовна версія маніфесту у нью-йоркському інформаційному бюлетені «On Gogol Boulevard» за 1988 рік, і зараз можна подати його зміст в українському перекладі.[13] Наведу ще декілька уривків:

«Необхідно мати можливість голосувати в державній Раді, можливість обирати делегатів від неформальної молоді

---

[12] Автор від 1984 р. працює в Оперному театрі майстром по світлу (Прим. ред.).

[13] Цей маніфест був опублікований у московській самвидавній газеті «День за днем» № 7 за 1987 р.

(так називають рухи молодіжної контркультури в нашій країні). Ми хочемо брати повноправну участь в реструктуризації суспільства і не відчувати утисків своїх громадянських прав. Про нас знають, ми наполовину легальні, але цього не достатньо, це нагадує звичні демагогічні відмовки. Нам дозволено критикувати, але не дозволено діяти. Ми наполягаємо на створенні групи народного контролю (НК) – не формальної, а реальної, яка могла би контролювати органи державної влади і репресивний апарат. Молодь із неформальних організацій також має бути включена в НК.

Ми наполягаємо на тому, щоби представники опозиційних груп були наділені владою, аби мати можливість бути присутніми на зборах міських Рад та інших органів влади, відкрито і вільно висловлювати свої погляди без огляду на переслідування, видавати свої друковані видання, виступати по радіо і на телебаченні, виїжджати закордон, як це могли робити наші попередники-революціонери на початку цього століття.

В нашій країні відбуваються грандіозні зміни революційних масштабів, боротьба за демократизацію йде повним ходом і ми не хочемо залишатися осторонь: ми хочемо брати в цьому активну участь. Ця ситуація нагадує Польщу в 1980–1981 роках. Отже, нам слід переглянути нашу ідеологію».

Порівняно з Прибалтикою, в Україні все ще панував мир і спокій. Вийти на вулицю під політичними лозунгами ще не наважувалися. Хоча після побаченого в Ризі це вже не здавалося нереальним. Треба було виходити, адже метою нашого руху не може бути втеча від суспільства – за цим криється невідворотна марґіналізація. Наші конституційні права, право на вільні збори, маніфестації, висловлення власної думки потребують захисту, і це не суперечить ідеям хіппі. Сергій Набока досить чітко висловлювався з цього приводу. Треба було обдумати, як уникнути арештів безпосередньо на вулиці, а вже після всього суспільний резонанс не дасть владі застосувати репресії щодо учасників маніфестації – я був певний цього. Про мої наміри знав Олег Сало, з яким ми бачилися на Вірменці. Я міг покластися на своїх друзів із числа хіппі, оскільки вони не боялися приводів до міліції, крім того, бували в Прибалтиці і дехто з них також був свідком масових акцій. Петров і Потопляк десь зникли з виднокола, можливо, знову виїхали з міста, і я довірився Мефодієві, якого знав давно. Отже, наш первинний осередок складався із трьох чоловік. Близько тижня ми обговорювали можливі ризики, маршрут, підготовку лозунгів, заходи, щоби уникнути репресій під час демонстрації і зберегти від арешту людей, котрі приєднаються до нас.

20 вересня 1987 року офіційно святкували День міста Львова. Радянська влада прив'язувала його до визвольного походу Червоної армії в Галичину 17 вересня 1939 року, згідно з пактом Молотова-Ріббентропа. Після тривалого періоду заборон святкування дозволили у 1986 році. Однак влада не сподівалася такої великої кількості людей на вулицях. На Академічній на всю довжину і ширину проспекту стояли величезні маси народу. Молодь очікувала на рок-концерт, що мав відбутися на площі Академічній, але його скасували в останній момент. Це була добра нагода – використати офіційне святкування, і ми надіялися, що й цього разу буде велика кількість людей: мали певність, що влада не наважиться арештовувати нас у всіх на очах.

Проте День міста наближався, а в нас все ще не було ясності з кількісним складом учасників. Невідворотність і вимушена конфіденційність створювали дисонанс: у час «Ч» ми могли залишитися втрьох. Врешті, за два дні до акції я зважився почати розмову серед кількох постійних відвідувачів Вірменки. На той час її опанувала молодша генерація – юні хіппі Третьої Системи, там крутилося багато студентів. Вони всі знали мене, але я не міг знати кожного. Підійшли Орест Хемій[1] і Піт Антоняк[2] і ми повели розмову таким чином, що хочемо на День міста провести вуличну дефіляду, перфоменс із піснями під гітару. Хода має обов'язково відбутися центральними вулицями, як на Старому Арбаті у Москві. В останній день я запропонував виставити кілька плакатів із демократичними закликами і попередив усіх:

– Репресії можливі, але пізніше – у той день нас захистить народ. Подібні речі вже відбуваються в Прибалтиці і Москві і мають підтримку людей. Своєю акцією ми виявимо солідарність з нашими однодумцями, хоча взагалі-то ніхто не може мати певності, чим все це може закінчитися.

Мені повірили і погодилися взяти участь більше 20 чоловік – всі ми тоді стояли однією групою біля дверей Вірменки. З нами було ще кілька цивільних і студентів.

Справді, все починається з малого.

Вдома я вже мав заготовлених 5 великих листів ватмана, що їх купив у магазині «Школяр» біля Латинської Катедри. Ввечері 19 вересня, прийшовши з роботи, я виготовив два плакати: на одному написав «Гласность», на другому намалював пацифік, а з боків горизонтально великими літерами вивів «Мир» і «Free».

---

[1] Орест Хемій (1963) – барабанщик рок-групи «Повторний карантин». Від 1989 року проживає в Канаді.

[2] Петро Антоняк (1962) – барабанщик інді-рок-групи «Гризайль». Від 1990 року проживає у США.

Мене не затримала міліція зранку наступного дня – значить, вони ні про що не довідалися.[3] Я скрутив рулон і вийшов у центр. Була неділя, на центральних вулицях і площах вже перебувало багато людей. Погода нестійка, але не виглядало на дощ.

В означений час – дванадцять нуль нуль – на Вірменці зібралося близько 30 чоловік. Прийшли всі, хто зголосився. Дехто привів друзів. Мефодій і Микола Марґорін[4] на прізвисько Череп мали за спинами гітари. Потрібно було виготовити ще кілька гасел. Ми зайшли досередини – приховувати щось вже не мало сенсу: якщо б навіть про нас повідомили, міліція все одно вже не змогла би нам перешкодити. Каварня на короткий час перетворилася на штаб-квартиру майбутньої акції. На столику я розгорнув чистий лист. Одна з дівчат губною помадою написала: «Freedom Свобода». Її підтримали інші, і за кілька хвилин в нас з'явилися ще два лозунги: «Права людини в дію» і «США – СРСР – ядерне роззброєння». Завтра мав бути Міжнародний день миру[5]. Ми згорнули плакати і швидко рушили до виходу.

На вулиці Вірменській було спокійно. Ми звернули на Краківську і вийшли на площу Ринок. Тут вирувало справжнє юрмище – люди очікували видовищ. Стало зрозуміло, що починати треба негайно. На розі біля універмагу ми розгорнули

[3] У статті московського правозахисника Ніколая Храмова «Группа «Доверие» во Львове: первые шаги», вміщеній у газеті «День за днем», № 9 за 1987 рік, вказано, що про майбутню демонстрацію у Львові знали бл. 200 осіб, напередодні міліція проводила з багатьма профілактичні бесіди (документ з Архіву Інституту «Відкрите суспільство» в Будапешті надала кандидат історичних наук Ірина Гордєєва з Москви).

[4] Микола Марґорін (1968) – був учасником Львівського рок-клубу. Зараз проживає в Ізраїлі.

[5] Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 30 листопада 1981 р. вирішено відзначати Міжнародний день миру щороку у третій вівторок вересня; у 1982 році це було 21 вересня. У 1987 р. День миру припадав на 15 вересня. Тільки у 2001 році прийнято рішення Генеральної Асамблеї ООН відзначати його щороку 21 вересня.

транспаранти і підняли їх над собою. Це ще не стало приводом для збурення мас. До нас попрямували два міліціонери і наказали розійтися[6]. Ми підняли плакати ще вище і почали скандувати: «Свобода!», «Гласність!», «СРСР – перебудову в життя!».

Тепер ми опинилися в епіцентрі загальної уваги. Здається, навколо все стихло. Люди розступилися, змістилися в бік площі, оточили нас півколом. Міліціянти в один момент зникли з поля зору. Ми пройшли вулицею Шевською на площу Підкови і опинилися на проспекті Свободи. Щоправда, так він тоді ще не називався; про майбутню назву свідчила тільки скульптурна група на фронтоні Музею етнографії.[7]

На проспекті снували великі маси народу – туди-сюди. Нас не відразу помітили. В місці, де тепер стоїть пам'ятник Тарасові Шевченку, тоді було два тротуарні острівці. Ми знову підняли плакати високо над головами почали вигукувати «Гласність! Перебудова! Демократизація!» під акомпанемент гітарних рифів Мефодія і Черепа.

За нами, очевидно, зібрався натовп. Було идно, що серед міліції почав наростати переполох. х з'являлося на проспекті все більше і більше, вони перемовлялися по рації, сходилися докупи, розходилися, кудись поспішали. Очевидно, інструкцій про те, як їм діяти, вони не мали. Групи

[6] Повідомлення про демонстрацію вміщено також в «Українському віснику» В'ячеслава Чорновола, № 8 за 1987 р. В обидвох публікаціях помилково вказано, що перший контакт з міліцією відбувся на вулиці Галицькій.

[7] Музей етнографії розташований у приміщенні колишньої Галицької ощадної каси, збудованому в 1888–1891 рр. Скульптурна група виготовлена львів'янином Леонардом Марконі (1835–1899) за мотивами відомої роботи Фредеріка Бартольді й символізувала Ощадність і Економічний прогрес Галичини.

людей пересувалися туди-сюди, в різні боки, ускладнюючи дії міліції. Скоро навколо нас утворилася велика юрба, бо люди вже не розступалися.

Ми перетнули проспект в напрямку до Музею етнографії зі статуєю тріумфуючої Свободи. Раніше мені не доводилося стояти в цьому місці, задерши голову догори, але сьогодні на перехресті рух машин припинено. Перед очима здіймалася монументальна споруда з потужним цоколем із ламаного каменю. Тільки зараз вдалося побачити, що з єдиного масиву виділяється кругла наріжна вежа, увінчана куполом-чалмою. Її аттик прикрашений скульптурною групою, серед якої виділяється сидяча фігура в зоряному вінці і з факелом у витягнутій руці.

З вулиці Горького ми звернули на 17 Вересня. Людей там теж було дуже багато, вони розступалися, давали нам дорогу. На вулиці тоді ще не було стільки машин. Нас проводжали захопленими поглядами, коли ми по черзі вигукували «Роззброєння! Свобода! Демократія!» під акомпанемент гітар. Біля університету і парку Франка людей було менше і ми повернули Жовтневою знову на проспект Свободи. Мене потягнуло до будинку Шахового палацу, біля якого рівно десять років тому закінчилася наша перша демонстрація. Сьогодні я був єдиним з її учасників.

На Академічній людей було ще більше, вони вже знали, що ми йдемо сюди, і якийсь час рухалися разом з нами паралельними колонами. Ми звернули на вулицю Фредра, де виднівся портал Шахового палацу, виступаючи на тротуар аркою з колонами. Місце, де тоді стояв автобус, куди нас запроторили з Бомбіним і Джоником, залишилося позаду. Сьогодні тут нам нічого не могли зробити.

Однак на перехресті Ватутіна і Франка нас наздогнав комсомольський оперзагін – чоловік із 20. Їх супроводжувала міліція. Комсюки наблизилися упритул і почали шарпати нас за рукави: «Ви чого тут гуляєте? Заберіть плакати». Ми відповідали, що гуляємо тому, що сьогодні День міста, і запитували, чи вони не проти Перебудови: «Не подобається Гласність?». Навколо почали скупчуватися люди, і комсюки з міліцією відчепилися, хоча продовжували йти слідом. Таким подвійним дублем ми проминули Галицький ринок і ввійшли у дворик Бернардинського монастиря. Тут було справжнє людське юрмище – влаштовано відкриту виставку художників-аванґардистів «Центр Європи». Ми вирішили зупинитися. Оперативник ще спробував вирвати в мене з рук плакат, але людей було надто багато і нас не посміли зачіпати. Ми повсідалися на газонах і говорили про те, що бачили на вулицях, про події в Ризі, пакт Молотова-Ріббентропа. Мефодій і Череп виконували пісні під гітару. Збоку фільмували кагебісти. Так пройшло півтори години. Близько 15-ї ми зібралися і знову рушили в центр, пірнувши в браму Глинянської вежі. Пройшли повз Міський арсенал, вигукуючи гасла, минули пам'ятник Федорову з хіппісовою пов'язкою на волоссі, далі попри сходи Домініканського костелу – і знов опинилися на Вірменській. Поки що все йшло успішно. Не доходячи до каварні, звернули на Друкарську. І тут назустріч вигулькнули підполковник міліції і людина в цивільному:

– Что вы разгулялись? Уберите плакаты и не ходите по городу!

– Ми підтримуємо Гласність і Перебудову, яку проголосив Горбачов. Хіба ви проти свободи?

Люди навколо виказували нам підтримку. Підійшов ще один тип у міліцейській формі і передав наказ пропустити нас. Тоді підполковник, напівобернувшись, процідив:

– Ты доиграешься, Олисевич. Давно в дурке не был? Еще разберемся.

Ми рушили на площу Ринок, а чоловік у цивільному кинув навздогін:

– Добре, хлопці, погуляйте до травня. – Він, очевидно, натякав на те, що в травні наступного року відбудеться XIX партійна конференція, де сталіністи і противники Перебудови надіялися закрутити гайки.

А ми ще раз пройшлися Ринком і Краківською попри Преображенську церкву. Вдалині виднівся будинок із

центральним пунктом ДНД, і ми звернули на Театральну. Вертаючись попри Булку[8], ми втретє зупинилися на площі Ринок. Біля фонтана «Адоніс» стояв дерев'яний поміст, на якому закінчували виступати колективи народної самодіяльності. Архітектоніка міського ландшафту створена так, що цей кут площі піднятий найвище. Складається враження, що бруківка ніби підтягується догори, прямуючи до північно-східного кута Ринку, увінчаного скульптурою Адоніса. Звідси видно половину входу до Вірменки. Стало ясно, що це – кінцева точка. Була 17-а година. Мефодій затягнув:

В город не піду багатий, на полях я буду жить,
Вік свій буду коротати там, де тихо час біжить.

Ми ще з годину стояли на площі і міліція нас не чіпала. Потім люди потроху почали розходитися. Ми згорнули свої плакати – демонстрація відбулася.

У мене ще було трохи часу до початку вечірньої вистави в Опері і треба було встигнути зробити ще одну справу. Подякувавши друзям за відважність і довіру, я побіг до Головпошти. Зовні мене легко впізнати, в місті мене всі бачили. Але тепер я був сам і міліція будь-якої хвилі могла мене взяти. Тому я спішив чимдуж. На Головпошті набрав номер Сашка Рулевого і першим словом видихнув: «Сталося!». Того ж дня ВВС, «Свобода», «Голос Америки» повідомили, що у Львові відбулася перша в Україні політична демонстрація.

Я вдячний тим, хто повірив і не побоявся того дня вийти на львівську бруківку. Варто назвати їхні імена: Мефодій, Олег

[8] Неофіційна назва кав'ярні у підвалах будинку на площі Катедральній збоку Латинської Катедри – ще одне місце неформальних зборищ у 1980-их рр.

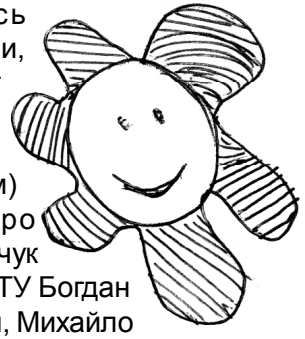

Сало, якого теж звали Алік, Олесь Старовойт[9], нині депутат обласної ради, Микола Марґорін, Орест Хемій, Піт Антоняк, Євген Ткаченко (Ніс)[10], Олександр Балдін[11] на прізвисько Цветик, Наталка Нікітіна з Аліком (Олександром) Варежкіним, Євген Вдовін, Дмитро Камінський, Михайло Дубик, Євген Шевчук – хіппі, переважно «третьої хвилі», учні ПТУ Богдан Рудий, Андрій Тераненко, Михайло Копач, Михайло Мельник, Руслан Папинін[12], члени релігійної громади євангельських християн-баптистів Людмила Полуніна зі сином Едуардом, а також троє молодих київських дівчат-хіппі Валерія, Люда і Ліля, котрі тусували у Львові.

А влада не дрімала. Наступного дня з училища виключили Богдана Рудого і Андрія Тераненка. Їм повідомили: «Ваша підтримка Перебудови нікому не потрібна».[13] Видно, дирекція трохи перестаралася. Руслан Папинін прийшов 24 вересня до Залізничного РВВС за паспортом і тут у присутності заступника начальника райвідділу його було побито під час з'ясування деталей демонстрації.[14] На центральному пункті ДНД капітан Купцов погрожував мені: «Ви вже почали займатися політичними акціями? Та за вами стаття плаче. Досі ми дивилися на вас, як на простого хіппі, що поза суспільством, а тепер ви зайнялися антирадянщиною. Це для вас погано

[9] Олесь Старовойт (1965) – кандидат філософських наук, автор книги «Стефан Зизаній» (1996).

[10] Євген Ткаченко (1967–2010).

[11] Олександр Балдін (1967) – зараз проживає в Ізраїлі.

[12] В обох публікаціях – «Пупинін». На той час він мав 19 років, був студентом Львівського політехнічного інституту.

[13] Б. Рудого і А. Тераненка виключили з ПТУ № 12 «за участь в антиурядовій демонстрації».

[14] Там йому сказали: «Это в Москве гласность. А здесь мы вам покажем». ("День за днем», № 9 / 1987). В цьому ж документі наведено ім'я ще однієї учасниці демонстрації Людмили Шмутцер.

закінчиться. Це вже серйозні речі». Інших теж «тягали», проводили бесіди, але, як видно, часи вже були не ті![15]

Стаття, що вийшла у свіжому випуску чорноволівського «Українського вісника», була підписана криптонімом «П.С.» і називалася «Погуляйте, хлопці, до травня…»:

«Центральними, звільненими 20 вересня від транспорту, вулицями святково прикрашеного з приводу Дня міста Львова рухається юрба веселих патлатих юнаків та дівчат й під гітарний акомпанемент завзято вигукує до зустрічних: «Свобода!», «Гласність!», «СРСР – перебудову у життя». Ці ж гасла повторені велетенськими літерами й на саморобних транспарантах, які несуть юні неофіти перебудови. Перший імпровізований мітинг на вулиці Галицькій [Краківській – А.О.] – перше офіційне розпорядження представників влади розійтись. Однак демонстранти продовжують крокувати площею Ринок, вулицею Горького, 17 Вересня, проспектами Леніна та Шевченка»[16].

Демонстрація 20 вересня у Львові була спонтанним витвором львівської неформальної тусовки і не була інспірована жодними зовнішніми чинниками. Єдиним джерелом надхнення були наші з Олегом враження від побаченого в Ризі. Все решта – виключно наша ініціатива. Головний імператив – боротьба за демократію і мир.

Приємно усвідомлювати, що недаремно ми живемо і щось робимо. Багато залежить від кожної окремої людини, від цілеспрямованої боротьби між добром і злом. Мрії збуваються! Ми переможемо!

---

[15] Учасники демонстрації надіслали листа Генеральному секретареві ЦК КПРС Михайлові Горбачову з вимогою захистити від сваволі місцевих властей.

[16] Український вісник. Передрук самвидавного журналу з України, вип. 7, 8, 9–10 за 1987 р. – Балтимор-Торонто, 1988.

ДО ІСТОРІЇ ПРАВОЗАХИСНОЇ ГРУПИ «ДОВІРА»

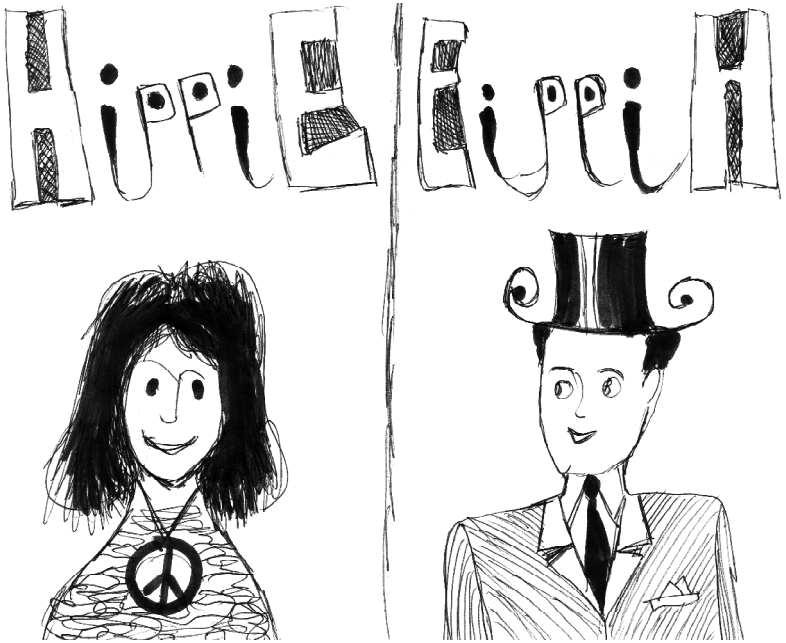

Жовтень 1987 року. Після демонстрації 20 вересня ми вже дечого навчилися і, здається, нічого не боялися. На Вірменці витворився постійний осередок, його ядром були переважно хіппі наймолодшої генерації. З нами на зв'язок вийшов Рулевой – він надіслав маніфест Групи Довіри і черговий номер їхнього інформаційного бюлетня «День за днем»[1]. Вони планували 24 жовтня, на Міжнародний день ООН, провести у Москві акцію із засудженням війни в Афганістані і за введення альтернативної військової служби. Аналогічна акція мала відбутися в Ленінграді. Ми вирішили їх підтримати.

Акція розпочалася 24 жовтня о 15-й годині на площі перед Оперою. Субота, прохолодно, під ногами мокре листя, осіннє сонце виглядає з-за хмар. Нас 15 чоловік. Микола Марґорін, Олександр Балдін, Богдан Рудий, Михайло Мельник, Руслан Папинін, Людмила і Едуард Полуніни були учасниками демонстрації 20 вересня. Полуніни привели свого єдиновірця Михайла Копотя. Я запросив Олександра Овчинникова[2] – студента історичного факультету університету, котрий часто заходив на Вірменку. Для координації дій приїхав із Москви Сашко Рулевой. У нас були транспаранти «За альтернативну військову службу», «Стоп мілітаризму!» і «Совіти – геть з Афганістану!». Фотозйомку здійснював Едуард Полунін, і ще хтось із молодих хлопців, на жаль, не пригадую імені, знімав на 8-мм кіноплівку. Однак, цього разу влада не мала наміру нам попускати. Тільки-но ми виставили плакати, як за кілька хвилин до нас підійшла міліція, активісти комсомольського оперзагону, люди в цивільному і потягнули на центральний пункт ДНД біля Опери. Там протримали близько 3-х годин.

[1] «День за днем – хроника антивоенного движения в СССР» – видавав у 1987-1990 рр. Ніколай Храмов.

[2] Олександр Овчинников – нар. 1965 р., загинув на поч. 1990-их рр.

Відібрали знімальну техніку, принагідно побили Едуарда Полуніна. Сашкові Рулевому заявили: «Скажіть своїм у Москві і Ленінграді, що такі речі проходять у вас, але не проходять у Львові».

Цією акцією ми заманіфестували себе як львівська незалежна пацифістська група «Довіра». Скоро до нас приєдналися Олесь Старовойт, Мефодій, Олег Сало, Євген Вдовін, Дмитро Камінський, Михайло Дубик, Євген Шевчук – учасники демонстрації 20 вересня, ветеран хіппі-руху Володимир Сурмач[3], котрий на той час представляв «Групу пластичної містифікації», що у Львівському рок-клубі спеціалізувалася на крутих глюках. Ми регулярно сходилися на Вірменці, кілька разів із конспіративних міркувань піднімалися на Високий Замок і під Левову гору, де Мефодій влаштовував сейшни. Близько 30 чоловік складали активне ядро групи, а тих, що приходили на акції, могло бути і вісімдесят, і сто.

Така сама група була створена в Ленінграді.[4]

Того року вже не тільки відмови від військової служби чи альтернативну службу, а припинення війни в Афганістані вимагали групи «Довіри». Війну розв'язав радянський тоталітарний режим, котрий, своєю чергою, опирався на консерватизм суспільства. Напевне, ситуація у США з початком війни у В'єтнамі була в чомусь подібною: влада дозволяла собі брутальність при розгоні антивоєнних демонстрацій, не в останню чергу, через консерватизм тогочасного американського суспільства. Гуру американських хіппі Аллен Ґінзберґ[5] проголошував під час антивоєнного маршу в Каліфорнійському університеті у Берклі восени 1965 року: «Терор у В'єтнамі твориться таким самим терором,

[3] Володимир Сурмач (1951).

[4] Очолювала Єкатерина Подольцева (1949).

[5] Аллен Ґінзберґ (1926–1997) – поет, представник Beat Generation, автор поеми «Howl» (1956; у перекладі Юрія Андруховича «Плач»).

що панує всередині нашої країни», яка скочується «у звичне болото сліпого насильства, бездумної жорстокості і егоїзму».

Нашою діяльністю зацікавилися українські дисиденти-шістдесятники. Мені передали запрошення зайти до В'ячеслава Чорновола[6]. Я мав намір розповісти про свої контакти зі Сергієм Набокою та Українським культурологічним клубом, котрий вже мав у Києві зареєстрований статут. На призначений день я вирушив, взявши зі собою маніфест групи «Довіра» і матеріали про демонстрацію 20 вересня.

В'ячеслав Чорновіл жив на Кривчицях за залізничною колією. Він виглядав жвавим, швидким у рухах, говорив упевнено і запально. За ним було цікаво спостерігати – він уособлював собою успіх. Пан Славко довго розпитував про наші акції – його цікавив наш досвід, як вивести людей на вулиці.

– Ви узгоджуєте свої дії з московською групою?

– Контакт іде через Олександра Рубченка, який, як і я, вийшов зі спільного середовища – хіппі. Так само Сергій Набока і Леонід Мілявський – теж колишні хіппі.

Чорновіл значно краще за мене орієнтувався в діяльності Українського культурологічного клубу. Також виглядало, що його більше цікавлять наші майбутні дії, аніж хіппівське минуле:

– Попри загальнодемократичні вимоги треба братися за національні завдання. Необхідно ставити питання захисту українських політв'язнів, адже багато хто ще перебуває за ґратами – Левко Лук'яненко, Юрій Шухевич, Микола Матусевич. Потім будемо висувати вимогу багатопартійності.[7]

---

[6] В'ячеслав Чорновіл (1937–1999) – був ув'язнений у 1966, 1967–1969,1972–1985 рр., видавав «Український вісник» (1970–1972, 1987–1989), засновник Української Гельсинської спілки (1988), голова Львівської обласної ради (1990–1992), голова Народного Руху України (1992–1999).

[7] За участю В. Чорновола було складено Відозву львів'ян-учасників групи «Довіра» з приводу 70-річчя Жовтневої революції. Документ, датований 30 жовтня 1987 р. і опублікований у самвидавній газеті «Экспресс-хроника» № 14 від 8 листопада 1987 р., підписали О. Олісевич, Д. Тищенко, О. Сало і активіст толстовського руху з Херсона Микола Джуга.

Листопад 1987 року. Десь у перших числах листопада хтось із наших побачив у центрі міста розклеєні листівки із закликом допомогти врятувати молоду людину від неправомірних дій міліції. Додавалися номери телефонів і адреса на вулиці Спартака. Затриманим виявився 25-літній Анатолій Гришин – підозрюваний у справі сексуального маніяка, котрий діяв у Львівській і сусідніх областях. Місяць тому Анатолія було затримано на під'їзді до Львова – міліція розшукувала людину з вусами, яка їздить на «Запорожці». Тепер він перебував у слідчому ізоляторі на Городоцькій, на нього чинився тиск, включно з тортурами. Алібі могли підтвердити тільки найближчі родичі, і на нього збиралися «повісити» справу маніяка. Ми негайно повідомили до Москви Сашкові Рубченкові, який зв'язався з правозахисниками Сергієм Григорянцом[8] і Львом Тимофєєвим[9] – учасниками прес-клубу «Гласность». Одночасно надіслали листи до газет «Комсомольская правда», «Известия», «Труд». У Львові збиралися виставити пікет. 9 листопада ми підійшли до будинку обласного суду і прокуратури на розі Пекарської. Нас зібралося близько п'ятнадцяти чоловік – О. Балдін, М. Марґорін, М. Мельник, О. Овчинников, Людмила і Едуард Полуніни, М. Копоть, Р. Папинін. Прийшли матір і дружина Анатолія, хтось із його друзів. Овчинников привів свого колегу Альберта. Ми вигукували гасла, написані на транспарантах: «Ні репресіям!» і «Свободу Анатолію Гришину!». Навколо стояли міліціянти, фотографували, але нас не зачіпали – в обідній час у центрі

---

[8] Сергій Григорянц (1941) – журналіст, народився в Києві, був ув'язнений у 1975–1980, 1983–1987 рр. Редактор журналу «Гласность» (1987-1991).

[9] Лев Тимофєєв (1936) – письменник, народився в Ленінграді, був ув'язнений у 1985–1987 рр.

було багато людей. Через півгодини вийшов працівник у цивільному. Він назвався слідчим, вислухав наші вимоги, щось записав у блокнот:

– Якщо він не винен, його відпустять.

Потім надіслали петицію до обласної прокуратури з вимогою покарати міліціянтів, котрі жорстоко побили Анатолія. Згодом з'явилася стаття в «Комсомольской правде» і десь через місяць Гришина випустили. Таким чином, наша третя акція виявилася успішною; завдяки їй «Довіра» згодом змогла перекваліфікуватися на правозахисну діяльність.

У той час із нами на зв'язок вийшли активісти Solidarnośći і Wolność i Pokój. Двоє чоловік із Варшави і дівчина з Кракова налагоджували контакти з демократичними рухами в СРСР. Вони вже мали зв'язки з угорським Fides, організаціями зі Східної Німеччини, Литви і Москви. Про нас чули із «західних голосів»; крім того, поляків цікавили події у Львові. Вони запропонували проводити спільні акції. Мені залишили контактні адреси Яцека Куроня[10] із Solidarnośći і Яцека Чапутовича[11] з Wolność i Pokój.

12 листопада я сів писати листа Чапутовичу до Варшави:

«Наша львівська група хоче мати добрі і тісні контакти з Вашою групою. Ми чули про Вашу останню акцію 7 листопада у Вроцлаві, коли міліція арештувала 150 чоловік, а також про попередні демонстрації, в яких брали участь 2–3 тисячі людей. Наша львівська група є радикальна і виступає за активні дії».[12]

Через 4 дні я написав Яцекові ще одного листа:

«Запитуєш, які наші пропозиції щодо узгоджених акцій, і якою я бачу спільну діяльність. Маємо багато пропозицій, ось деякі з них:

---

[10] Яцек Куронь (1934–2004) – народився у Львові, був неодноразово ув'язнений, зокрема у 1981–1984 рр. Міністр праці і соціальної політики Польщі (1989–1990, 1992–1993).

[11] Яцек Чапутович (1956) – доктор політології. Був інтернований у період воєнного стану у Польщі, потім – речник Wolność i Pokój.

[12] Тут і далі: Oleg Olisewicz. Listy ze Lwowa // Czas Przyszły. – Warszawa, 1988–1989. – № 3–4. – S. 5–6 (Переклад. – Ред.).

1) організувати одночасні спільні демонстрації, пов'язані спільною датою;

2) виступити на захист ваших і наших членів, яких переслідують за відмову від військової служби;

3) обмінюватися інформацією про події в наших країнах, про все інформувати нашу громадськість;

4) раз на тиждень у певний день, не враховуючи термінових випадків, спілкуватися по телефону;

5) по мірі можливості приїжджати один до одного і брати участь у спільних акціях;

6) видавати спільні заяви і відозви, затверджені обидвома нашими групами;

7) нав'язати контакти з подібними до наших групами в інших країнах Східного блоку;

8) домагатися можливості вільного пересування країнами Східного блоку;

9) вимагати загального права на альтернативну службу в наших країнах;

10) боротися за збереження пам'яток архітектури і довкілля, виступати проти будівництва атомних електростанцій в густонаселених районах».

Грудень 1987 року. 10–15 грудня у Москві проходив семінар групи «Довіра». На ньому виступив з рефератом Микола Марґорін. Після його повернення до Львова вирішено провести установчі збори львівської групи «Довіра». Близько 15 чоловік зібралося 21 грудня 1987 року на приватній квартирі на вулиці Маршала Рибалка. Я не зміг бути, і на семінарі головував Череп. Обговорювалися два головні напрямки роботи – за виведення радянських військ із Афганістану і запровадження двопартійної системи: поряд із КПРС уявлялася гіпотетична Демократична партія. Було прийнято програму під назвою «Декларація принципів» і вирішено створити профільні секції – екологічну, юридичну, проблем національної культури, релігійної і пацифістської діяльності. Головою заочно обрали мене, заступниками Миколу Марґоріна і Олександра Овчинникова.

У нас була домовленість провести спільну антивоєнну акцію 26 грудня у зв'язку з 8-ю річницею початку війни в Афганістані. Ми збиралися провести демонстрацію на площі Ринок.

Проте наступного ж дня нас почали переслідувати. Зранку 22 грудня дорогою на роботу затримали Олександра Овчинникова. Після обшуку в Радянському райвідділі міліції у нього відібрали листівку «Ні війні в Афганістані». Того ж дня увечері при виході з будинку, де жив Марґорін, затримали Олександра Балдіна і Володимира Сурмача – у Радянському райвідділі РВВС їх обшукали і протримали дві з половиною години. 23 грудня в університеті провели бесіди з Олесем Старовойтом – у деканаті історичного факультету, і в деканаті фізичного факультету – з Віктором Шмигельським. Наступного дня їх тягали до Першого відділу, де погрожували виключенням із навчального закладу. Мене затримували 24 і 25 грудня, перестерігаючи від участі в будь-яких вуличних акціях. 25 грудня у Шевченківському райвідділі 5 годин протримали Олександра Балдіна. Того ж дня увечері в центрі міста затримали Миколу Марґоріна під час розклеювання листівок із закликом вийти на демонстрацію. Після двох з половиною годин, проведених у Ленінському РВВС, випустили, але тут же на вулиці під'їхала бригада швидкої медичної допомоги і його запроторили до психлікарні на Кульпаркові. Того ж дня туди привезли Дмитра Камінського. Переслідувань зазнали всі 15 наших членів, що були присутні на семінарі 21 грудня.

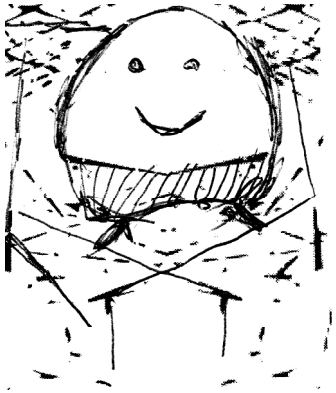

У день акції 26 грудня близько 13-ї години я вийшов зі свого дому на Голоску. На вулиці вже чекала машина, мене запроторили туди і завезли до Шевченківського райвідділу міліції. Там відібрали плакат «Геть війну в Афганістані» і протримали 4 години. У той час площу Ринок наводнила міліція, – демонстрацію було зірвано. Так само зірвали акції у Ленінграді, де затримали 4-ох хлопців і 2-ох дівчат, і Москві, де заарештували на 15 діб двох активістів групи «Довіра».[13]

Оскільки наші друзі перебували у психушці, ми з Овчинниковим і Балдіним зібралися наступного дня у В'ячеслава Чорновола. Я повідомив про репресії Сашка Рубченка. 27 грудня з Москви до Львова прибули Лев Тимофєєв і Юрій Хронопуло[14]. Вони давно вже були знайомі з Чорноволом. На другий день разом з Іваном Гелем[15] вони завітали до львівської обласної психіатричної лікарні і в результаті Марґоріна і Камінського перед самим Новим роком було звільнено[16].

Про ці події вміщено повідомлення Олександра Балдіна у наступному номері «Українського вісника» за 1988 рік[17].

---

[13] За інформацією «День за днем», у Москві затримали учасників демонстрації О. Рубченка, Олександра Вяльцева (хіппі «Песиміст»), якого побили, і ще 9 осіб; у Ленінграді біля Казанського собору зібралося 30 активістів групи «Довіра», разом з іншими людьми – 150 осіб, заарештовано 14 чол.

[14] Очевидно, це відбулося через день-два, оскільки 27 грудня Л. Тимофєєв проводив правозахисний семінар у Москві, на якому, як згадує Валерія Новодворська, їй не дали слова.

[15] Іван Гель (1937–2011) – ув'язнений у 1965–1968, 1972–1987 рр. Очолював Комітет захисту Української католицької церкви (1987–1989), редагував самвидавний часопис «Християнський голос» (1988). Був заступником голови Львівської обласної ради у 1990–1994 рр.

[16] М. Маргоріна звільнили 29 грудня, 17-річного Д. Камінського – 30 грудня 1987 р.

[17] Олександр Балдін. Зірвана демонстрація у Львові // Український вісник. – Львів, 1988. – № 11–12. Також ця інформація вміщена в «День за днем», № 24 від 31 грудня 1987 р. і «Доверие: Информационный бюллетень независимого мирного движения СССР», № 1 за січень 1988 р. Обидва документи з Архіву Інституту «Відкрите суспільство» в Будапешті. В останньому з них серед тих, кого переслідували, названий А. Король.

Початок 1988 року. У зв'язку з переслідуваннями наша група змушена була тимчасово припинити вуличні акції. Але продовжувалася переписка з Яцеком Чапутовичем. Також ми у січні відправили листа першому секретареві СЄПН Еріхові Хонеккеру з осудом дій комуністичної влади Німецької Демократичної Республіки, котра перешкоджала своїм громадянам перебиратися до Західної Німеччини.[18]

27 січня у Львові з нами познайомилися двоє громадян США – чоловік і жінка українського походження. Ми домовилися про встановлення контактів із середовищем української діаспори у США.

У контексті налагодження зв'язків між громадськими організаціями і рухами Сходу і Заходу з'явився відкритий лист від львівської групи «Довіра» до представників західних молодіжних субкультурних течій:

«Нинішня ситуація в СРСР має дуже багато спільного із ситуацією кінця 1960-их у США. Почали виходити незалежні видання, зокрема молодіжний ленінградський щомісячник «Аврора»[19] – вперше після андеґраундних підпільних видань «Рокси», «Рио», «Урлайт», «Сморчок»[20]. У Москві вийшов перший журнал хіппі «Свобода»[21]. Очевидно, що наші хіппі– і панк-рухи відрізняються від західних зразків. Незважаючи на це, необхідно влаштовувати спільні акції між Сходом і Заходом, зустрічі віч-на-віч із вашими панками і хіппі для обміну ідеями. Чи це можливо? Ми маємо добрі контакти з польською групою «Wolność i Pokój», котра успішно бореться за введення альтернативної військової служби. Нам потрібні книги Джеррі Рубіна, Даніеля Кон-Бендіта, Руді Дучке[22]. Чи молодіжна контркультура 1960-их сьогодні ще має якийсь сенс?».[23]

Листа я заадресував Рубченкові, який обіцяв передати його до США «Групі активістів Сходу і Заходу». Цей осередок – симетричний відповідник московської групи «Довіра» – інформував про події в країнах соцтабору і видавав у Нью-Йорку незалежний бюлетень «On Gogol Boulevard», названий так за популярним місцем збору московської неформальної тусовки – біля пам'ятника Гоголю. Редактором був Боб Мак-Ґлінн.

Весна 1988 року. Ситуація в СРСР поступово нагадувала події у Польщі зразка 1980–1981 років і в Західній Європі 1967–1968 років.

---

[18] В січні 1988 р. в НДР заарештовано бл. 100 релігійних і екологічних активістів, у тому числі учасників руху «За мир і права людини». Наприкінці січня 1988 р. учасники львівської групи «Довіра» опублікували Звернення до учасників мирного руху країн Варшавського договору, в якому оголосили про 3-денне – з 2 до 5 лютого – голодування з цього приводу і проведення в цей період демонстрації протесту. Звернення підписали М. Маргорін, О. Балдін, О. Олісевич, Андрій Паврозник, Михайло Падус, О. Овчинников, Олександр Лобачов (1953-2011), Аліна Дмитровська і Наталя Якимів; його підтримали Московська і Ленінградська групи «Довіри». (Опубліковано: Доверие: Информационный бюллетень независимого мирного движения СССР. – 1988. – № 1). 15 березня 1988 р. Львівська група «Довіра» опублікувала Звернення до вірменського народу, висловивши співчуття і солідарність з приводу погромів у Сумгаїті, і Звернення до незалежної громадськості Польщі з протестом проти розгону мирних демонстрацій у Варшаві і Кракові 8 березня 1988 р. і з вимогою звільнити політв'язнів. Обидва документи підписали М. Маргорін, О. Олісевич, Олег Сало і Дмитро Тищенко. (Опубліковано: Доверие: Информационный бюллетень независимого мирного движения СССР. – 1988. – № 3-4.). Документи з Архіву Інституту «Відкрите суспільство» в Будапешті надала І. Гордєєва.

[19] Офіційний молодіжний літературно-художній журнал, виходив у Ленінграді з 1969 року.

[20] Самвидавні журнали на тему рок-музики: «Рокси» (Ленінград; виходив 1977–1990), «РИО» («Рекламно-информационное обозрение» видавав у Ленінграді в 1986–1990 рр. Андрій Бурлака), «Урлайт» (Москва; виходив 1985–1992), «Сморчок» (Москва; видавав у 1985–1987 рр. Сергій Жариков).

[21] Видавав з січня 1988 р. Юрій Попов.

[22] Рудольф Дучке (1940–1979) – лідер студентського руху в Західному Берліні, один з теоретиків молодіжної революції і міської герильї. 11 квітня 1968 р. на нього вчинено замах.

[23] On Gogol Boulevard. – 1988. – Vol. 1. – № 3–4. (Переклад – Ред.).

16 березня у Львові відбулася екологічна акція, організована Товариством Лева[24], спрямована на захист довкілля і збереження історичних пам'яток. Ми підтримали їх у повному складі. Близько сотні людей зібралися на площі Ринок. Акція тривала від 13-ї до 16-ї години, її супроводжували театральні перфоманси і телезйомки. Міліція і гебісти не втручалися і спостерігали збоку. Відтепер «Довіра» бере участь у спільних акціях національно-демократичних сил і вливається до національно-визвольного руху.

Навесні радикалізувалася ситуація навколо Львівського дискусійного клубу[25]. Його започаткували восени минулого року студенти Дем'ян Малярчук[26], Володимир Панкєєв[27] і Євген Патракєєв[28]. Такі клуби виникали в Союзі повсюди під егідою міськкому комсомолу – у принципі, так само починалися Український культурологічний клуб і Товариство Лева. До студентів приєднувалися люди з інших середовищ – працівники науково-дослідних інститутів і підприємств, дисиденти, члени Товариства Лева. Групу «Довіра» представляв Олесь Старовойт. Засідання відбувалися щотижня в ГАЗі[29] на вулиці Стефаника. Іван Макар[30] відстоював пріоритет національних завдань. Євген Патракєєв був палким прихильником шведської соціал-демократичної моделі, навколо нього виділялася група

[24] Товариство Лева – культурологічна організація, створена у Львові в жовтні 1987 р. під егідою комсомолу. Було активним до 1990 р.

[25] Перше засідання Львівського дискусійного клубу відбулося 8 жовтня 1987 р., присутніми були 11 чол., ініціатором був Євген Патракєєв, студент Львівського політехнічного інституту.

[26] Дем'ян Малярчук (1965) – перший голова Студентського Братства (1989-1990).

27 Володимир Панкєєв (1966-2007) – головний редактор газети «Поступ» (у 1991, 1996 рр.).

28 Євген Патракєєв (1967-2007) – згодом виїхав до Луцька, де й помер.

29 Неофіційна назва Палацу культури будівельників.

30 Іван Макар (1957) – був неодноразово ув'язнений у 1988-1989 рр. Народний депутат України (1990-1994).

на засадах соціал-демократії: Наталка Дульнєва[31], Світлана Марінцова, Андрій Павлишин[32], Олександр Вітюк – потім вони увійшли до львівської групи Міжнародної Амністії. У той час на засідання клубу приходили комсомольці з міськкому комсомолу на чолі з Олександром Шлапаком[33]. Загалом вони зарекомендували себе добре. Проте в грудні міська влада почала проявляти занепокоєння. В обласній партійній пресі з'явилися суперечливі публікації, а згодом почалися нагінки на дискусійний клуб. В обласній комсомольській газеті «Ленінська молодь» вийшла розгромна стаття «За що воював радянський солдат», де учасників клубу звинуватили в націоналізмі. Навесні 1988 року в них відібрали приміщення. Тоді «дискусійники» почали збиратися на вулиці, здебільшого у внутрішньому дворі кварталу за Музеєм етнографії. До нього і тепер можна пройти з вулиці Гнатюка, а звідти у ще один двір – тоді популярне місце молодіжного збору Крива Липа. З проспекту квартал увінчує фігура сидячої Свободи.

Весну Перебудови несли вітри з Прибалтики. Там починали формуватися опорні групи Народних Фронтів – масових організацій, альтернативних КПРС. У травні 1988 року у Львові в середовищі дискусійного клубу з'явилася ідея створити ініціативний комітет Народного Фронту на захист Перебудови.

[31] Наталя Дульнєва (1965) – кандидат історичних наук, очолювала Українську асоціацію Міжнародної Амністії (2005–2008).

[32] Андрій Павлишин (1964) – історик, журналіст, був головою Ради Соціал-Демократичної партії України (1990), очолював Українську асоціацію Міжнародної Амністії (2002–2005).

[33] Олександр Шлапак (1960) – у 1980-их рр. перший секретар Львівського міськкому комсомолу, Львівського обкому комсомолу, Міністр економіки (2001–2002), Перший заступник Глави Секретаріату Президента України (2007–2010).

Його історія розпочалася у тому самому дворі – ззаду за статуєю сидячої Свободи. До ініціативного комітету першими записалося 15 чоловік: Іван Макар, Всеволод Іськів[34], Анатолій Косянчук[35], Микола Фрідман, В'ячеслав Коржов, Пелехатий (на жаль, не пригадую імені), Володимир Трубійчук, Петро Кагуй, Тарас Максим'як, Євген Патракєєв, Наталка Дульнєва, Світлана Марінцова, Олександр Вітюк. Групу «Довіра» представляли ми з Олександром Овчинниковим. Тоді ще ніхто не переймався рейтингами і місцями у виборчих списках. Щоб не провокувати владу на репресії, дисиденти поки що вичікували, але щотижневі збори комітету відбувалися на їхніх квартирах – у Богдана Гориня, Калинців, де укладали документи Народного Фронту, Статут, Звернення для подання у міськвиконком на реєстрацію. Приходило щоразу більше людей із Товариства Лева, ініціативної групи зі створення Товариства рідної мови – понад 50 активістів. По суті, дискусійний клуб трансформувався в ініціативний комітет Народного Фронту.

«І от тепер з'являються революціонери сучасності, для котрих ідеали є важливішими від матеріальних благ. Вік для революціонера не має жодного значення, адже він не шкодує власного життя заради щастя інших. Репресії, арешти, переслідування тільки загартовують їх. Дуже цікавими є біографії таких людей, як Бакунін, Че Ґевара, котрі були віддані своїм ідеалам і боролися до останку. Че Ґеварі пропонували залишитися міністром, але він відмовився. Поїхав до Болівії боротися за демократію і свободу. І у Польщі не бракує таких, як Буяк, Куронь, Моравецький, Лєх Валенса, Літинський, Міхнік...».[36]

---

[34] Всеволод Іськів (1951) – історик, депутат Львівської обласної ради (1990–1994), активіст козацького руху.

[35] Анатолій Косянчук (1948) – учасник Товариства Лева, упорядник «Енциклопедії курйозів» (1997), голова львівської громадської організації «Столиця світу» (з 1999).

[36] Oleg Olisewicz. Listy ze Lwowa // Czas Przyszły. – Warszawa, 1988–1989. – № 3–4. – S. 14. (Переклад. – Ред.).

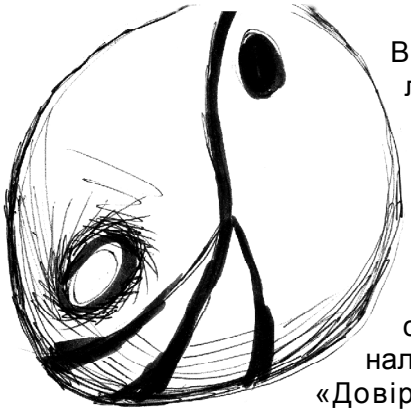

Після публікації в «On Gogol Boulevard» на нас звалилася лавина листів з-за кордону. Учасники Ukrainian Peace Committee (Українського комітету миру) – молодше покоління української діаспори з Великобританії, Канади і США – оголосили про відправку своїх активістів до України для налагодження контактів із групою «Довіра». Вони акцентували на проблемі наслідків Чорнобильської катастрофи. Одним із лідерів був Богдан Михайлюк. Наш маніфест «Ідеологія радянських хіппі. 1967–1987» вони надрукували в газеті «Ukrainian Peace News». Рей Манзарек – колишній лідер рок-групи Doors: «Друзі, я підтримую вашу боротьбу за ідеали свободи, миру, любові, про що співав Джим Моррісон. Як видно, це було недарма, якщо тепер здобулося на відгук у закритій країні». А ще Біллі Барнем – поет-бітник, друг Ґінзберґа і Джека Керуака, дочка Керуака Джейн Керуак, менеджер нью-йоркської групи Velvet Underground Уоррен Піс, який мав студію в Хейт-Ешбері у Сан-Франциско, графік Мік Кусімано – редактор часопису «Underground Surrealist Magazine» з Бостона; дотепер на його шпальтах Україні присвячено окрему сторінку.

Гуру американських хіппі Аллен Ґінзберґ надіслав збірку своїх поезій англійською мовою. У шістдесятих роках він приїжджав до Варшави і Праги[37], шукаючи примар «в повоєнному небі, забрудненому випарами Комунізму»[38]. У принципі, його інтерес до колишніх єврейських анклавів

---

[37] Аллен Ґінзберґ був у Варшаві у квітні 1965 р., звідти поїхав до Праги, де був обраний на початку травня Kral Majales (Травневим Королем).

[38] З вірша А. Ґінзберґа «Варшавська кав'ярня» (переклад Юрія Андруховича).

Центральної Європи легко пояснити, адже його батько народився у Львові. Збірка поезій Ґінзберґа, що надійшла на львівську адресу, була підписана словами:

– Молодіжний бунт і піднесення бітників відгукнулися у 1960-их новою хвилею контркультури. Рух хіппі зміг здолати океани і перетнув кордони тоталітаризму. У Празі мені пощастило безпосередньо зіткнутися з молоддю з-поза залізної завіси. У 1965-му їм було значно важче, аніж нам, а проте, незважаючи на прірву поміж нашими країнами, між тамтешньою молоддю і суспільством, відчувався єдиний порив чехословацьких тінейджерів з їхніми американськими ровесниками. Нас єднали спільні цінності і любов до свободи. Я вірю, що сьогодні, через 20 років, у вас відбувається те саме, адже завжди у всі часи найважливішим було прагнення до свободи, те, що робить людину вільною.

SQUAWK[1]

[1] Squawk – пронизливий крик, протест (англ.). (У серпні 1993 р. А. Олісевич написав відкритого листа до «Squawk Magazine» Міка Кусімано (виходив у Кембриджі, штат Массачусетс); щоправда, тоді у публікації допущено помилку «1991 рік» – прим. ред.).

Захід для багатьох жителів «комуністичного раю», щільно огорнутого «залізною завісою», вважався заповітною Меккою, омріяним царством свободи. Будь-яка інформація з вільного світу сприймалася з ентузіазмом, незалежно від того, йшлося про країни так званого соцтабору, чи країни західної демократії. В реальному житті все було складніше, не так ідеально. Необхідно було побачити все власними очима, таким, яким воно було насправді. Проте влада намагалася під будь-яким приводом не випускати нас із країни, підозрюючи у належності до політичної опозиції – у принципі, так воно й було.

У червні 1988 року нас не випустили за кордон на VII з'їзд «Європейського ядерного роззброєння» (END), що мав відбуватися в Лунді. Ця організація відділилася від британської «Кампанії за ядерне роззброєння» (CND), котра у 1958-му проводила похід із Лондона до Олдермастона; саме тоді з'явився символ «пацифік». У 1980 році, коли американська адміністрація висловила наміри розмістити у Європі ядерні ракети нового покоління, було опубліковано «Звернення за Європейське ядерне роззброєння». З цього почалася діяльність END. Через два роки відбувся з'їзд у Брюсселі, надалі вони проходили щороку в різних містах Європи. Проте, виступаючи «за без'ядерну Європу від Польщі до Португалії», європейські мрійники проголошували одностороннє роззброєння Заходу, тим самим лиючи воду на млин радянської пропаганди. Після початку розгортання озброєнь за програмою «Зоряних воєн» діяльність END взагалі почала втрачати сенс. У 1984 році в італійському містечку Перуджа відбувалася чергова конвенція, на якій було заявлено про заснування «Мережі діалогу Схід-Захід». Яцек Куронь надіслав її учасникам листа з тюрми, пропонуючи реальніші речі – спільну боротьбу за демілітаризацію Східної Європи і відміну воєнного стану у Польщі. Темою цьогорічної конвенції був «Пацифістський рух 1988 – нові виклики». До Швеції запросили близько 50 пацифістських, правозахисних, релігійних, жіночих, лібертіанських, екологічних організацій із Західної, Східної Європи, Північної Америки та Австралії. Радянський Союз повинні були представляти групи «Довіри» з Москви, Львова і Ленінграда – Сашко Рубченко, ще двоє-троє чоловік. Проте радянське керівництво, що віддавало всі сили боротьбі за мир, нікого за кордон не випустило.

У липні я прибув до Москви на запрошення російського дисидента Льва Убожка[2]. Півроку тому він приїжджав до Львова, мою адресу на Голоску йому дали учасники московської групи «Довіра». Два місяці тому вони створили партію «Демократичний Союз» і намагалися поширити організаційну структуру на інші міста Радянського Союзу. В них були домовленості з Українським культурологічним клубом[3], їх цікавила така можливість у Львові, де був осередок групи «Довіра». У Москві також формувався Народний Фронт, у червні було створено ініціативний комітет. Проте Народні Фронти допускали участь комуністів, які провадили справу до розколу. Натомість члени Демократичного Союзу стояли чітко на антикомуністичних позиціях, до них пішло чимало людей з московської групи «Довіра». На квартирі в Євгенії Дебрянської[4], де ми збиралися, я зустрів Ніколая Храмова[5], Андрія Кривова і Валерію Новодворську[6].

---

[2] Лев Убожко (1933–2003) – був ув'язнений 1970–1987 рр. Один із засновників Демократичного Союзу навесні 1988 р., через півроку вийшов з нього, у листопаді 1988 р. створив Демократичну партію.

[3] В результаті від Українського культурологічного клубу в липні 1988 р. відкололася Українська Демократична Спілка (перейменована в лютому 1989 р. на Українську Народно-Демократичну Лігу), яка була радикальнішою, а УКК влився до УГС.

[4] Євгенія Дебрянська (1953) – була учасницею групи «Довіра», Демократичного Союзу, Транснаціональної радикальної партії, у 1990 р. організувала Асоціацію сексуальних меншин.

[5] Ніколай Храмов (1963) – член групи «Довіра» з весни 1984 р., уперше заарештований в червні 1984 р.

[6] Валерія Новодворська (1950) – арештована 1969 р., неодноразово перебувала у психушках, в сер. 1980-их рр. зблизилася з московською групою «Довіра». В її середовищі організувала навесні 1987 р. семінар «Демократія і гуманізм», з учасників якого у травні 1988 р. створила партію Демократичний Союз.

В наступні дні мав відбутися мітинг Демократичного Союзу на Пушкінській площі[7]. Коли ми підійшли на «Пушку», там було досить багато людей. Міліція групувалася по периметру і пробивалася до гучномовця. Намагаючись посіяти паніку, вони застосовували звичну тактику вихоплювати людей з юрби. Дехто знімав усе це на плівку, в людей відбирали фотоапарати. До мене підбіг хтось із демонстрантів, з яким ми зналися по групі «Довіра»: «Треба взяти плівку, щоб не засвітили в ментярні». Не було ніякого сенсу прикидатися конспіратором і я розчинився в юрбі, крім того, мені потрібно було зайти до Убожка. Фотоапарат я віддав активістам Демократичного Союзу, які переправили плівку на Захід.

Не всі системні підтримували таку діяльність:

– То не справа хіппі. Пацифісти не повинні влазити в політику.

– Це боротьба не за владу, а за наші громадянські права. Це різні речі.

У той час на московських вулицях можна було спостерігати екзотично одягнутих дівчат, які співали релігійних пісень і роздавали християнську літературу. Вони називали себе Jesus People. Місію очолював Саймон, колишній хіппі. Ідея Jesus People з'явилася у 1967 році у Сан-Франциско і швидко поширилася по всій Америці. Поєднання християнських мотивів із рок-музикою у розпал сексуальної революції привертало численних прозелітів і «джезус-фріків», виникали різноманітні ідеологічні відгалуження. Одна з груп сформувалася навколо пастора Девіда Берґа[8] у Гантінґтон-Біч у південній Каліфорнії. Він проповідував серед підлітків радикальну ідею повного розриву зі суспільством, яке називав «Системою». Скоро їхня діяльність перетворилася на проблему, поліція зайнялася пошуком дітей, і на початку

[7] Девід Берґ (1919–1994).

[8] Перша вулична акція відбулася на Пушкінській площі 11 червня 1987 р. під керівництвом Валерії Новодворської. Вийшло 11 учасників з плакатами, їх відразу розігнала міліція.

1969 року 50 «революціонерів Ісуса» покинули Каліфорнію. Вони їздили Америкою на автофургоні з причепом, поки не осіли в Техасі. У 1970 році з'явилася назва Children of God. Ця екстремістська тоталітарна секта проповідувала неминуче падіння Америки, кінець світу і необмежену сексуальну свободу, за це їх звинувачували в аморальності і розбещенні малолітніх. Із початком Перебудови вони прибули до Москви вже як Family of Love.

На той час у Львові піднялася друга хвиля вуличних маніфестацій – багатотисячні мітинги біля пам'ятника І. Франку[9]. По суті, це було продовженням діяльності дискусійного клубу, який досі проводив свої збори на вулиці. На мітингах «Довіра» не виставляла лозунгів, Чорновіл перестерігав: «Хлопці, це передчасно, вони будуть мати причину розганяти людей».

У червні було оголошено 7 принципів діяльності львівського Народного Фронту і переобрано склад ініціативного комітету[10]. До нього влилися дисиденти, зі старих членів залишилися Іван Макар і Євген Патракєєв. Міськком комсомолу намагався не випустити ситуацію з-під контролю

[9] Перший стихійний мітинг біля пам'ятника Франкові відбувся 13 червня 1988 р. Його вів Ігор Мельник.

[10] На другому мітингу біля пам'ятника Франкові 16 червня 1988 р. Ірина Калинець оголосила про створення ініціативного комітету Демократичного Фронту на підтримку Перебудови і 7 головних принципів його діяльності. На підпільній зустрічі, що пройшла під керівництвом В. Чорновола 5 липня на цьому ж місці, переобрали ініціативний комітет; до нього увійшли І. Калинець, І. Гель, Б. Горинь і ще 7 чол. (за матеріалами збірника «Шлях до незалежності: суспільні настрої в Україні кін. 80-х рр. XX ст.», виданого 2011 р. Інститутом історії НАН України за редакцією В. Смолія).

і втиснути процес у рамки Об'єднання молодіжних клубів. Їхні представники теж приходили на засідання комітету, одного разу навіть надали приміщення в клубі Зооветеринарного інституту. Проте компартійна влада не допускала його реєстрації. Тоді було вирішено йти на загострення і заявити вголос про існування ініціативного комітету. 7 липня, коли біля пам'ятника Франку зібралося 40 чи 50 тисяч людей, Макар оголосив про створення Демократичного Фронту на підтримку Перебудови. Того ж дня було організовано Українську Гельсинську спілку[11] з числа колишніх політв'язнів. Вона реально була мотором всіх процесів у середовищі Фронту. До УГС вступили Волдмур та Ігор Копестинський[12], якого в Саду прозвали Леннон, бо носив круглі окуляри.

На 4 серпня був оголошений великий мітинг, на якому мали звітувати про нові осередки Фронту. Десятки тисяч людей заполонили центральні вулиці і площі, розтягнувшись аж до Університету і пам'ятника Франкові. Ми з Овчинниковим перебували на проспекті Свободи, де потім збудували пам'ятник Шевченку.

Проте міська влада того разу вирішила: «Досить». Навколо почали з'являтися численні міліцейські автобуси, вулиці швидко наповнювалися людьми в уніформі, які шикувалися по обидва боки проспекту Свободи. Потім вони почали просочуватися в центр юрби, поки з'єдналися в кілька шеренг, і розрізали велетенський натовп вздовж трамвайної лінії надвоє. За ними вливалися все нові і нові ряди людей в уніформі. Потім крайні шеренги розвернулися наліво-направо і почали розходитися в протилежні боки, відтісняючи людей, а середина далі наповнювалася все новими охоронцями закону. Я опинився в групі, котра змушена була відступати до

[11] Створена у Львові В. Чорноволом на базі Української Гельсинської групи (існувала з 9 листопада 1977 р.).

[12] Ігор Копестинський (1962) – очолював фонд «Молода Україна» (1990), був генеральним директором «Радіо Люкс». Зараз проживає в Канаді.

Оперного театру. Міліцейські шеренги сунули, формуючи підкову, зрізаним конусом відтісняючи людей на тротуари. Там так само було повно міліції і осіб у цивільному, вони починали хапати людей і пакувати в машини, котрі зникали в бокових вуличках. Врешті ми дійшли до входу в Оперний театр. До нас упритул наблизилася передова шеренга спецназу і всі на якийсь час зупинилися. У цей момент навпроти опинився Андрій – двометровий здоровань у формі офіцера внутрішніх військ. Свого часу ми були добре знайомі і всі мали його за порядну людину. Він здалека упізнав нас:

– Я прошу, краще йдіть звідси. Протистояння вже не має жодного сенсу. Що буде – не знаю, ми чекаєм команди. Може бути кровопролиття. Я мушу виконувати накази.

Серед натовпу почали з'являтися коротко стрижені юнаки. Вони навмисне голосно лаялися, викрикували нецензурщину на адресу міліції. Стало зрозуміло, що готується провокація. Нас знову почали відтісняти. Біля тротуарів туди-сюди проїжджали машини, намагаючись сіяти паніку. Далі людський масив поділився на два потоки, огинаючи Оперний театр із двох боків, і наш знайомий зник з поля зору.

Так львівський Народний Фронт повернувся у підпілля.

* * *

Коли стало відомо, що у Вашинґтоні відбудеться демонстрація протесту у зв'язку з американським вторгненням у Гондурас і подіями в Сальвадорі, радянська група «Довіри» запланувала провести акції підтримки. Ми від імені львівської групи «Довіра» 27 серпня відправили на Захід листа:

Численні політичні, адміністративні та ідеологічні бар'єри, що розділяють світ на два ворожі табори, не дають змоги приєднатися нам до демонстрації 17 жовтня. Війна в Центральній Америці, як і війна в Афганістані – це не просто трагедія воюючих країн, це означає загибель тисяч людей, зруйнування міст і сіл. В орбіту воєнних конфліктів, котрі

ведуть до збагачення державної еліти, втягнута бюрократична верхівка з числа державного керівництва. Саме вони сьогодні становлять головну небезпеку для миру в усьому світі. Локальні війни завжди передують світовим війнам. Де гарантія, що завтра вони не перетворяться на глобальну катастрофу для людства?

Хто зупинить кровопролиття? Історія подає чимало прикладів, коли за мовчазної згоди народів політичні режими вчиняють небачені злочини проти людяності. Наш народ пережив жахи Другої світової війни і сталінізму, досі не оговтавшись від важких травм і непоправних втрат, отриманих внаслідок загальної пасивності і кріпацького менталітету. Це є проблема, про це треба пам'ятати, і не можна сидіти, схрестивши руки, і нічого не робити. Сьогодні, з пробудженням громадянської свідомості, зростають можливості вирішення цієї проблеми. Ми кажемо: «Ні війні в Афганістані!» і від щирого серця підтримуємо тих, хто заявляє: «Ні війні в Сальвадорі!», «Ні міжнародному імперіалізму!».

Якщо ми не зупинимо війну – її ніхто не зупинить.

Від імені учасників руху за мир в СРСР висловлюємо сердечну солідарність із пацифістським рухом у США і Центральній Америці і учасниками блокади Пентагону 17 жовтня.

Ми впевнені, що завдяки тим, хто сьогодні проявляє громадянську мужність, вголос заявляючи «Ні», швидше досягнемо благородної мети.[13]

[13] On Gogol Boulevard. – 1988. – Vol. 2. – № 1/2. (переклад – ред.).

* * *

З Катариною із Белграда ми переписувалися впродовж року. Її старша сестра була хіппі. Катарину теж цікавила ідеологія хіппі, вона написала мені листа після публікації у «Džuboks» 1982 року. Я відписав. Скидалося на те, що мене сприймали за старого, досвідченого хіпстера. У серпні 1983-го вона приїхала до СРСР разом з групою югославських туристів. Далі автобус із туристами поїхав до Москви, а Катарина залишилася на два тижні у Львові «в тітки». Роль тітки відігравала Тереза з компанії Пензеля і Вишні. Ми ходили великою компанією на «Вірменку», Личаківський цвинтар і до Святого Саду, і всюди за нами ходили і фотографували «хвости».

Пройшло 5 років, як ми не бачилися. Катарина вже закінчувала педагогічний інститут. Її духівником був Амфілохій Радович[14], він служив викладачем Белградської духовної академії Святого Йоанна Богослова, а потім єпископом у Чорногорії в Цетіньє. Завдяки йому вона потрапила до Афін вивчати різноголосий церковний спів.

Навесні 1988-го до Львова приїжджала група хіппі – 6 чоловік із Чеських Будейовиць. Серед них були Томаш, Рудольф і Мартін – члени чеських демократичних організацій Джазової Секції і Незалежної асоціації молоді. Ми познайомилися під час концерту московської рок-групи «Галактика» на стадіоні «Дружба». Солістом «Галактики» був «вуйківський» вокаліст Славко «Назарет»[15].

У жовтні мені вдалося отримати дозвіл на виїзд до Чехословаччини і я виїхав до Праги. Катарина мала прилетіти літаком з Афін.

[14] Амфілохій Радович (1938) – єпископ у Цетіньє (1985–1991), з грудня 1991 р. – митрополит Чорногорський і Приморський, у 2007–2010 рр. фактичний керівник Сербської Православної церкви.

[15] В'ячеслав Сінчук (1964) – рок-вокаліст, учасник груп «Супер Вуйки» (1981; з 2011), «Повторний карантин» (1985–1988), «Галактика» (з 1985; у Москві).

Ми зустрілися 6 жовтня на залізничному вокзалі у Празі. До нас зразу ж підійшла міліція і в мене попросили паспорт. Вони висловлювалися щодо зовнішнього вигляду, їм не подобалося довге волосся. У Союзі такого вже не було. Ми з Катариною сіли на поїзд до Чеських Будейовиць. Наступного дня разом із нашими друзями: Томашем, Рудольфом і Мартіном поїхали до містечка Табор. У кав'ярні пили бурчог – чеське гаряче вино типу ґлінтвейну. Там сиділо з 50 неформалів. Дорогою назад до автобуса сіли 2 хлопців з тієї компанії, панківського вигляду, з ними була дівчина. Проте водій, проїхавши кілька кварталів, вирішив зробити зупинку, зайшов через задні двері і почав перевіряти квитки. Обох неформалів він спробував вигнати з салону, незважаючи на те, що квитки вони мали і поводили себе пристойно. Врешті пасажири почали обурюватися і автобус поїхав далі. Потім нам розповіли, що вночі наших друзів із Будейовиць повезли до чеської служби безпеки і розпитували, хто приїхав до них із Радянського Союзу, хто така дівчина з Югославії. З ними провели бесіду про «погані впливи» пропаганди Гласності і Перебудови на чехословацьку молодь.

Через кілька днів ми у Брно. На вулиці йдемо великою групою довговолосих. Тут біля нас гальмує машина, звідти виходять люди в уніформі, у всіх забирають документи. Кудись довго телефонують, наводять довідки, говорять по рації – відчувався серйозний підхід. А найрадикальніший контакт із чехословацькими правоохоронцями відбувся під час рок-концерту. До залу ввалився загін дружинників – аналог радянського оперзагону. Вони почали протискатися крізь юрбу до того місця, де перебували ми з Катариною. Друзі відгородили нас, і тоді комсюки пустили в них струмінь із газового балончика.

Через кілька днів ми з Катариною гуляємо Прагою. Крізь браму-арку Староміської вежі виходимо на Карлів міст. Поміж скульптурами видно дерева у великих вазонах, вдалині височить Малостранська вежа, за нею ховається палац Великого Маґістра мальтійських рицарів, вище здіймаються черепичні дахи Малої Страни. Ми спускаємося сходами на острів Кампу. Вуличка поміж будинками і садками виводить до скверу, оточеного стіною Ордену мальтійських рицарів. Це вже на Малій Страні. Стіна розмальована зображеннями Джона Леннона, різнокольоровими силуетами, пацифіками, розписана гаслами і куплетами з бітлівських хітів. Тут – постійне місце збору празької молоді. Культ Леннона у Празі найпотужніший поза межами англосаксонського світу. Справжні фанати не втомлюються відшукувати на стіні автограф з-під його руки. У 1988 році на ній з'явилися лозунги, що їх влада розцінила як антиурядові. Сутички молоді з поліцією відбулися на Карловому мосту. Стіну зафарбовували, але наступного дня там знову з'являлися надписи, гасла, квіти. Ось зображення Джона Леннона в арці, біля нього букети, свічки, малюнки, пацифіки.

У 1965 році у Празі було короновано Аллена Ґінзберґа.

16 жовтня мені треба було повертатися. Наступного дня у Львові була запланована акція на підтримку демонстрації у Вашинґтоні.

Згодом від Катарини надійшов лист із Афін:

«Після твого від'їзду мені залишався ще один день у Празі і наш друг Ярчо запросив мене в ресторан десь біля Народного Дівадла. Ми йшли пішки півгодини. Там сиділи, доки о пів на сьому вечора прийшла його дівчина. На восьму зібралися на концерт якоїсь угорської групи на околицю міста. Там познайомилися з Артуром і Ґонзою – вони були раді довідатися про тебе і про все, що ми пережили в Чехії. Після концерту мене запросили до тієї дівчини додому і я, хоч і втомлена від усього і сумна, пішла з ними. Там ми розмовляли, сміялися до третьої години ночі. На другий день всі разом поїхали в центр на Градчанське наместі, де ми були разом з Томашем, пам'ятаєш? Пили каву, потім гуляли до 16-ї години старовинними вуличками, такими красивими – ми не встигли їх побачити з тобою – пили чеське вино, як тоді з Рудольфом і Мартіном у Брно. Потім поїхали на аеродром і о 21-й я вже була в Афінах. Тут усе цілком інакше.

Два світи, два способи життя – їх неможливо порівняти, ані збагнути. О 23-й годині на центральних вулицях Афін багато світла, машин, людей – свобода, життя пульсує, можна вільно дихати, жити як хочеш. Тепер, сидячи в своєму афінському помешканні, заспокоївшись після нашої розлуки, розумію, що ми пережили за тих 10 днів у Чехії. Кожна подія з цього часу дуже багато важить для мене і слава Богу, що встигла все це відчути і відкрити для себе людей з іншого світу. Завтра починається нове життя, робота, навчання в Академії. Розкажи, як ти повернувся до Львова і що відбувається у вас? Надіюся, що не буде проблем, хоча, все одно переживаю і боюсь».

* * *

У грудні 1988 року до Львова прибув Богдан Михайлюк з Ukrainian Peace Committee. Їхній осідок був у Лондоні. Ми до півночі сиділи в мене на Голоску, я передав йому два фотоальбоми з демонстрації 20 вересня, кілька інформаційних бюлетнів від Яцека Чапутовича і матеріали ленінградської групи «Довіра». Пізно вночі ми вийшли з хати і попрямували до центру. Дорога була пустою, околицю замело снігом. У той час машина, яка стояла у провулку біля озера, включила фари. У темноті ми її не зауважили. Проте, наближаючись до повороту, помітили, що нічна дорога освітилася світлом дальніх фар. Не було чути шуму. Як правило, машини, що їдуть із Брюхович, несуться на великій швидкості, і шум двигуна чути здалеку. А тут – тиша. Значить, машина тільки-но виїхала на трасу звідкись із бокового провулку. Вони не намагалися обігнати: ми ішли, а світлова пляма все лягала попереду, наші тіні то видовжувалися, то зменшувалися. Машина повільно їхала услід за нами.

За кілька десятків метрів дорога робить крутий поворот, і ми на хвилину випали з поля зору автомобілістів. Вбік вела якась стежка. Ми з Богданом рвонули туди. Тут вже – суцільна забудова сільського типу. Ще поворот – і темінь, бездоріжжя, все заметено снігом – машина не проїде. Ми ще трохи пробігли і опинилися на узгір'ї. Звідси можна було відслідковувати, що діялося на дорозі. Ось проїхали «Жигулі» – вони все ще сподівалися вихопити нас фарами. Потім знову стало темно. Через короткий час чути рев двигуна – «Жигулі» промчали назад до озера. Затихло. Потім знову – і «Жигулі» зупинилися на дорозі майже навпроти нашого спостережного пункту. Тут же під'їхали міліцейський «бобик», звідкись ще дві машини. Вони заблокували дорогу в тому місці, де за всіма ознаками повинні були з'явитися ми, якщо б рухалися по трасі пішки. Так минуло близько півгодини, ми спостерігали за діями правоохоронців. Потім боковими стежками вийшли на Варшавську, де я допровадив Богдана до тролейбуса.

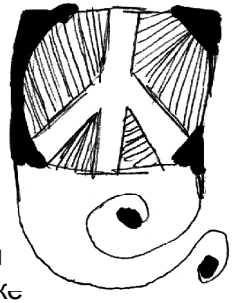

На кордоні в нього конфіскували фотоальбоми і матеріали, котрі були призначені нашим прихильникам на Заході. Ще якийсь час був потрібен Львову на шляху до демократії.

* * *

Якщо звернутися до тогочасних світоглядних орієнтирів, то можна говорити про інтуїтивний процес, еклектичне нагромадження загальногуманістичних пріоритетів із домішками ідилічного анархізму від Батька Махна. Що собою являла програма Джеррі Рубіна до його поїздки на Кубу, чи юного Даніеля Кон-Бендіта, котрий не хотів служити в армії? До початку молодіжних революцій 1968 року їхні вимоги були цілком хіпові – вони мріяли про суспільство, не підвладне ані ринкові, ані політичним партіям, відкидали капіталізм і комунізм, котрі не виправдали сподівань, а заразом і всю систему західної демократії. Вони збиралися зруйнувати пуританську мораль попереднього покоління і розробити новий життєвий стиль. Звільнення особистості і незалежність

індивідуума – ось підстави для гасла «Заборонено забороняти» у Парижі в травні 1968-го.

У березні 1989 року у Львові почався новий виток вуличних акцій. Їх промоутером була УГС. Ініціативний комітет Народного Фронту став осередком Руху.[16] Після розколу московської групи «Довіра» у травні минулого року ми, по суті, перестали бути її філією і перетворилися на незалежну пацифістську групу «Довіра».

На той час два головні пункти програми групи «Довіра» були здійснені – виведено радянські війська з Афганістану і проведено демократизацію засобів масової інформації. Навесні 1989 року наша львівська група «Довіра» висуває нові вимоги – право вільного виїзду у всі країни світу, альтернативна військова служба, загальне роззброєння, зокрема ядерне, а поряд із цим і більш радикальні, які йшли далі від початкової програми групи «Довіра» – військова служба на території УРСР, свобода віровизнання, звільнення політв'язнів, запровадження багатопартійності, дотримання прав людини, проголошених Декларацією прав людини і громадянина 10 грудня 1948 року. Із цим пацифістська група «Довіра» перетворювалася на правозахисну групу. Ми брали участь у спільних акціях, вуличних походах, мітингах, демонстраціях разом із УГС, Комітетом захисту Української Католицької церкви, Товариством Лева і соціал-демократичною групою Євгена Патракєєва.

У 1989 році рештки московської групи «Довіра» на чолі з Ніколаєм Храмовим оголосили себе членами Транснаціональної Радикальної партії. Ця партія займалася

[16] Ініціативний комітет Народного Фронту продовжував збиратися напівпідпільно у дворі Музею етнографії, підтримував контакти з УГС, у той час його членами були А. Косянчук, П. Кагуй, В. Коржов, В. Трубійчук, Т. Максим'як, Н. Дульнєва, О. Вітюк, Є. Патракєєв, Тарас Стецьків, Михайло Дубецький та інші. Така ситуація тривала до весни 1989 р., коли більшість учасників влилися в новостворений осередок Народного Руху (за матеріалами зб.: «Шлях до незалежності: суспільні настрої в Україні кін. 80-х рр. XX ст.». – К., 2011).

боротьбою проти поширення атомної енергії, правами людини і допомогою голодуючим у всьому світі, а також виступала за легалізацію легких наркотиків. Вона була заснована у Римі в 1955 році, найвідомішою з її учасників була італійська порнозірка Чичоліна. Олександр Овчинников і ще кілька членів львівської «Довіри» також заявили про вступ до цієї партії.

У червні 1989 року Катарина приїхала до Львова. В той час у нас гостювала краківська художниця Аґнешка. Вона палко захоплювалася героями львівського андеґраунду і ми всі часто бували у Пензеля. Через два місяці у Катарини закінчувався термін перебування на території Союзу, а мені треба було їхати до Польщі на запрошення краківського осередку Wolność і Pokój. 16 серпня Катарина вилетіла до Белграда, а ми з Аґнешкою вирушили до Кракова наступного дня.

23 серпня на краківському Ринку відбувся мітинг із приводу річниці пакту Ріббентропа-Молотова. Організаторами були Wolność і Pokój, Конфедерація польської неподлеглості, Solidarność, Бригади зелених. Ми стояли на приступках пам'ятника Міцкевичу. Зісередини неможливо було охопити весь натовп, погляд ковзав понад головами, поверх черепичних дахів. Справа здіймалася ратушна вежа з годинником, зліва – різновеликі дзвіниці Маріацького костелу. Я тримав у руках плакат «Doweria – Lwów – Ukraina», мені передали мегафон і я розповів про групу «Довіра», наші акції восени 1987 року і минулорічні мітинги у Львові.

Після того я поїхав до Варшави до Яцека Чапутовича. Досі ми переписувалися, тепер була можливість познайомитися безпосередньо. Він був на два роки старший за мене, з ним були кілька іноземців, але попри справи Яцек знайшов трохи часу:

– Не думав, що хіппі зможуть наблизитися до політики.

Він розпрощався з іноземцями і ми поїхали до нього додому. Наступного дня я вирушив до Сопота. У мене були адреси ґданських активістів Wolność і Pokój, які брали участь у виданні журналу «A capella» і мали контакт з анархістами. Потім я повернувся до Варшави і ми з Чапутовичем поїхали

на семінар Правозахисної комісії Solidarności. Її було створено за розпорядженням Леха Валенси в грудні 1986 року для підтримки репресованих у пострежимній Польщі. Коли влітку 1986 року польська комуністична влада оголосила амністію політв'язням, це ще нічого не означало. Із демократичним рухом боролися, стягуючи з активістів через суди величезні штрафи, конфіскації, звільняючи з роботи. У той час Польща перебувала в економічній кризі і це були відчутні удари. Члени Правозахисної комісії організували збір коштів для виплати штрафів. Перший внесок зробили Збіґнєв і Софія Ромашевські[17], перерахувавши кошти з отриманої премії «Аврора». У 1988 році Правозахисна комісія провела Міжнародну конференцію з прав людини у Містшеєвичах біля Кракова, у 1989 році мав відбутися семінар. До Кракова з'їхалися активісти з Чехословаччини, Східної Німеччини, угорського Fides, литовського Саюдіса, естонського Народного Фронту – всіх близько 50–60 чоловік. Найбільша увага була прикута до Угорщини, де від червня тривав «Круглий стіл» опозиції з компартійною владою за схемою, апробованою в Польщі.

З Катариною ми зустрілися в Афінах на початку 1990 року.

Це справді був інший світ. Яскраві вогні, супермаркети, що працюють до ночі, численні ресторани, таверни, з відкритих дверей лунає східна музика, на вулицях ростуть апельсинові дерева. Незважаючи на початок лютого, було тепло і сонячно. Ми зняли помешкання на вулиці Іпократеус у центрі Афін. Катарина вивчала в Музичній академії мистецтво хорового співу, а я зайнявся пошуками місцевих хіппі.

За цією екзотикою треба йти на Монастіріакі. Це – район дрібних торговців, антикварів, вуличних музикантів і жебраків,

[17] Збіґнєв Ромашевський (1940) – доктор фізики, один з засновників польського Гельсинського комітету з прав людини (1979), ув'язнений 1982–1984 рр. Віце-маршалок Сенату (2007–2011). Софія Ромашевська (1940) – фізик, була ув'язнена 1982–1983 рр.

розташований біля підніжжя Акрополя, недалеко від Агори, на батьківщині світової демократії. Західні мотиви тут переплітаються з колоритом східних базарів, на барахолках лахмітники розкладають свої скарби, за ними полюють шукачі грецької автентики. Нумізмати, букіністи, антиквари, ювеліри, сюди стікаються туристи, роззяви і марґінали. Довжелезна вулиця з магазинами і ятками виводить на торгову площу, вліво піднімається вулиця на Акрополь. Тут продають хіповий одяг, нашивки, браслети, ручні вироби зі шкіри, бісеру, картини на хіпові теми. У продавців є з півсотні постійних клієнтів, всі вони – іноземці. Хіппі у Греції, майже завжди, іноземці – з Західної Європи, Америки, Австралії. Вони приїжджають на острови Егейського та Іонічного морів, їх приваблює сюди теплий клімат і дешеве житло. Декотрі осідають на рік, декотрі взагалі купують житло, у той час його можна було придбати за 500 доларів. На кілька днів вони приїжджають до Афін, щоби продати свої вироби в Монастіріакі, і знов повертаються на острови. Ми познайомилися з кількома із них. Один був іспанець на ім'я Ісус, його товариш приїхав з Австралії, інший – з Аргентини. Взагалі, у 1990 році іноземців у Греції було так багато, що складалося враження, ніби сюди відбувається паломництво, як колись до Індії та Непалу.

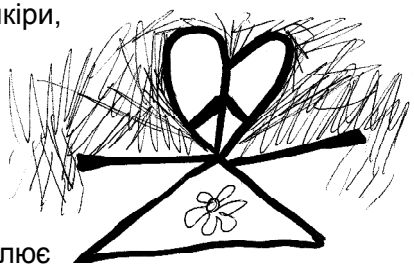

Проте серед грецької молоді найбільш популярними є анархісти. У 1990 році вони показали себе найрадикальнішими і найпотужнішими в Європі. Напередодні нашого приїзду в Афінах відбулися студентські заворушення, від рук поліції загинув один з учасників. Ми з Катариною вирішили розвідати ситуацію і пішли до Політехнічного університету, де відбувався студентський збір. Був вечір. Перед входом ми познайомилися з одним греком панківського вигляду, який був активістом руху, і з ним пройшли на територію кампусу. Там повсюди горіли багаття, навколо збиралися хлопці і дівчата, звучали гітари. Ми зайшли в аудиторію, там також було багато людей, серед

них я вже був «старим». Вони розпитували про молодіжні рухи в Радянському Союзі, про хіппі і правозахисну діяльність «Довіри». Катарина була перекладачем.

Свою традицію грецькі анархісти починають від студентських виступів 1973 року. Тоді у листопаді студенти захопили приміщення Політехніону і оголосили про початок боротьби проти режиму «чорних полковників». Запрацювала саморобна радіостанція, навколо збиралася молодь, школярі і студенти. Ввечері 16 листопада почалися сутички з поліцією, в центрі міста виросли барикади. Проте вночі настала кривава розв'язка. Влада кинула проти повсталих бронетехніку, танки прорвали огорожу. Під час штурму загинуло кілька десятків молодих людей. Все це відбувалося 17 листопада, на Міжнародний день студента. Згодом у Греції виникла лівацька організація, яка боролася методами міської партизанської війни, вона була глибоко законспірована і називалася «Групою 17 Листопада».

* * *

Кілька місяців ми з Катариною прожили у Львові. У березні 1991 року в неї закінчувалася віза, і ми вирішили їхати до Белграда разом. Я хотів побачити її батьківщину, крім того, мені хотілося бути ближче до своєї юнацької мрії – Амстердам, Сан-Франциско. Один раз побачити і залишитися назавжди.

Тоді у Белграді відбувалися масові маніфестації проти комуністичного режиму Слободана Мілошевича[18]. Два роки тому на Відовдан[19] Мілошевич зібрав мільйон сербів на

[18] Слободан Мілошевич (1941–2006) – Голова Президіуму Сербії (1989–1991), Президент Сербії (1991–1997) в складі Югославії, яку фактично очолював в часи воєн, Президент Союзної Республіки Югославії (1997–2000) в складі Сербії і Чорногорії. Звинувачуваний у військових злочинах, ув'язнений у 2001 р. у Гаазі, де й помер.

[19] Відовдан – день святого Віта 28 червня, день національного трауру сербського народу, пам'яті про битву на Косовому полі 1389 року.

Косовому полі. Політика, спрямована проти косовських албанців, а також імідж «югославського Горбачова», забезпечували йому 40% підтримки, в основному, на провінції. На роль лідера сербських демократичних сил в ході березневих мітингів висунувся Вук Драшкович[20], керівник партії «Српски покрет обнове» («Сербський рух оновлення»). 50-тисячні маніфестації у Белграді збиралися на площі Республіки. Проти них застосували водомети і танки. Під час розгону загинули один демонстрант і один поліцейський, Драшковича було арештовано. Проте на підтримку демократичних партій виступили студенти і Сербська православна церква. З барикад полетіло каміння і пляшки з запалювальною сумішшю. Коли почали говорити про «оксамитову революцію», Драшковича випустили на свободу. Такою була ситуація, коли ми з Катариною приїхали до Белграда.

Головна вулиця Белграда – Кнез-Михайлова, на місцевому жаргоні – «штрафта». Довга брукована вулиця, бульвари, багато кав'ярень. Кнез-Михайловою виходиш до середньовічної фортеці Калемегдан. Внизу тече Дунай.

Якось, гуляючи Кнез-Михайловою, я почув музику на мотиви рок-опери «Jesus-Christ Superstar». Посеред вулиці зібралася юрба. Ті, що співали – п'ять чи шість дівчат віком по 18–20 років – були одягнуті, як хіппі, посередині сидів чоловік років сорока, цивільного вигляду, який підігравав на гітарі. Він був американцем, але дівчата розмовляли сербською. Ми запитували:

– Ви виконуєте пісні на християнські теми? Плюс рок-музика?

– Ми – Jesus People. А колись були хіппі.

Я сказав, що приїхав із Радянського Союзу. Він теж бував у Союзі. Я згадав про Саймона – місіонера Дітей Бога, якого

[20] Вук Драшкович (1946) – сербський письменник, був арештований у 1991, 1993 рр. Міністр закордонних справ (2004–2007). В романі «Ніч генерала» (1997) описує останню ніч Дражі Міхаїловича перед стратою.

три роки тому вигнали з Москви, і у відповідь почув: «Саймон». Вони подорожували по Європі в автомобільному фургоні, яким і приїхали з Москви. Їхня комуна розташувалася в Італії на березі моря. Потім ми ще кілька разів бачилися з ними, Саймон запрошував нас до Італії, але Катарина була проти.

У той час відбувалася стрімка ескалація конфлікту. Ліквідація автономії Воєводини і Косово стала детонатором розпаду Югославії. У червні 1991 року Словенія і Хорватія проголосили незалежність. Югославська народна армія, яка перебувала під контролем сербів, почала війну. Проте якщо у Словенії все скінчилося швидким провалом, то у Хорватії розгорівся кривавий конфлікт. Там проживало численне сербське населення, яке почало озброюватися. У Сербії формувалися загони добровольців, які перекидали їм на допомогу. Партія Драшковича мала своє бойове крило – «Српску гарду» («Сербську гвардію»), якою командував Гішка; він загинув у бою. Також існувала Сербська добровільна гвардія на чолі з кримінальним авторитетом Арканом[21], більше відома як «Тигри Аркана». Найбільш одіозним екстремістом був Воїслав Шешель[22]. Він був кумом Драшковича. Його підтримувало 30 % сербського населення. Армія Шешеля називалася «Четнічкі покрет» («Рух

[21] Желько Ражнатович (1952–2000) – був ув'язнений (1974–1977) в Бельгії. У 1991 р. створив парамілітарне формування з белградських футбольних фанатів, яке невдовзі налічувало 10 тисяч бійців; розпущене у 1996 р. Звинувачений у військових злочинах у Боснії і Герцеговині, загинув від руки найманого вбивці.

[22] Воїслав Шешель (1954) – юрист, доктор наук, кілька разів був ув'язнений у 1980-их рр. за націоналістичні висловлювання. Віце-президент Сербії (1998-2000). Запідозрений у військових злочинах, від 2003 р. ув'язнений у Гаазі.

четників»). Четниками в часи Другої світової війни були сербські партизани, котрі воювали проти німців, комуністів і хорватських усташів[23]. Їхній провідник Дража Міхаїлович[24], якого розстріляли комуністи, є сербським національним героєм.

Хорвати прагнули жити в незалежній державі, вони провели референдум і отримали 94% голосів за незалежність. Серби вважали, що їх обдурили комуністи, і не могли «пробачити» Йозефові Тіто, котрий «штучно» розділив сербські території. У принципі, і тих, і тих можна зрозуміти. Незрозуміло тільки, чому екстремісти погрожували зганяти з територій хорватів і албанців. Те саме говорилося у Хорватії щодо сербів. Всіх об'єднувало те, що погрози адресувалися мирному населенню.

У березні 1992 року на річницю минулорічних подій 30 тисяч прихильників «Српски покрет обнове» зібралися біля церкви Святого Сави у Белграді, знову залунали заклики до демократії. Проте влада не бажала їх слухати.

У квітні на мою адресу прийшов лист від колишнього знайомого з Ленінграда Володимира Яременка. Раніше він був відомий, як «дисидентствующий» літератор і автор антирадянських сатиричних куплетів. У 1987 році Яременко приїжджав до Львова на виставку авангардового мистецтва «Центр Європи» у колишньому костелі Марії Сніжної[25]. З якихось причин його почали переслідувати в Ленінграді, і він перебрався до Львова. У 1989 році через наших друзів із краківської Solidarnośći він виїхав до Відня, де працював над дисертацією зі славістики. Тепер Яременко збирався

[23] Усташі (хорв. «повстанці») – учасники хорватського націоналістичного руху 1920–1940-их рр., лідером був полковник Анте Павеліч (1889–1959). Боролися проти сербського шовінізму, були союзниками нацистської Німеччини; їх звинувачують у військових злочинах під час Другої світової війни.

[24] Драголюб Міхаїлович (1893-1946).

[25] Відкрилася 12 липня 1987 р., організатором був мистецтвознавець Юрій Соколов. Наступна виставка відкрилася у вересні 1987 р. у Бернардинському дворику на День міста Львова.

переїжджати до Копенгагена, де вже перебував один із колишніх учасників «Довіри» Володимир Сурмач. Він писав:

– Ми, очевидно, вже зовсім скоро відправляємося в Данію і обдумуємо, як перекинути тебе на Захід. Але нам треба знати точно, чи хочеш цього ти, і яка твоя мета?

За той час розгорілася нова війна у Боснії і Герцеговині. Складалося враження, що аби не допустити демократії, було вигадано війну.

Серби не визнавали незалежності Косова, Македонії, Боснії і Герцеговини й вважали ці території своїми. Великі сербські анклави існували у Хорватії. Більшість сербських політичних партій підтримували політику Мілошевича щодо зміни кордонів і приєднання територій, з тією різницею, що Шешель обіцяв повернути їх силою, а Драшкович сподівався на переговори. Взагалі, серби є добрими вояками, хоча вражала брутальність у поведінці багатьох із них. Тільки вузький прошарок населення категорично виступав проти – студенти, яких гнали на війну, та інтелектуали, серед яких лідером був Добріца Чосіч[26]. Сербська православна церква так само виступала проти війни, висловлювала підтримку Драшковичу і виступала проти Мілошевича, а разом з тим і проти Чосіча. І попри все, навіть ті серби, котрі категорично не бажали воювати за Хорватію чи Боснію, готові були битися за Косово.

У травні посилилися протести проти мобілізації. 60 тисяч студентів захопили університетські корпуси і влаштували в аудиторіях окупаційний страйк. Навколо парламенту утворилося студентське наметове містечко. У червні 1992 року демократична опозиція на чолі з Драшковичем скликала Відовданський Собор. Сотні тисяч сербів з'їжджалися з усієї країни. Незважаючи на те, що влада перекрила під'їзди, у

[26] Добріца Чосіч (1921) – письменник, був генеральним секретарем Руху Неприєднання (1992), першим президентом Союзної Республіки Югославії (1992–1993) в складі Сербії і Чорногорії. Серед демократичних сил мав славу «Батька Вітчизни».

Белграді зібралося 200–300 тисяч людей. Величезні колони йшли містом до Скупщини – парламенту Сербії. Ми з Катариною пішли також. Перед людьми виступав Амфілохій Радович. Він мав найбільший авторитет у середовищі Сербської православної церкви, минулого року його було возведено в сан митрополита Чорногорського і Приморського у Цетіньє. Він закликав не йти воювати в Боснію і не посилати туди дітей. Поліція оточила демонстрантів, а четники влаштували побиття. Шешель вигукував до студентів: «Боягузи! Перестріляю всіх!» і викидував угору пістолета. Він обіцяв перестріляти і прихильників Драшковича.

Ми теж були прихильниками Драшковича. Але тут я був іноземцем, мене могли депортувати з країни або просто посадити до концтабору.

Через кілька днів ми зустрілися з Амфілохієм Радовичем у патріаршому соборі. Він був веселою людиною, його любила молодь. Ми з Катариною поїхали до наших друзів Марії і Аци Стаменковича. Аца був сином одного з колишніх сподвижників Тіто. Їхній будинок із басейном містився у престижному белградському районі Дединьє. Навпроти розташована вілла Йозефа Броз Тіто, де влаштували музей. У Стаменковичів зібралося чоловік тридцять і ми ще довго спілкувалися з Амфілохієм Радовичем.

Тим часом, ситуація в Югославії погіршувалася. Аби не йти на війну, молодь масово емігрувала на Захід. На той час 150 тисяч юних сербів втекли від мобілізації. Галопувала інфляція: якщо 2 роки тому середня зарплата становила 700 німецьких марок, то у 1992 році зменшилася у 20 разів, перетворившись заледве на 40 марок. Белград наповнювали біженці з регіонів, охоплених війною, осідаючи в гуртожитках. Їх було вже 200 тисяч, вони розповідали жахливі історії. Перебуваючи у Белграді, я мав змогу чути це від сербів, котрі втікали з Хорватії і Боснії. Вони розповідали, що відбувалося в таборах полонених. Людей виводили надвір, жінок змушували роздягатися до пояса, а чоловіків – від пояса нижче. Потім одних змушували злягатися і називали їх тваринами. Перед

іншими ставили портрет Тіто і змушували займатися мастурбацією. У той час грала весела музика. Під прицілом і на очах у всіх змушували сина ґвалтувати матір, якщо відмовлявся – розстрілювали.

Те саме творилося з хорватами і мусульманами у сербських таборах.

Їм треба було принизити людину і розтоптати її гідність.

Чому така жорстокість? Така ненависть?

Вона накопичувалася внаслідок зверхності і зневаги.

Не можна оспівувати війну. Ідеалісти, які рвуться в бій захищати Вітчизну, відходять, а замість них залишаються кримінальники. Вони й творять злочини.

Коли я приїхав до Белграда, тоді мало хто чув про Україну. Їм це було байдуже – тільки «Рус! Брат рус!». Але після проголошення незалежності України почалося: «Ти уніат, католик! Україна проти Росії, проти православних! Ви за хорватів!». Все це було дуже подібно до того, що звучало на мітингах за продовження війни. І жодних натяків на толерантність.

Все це ставало нестерпним і у вересні 1992 року я повернувся до Львова.

Я покинув Югославію і це було дуже сумно. Я не хотів казати «прощай» країні, де залишилися моя любов, мої друзі, і люди, котрі були дружніми до мене.

* * *

Колись неможливо було повірити, що така могутня імперія як Радянський Союз, буде зруйнована і впаде. Коли я повернувся до Львова, це була вже інша країна. Враження від побаченого в Югославії тільки підкреслювали зміни.

Відтоді, як лондонський юрист Пітер Бененсон[27] довідався, що у салазарівській Португалії було засуджено двох

[27] Пітер Бененсон (1921–2005).

студентів до семи років ув'язнення за виголошений тост за свободу, з'явилася Amnesty International. У 1961 році в лондонській «Observer» вийшла стаття Бененсона «Забуті в'язні», в якій запропоновано концепцію «в'язнів совісті». До цієї категорії потрапили ув'язнені за переконання, нонконформізм, за ненасильницькі дії відповідно до переконань, ті, хто в боротьбі не застосовував насильства і не закликав до нього. Це вужче поняття, ніж «політв'язень». Тут мова не йде про тих, хто готував збройні перевороти, або вів збройну антиурядову боротьбу – тобто під це визначення підпадають не всі революціонери. Зате концепція «в'язнів совісті» дозволяла боротися за їхнє звільнення в будь-якій країні, незалежно від політичного устрою чи панівної доктрини. З того часу осередки Amnesty International, об'єднані в національні секції, виникають по всьому світі. «Будь-яка група може брати участь у боротьбі проти переслідувань, незалежно від того, де це відбувається, хто несе відповідальність, чи які ідеї переслідуються»[28]. Аби забезпечити політичну безпристрасність, кожна секція бере шефство над в'язнями совісті в інших країнах.

У 1970-их роках у Москві існував осередок Міжнародної Амністії, заснований Андрієм Твердохлєбовим[29]. Проте її діяльність у тоталітарній країні, яка сама утримувала несправедливо засуджених в'язнів, де не було жодної матеріальної бази для допомоги в'язням в інших країнах, та й сам зв'язок із лондонським офісом були ненадійними і небезпечними, мали символічний характер. Ефективна діяльність Amnesty International можлива тільки у вільній країні.

[28] Тут і далі уривки зі статті Пітера Бененсона «Забуті в'язні» // The Observer, 28 травня 1961 р. (переклад – ред.).

[29] Андрій Твердохлєбов (1940–2011) – фізик, секретар радянської секції Міжнародної Амністії у 1973–1975, 1978–1979 рр. (Її головою у 1974–1977 рр. був доктор фізико-математичних наук Валентин Турчин (1931–2010), а після нього до 1983 р. письменник Георгій Владимов (1931–2003)). На засланні у 1975–1978 рр. Емігрував до США, де й помер.

Навесні 1993 року ми сиділи на Вірменці з журналістом Олесем Пограничним[30]. Він був учасником групи Міжнародної Амністії, що виникла у Дрогобичі у 1991 році. Ця група була заснована колишнім політв'язнем Мирославом Мариновичем[31] і стала першою в Україні.

Із Мирославом ми зустрілися в ложі Оперного театру. Він виявився приємною людиною, безпосередньою, незважаючи на важкий життєвий досвід, вмів вислухати співрозмовника. Не було й тіні того, коли людина, щоб надати собі більшої ваги, створює враження надмірної зайнятості.

– Від самого початку, у 1977 році, мене визнали в'язнем сумління, – розповідав Мирослав Маринович. – Нами опікувалися осередки Amnesty International, найактивнішою була група із французького міста Авіньйона, її лідером була Аньєс Еркенс. Вони опікувалися не тільки мною, а й іншими політв'язнями за межами Союзу, зокрема і Вацлавом Гавелом. Взагалі, коли про в'язня знали закордоном, це, хоч і приносило зайві клопоти і переслідування з боку табірної адміністрації, однак означало, що тебе принаймні не закопають просто у рові. Вже перед розпадом Радянського Союзу я зустрівся із представницею лондонського офісу Amnesty International Ґезою Мак-Гілл і шведською активісткою Улою Бірґеґорд, котрі відвідували колишніх політв'язнів. Вони повідомили, що можна створювати осередки в СРСР. Наша дрогобицька група стала першою на теренах Союзу, яку зареєстрували у лондонській штаб-квартирі Amnesty International.

---

[30]Олесь Пограничний (1966) – журналіст, учасник студентської Революції на граніті у Києві (жовтень 1990 р.), голова Капітули Журналу «Ї» (з 2000 р.).

[31] Мирослав Маринович (1949) – закінчив Львівський політехнічний інститут (1972), після служби в армії переїхав до Києва (1974). Один із членів-засновників Української Гельсинської групи, ув'язнений 1977–1987 рр. Після звільнення осів у Дрогобичі Львівської області. Очолював Українську асоціацію Міжнародної Амністії (1994–1997).

Таким чином було засновано львівський осередок Міжнародної Амністії. Установчі збори відбулися 23 березня 1993 року. Він став другим в Україні після групи Мариновича. У приміщенні Палацу культури «Електрон» на Шолом-Алейхема зібралося близько 15 чоловік – ми з Олесем Старовойтом, Наталка Дульнєва, Світлана Марінцова, Андрій Павлишин, Олександр Вітюк. З лондонського офісу Amnesty International прибула Джулія Шервуд, яка разом із Ґезою Мак-Гілл опікувалася регіоном Східної Європи. Згодом наша група була зареєстрована в Лондоні під назвою «Львів-1».

У світі все ще надто багато насильства. Необхідно зупинити тортури і скасувати середньовічний звичай страчувати злочинців, що є нічим іншим, як узаконеним убивством. Багато людей у світі стали біженцями і зазнають расової чи будь-якої іншої дискримінації. «Вплив громадської думки привів сто років тому до звільнення з рабства. Сьогодні людина має наполягати на духовній свободі, як здобула фізичну». Ці фундаментальні речі були близькими і зрозумілими для хіппі, як і багатьом безіменним ідеалістам всіх часів, для яких головними цінностями у житті є свобода, рівність і братерство.

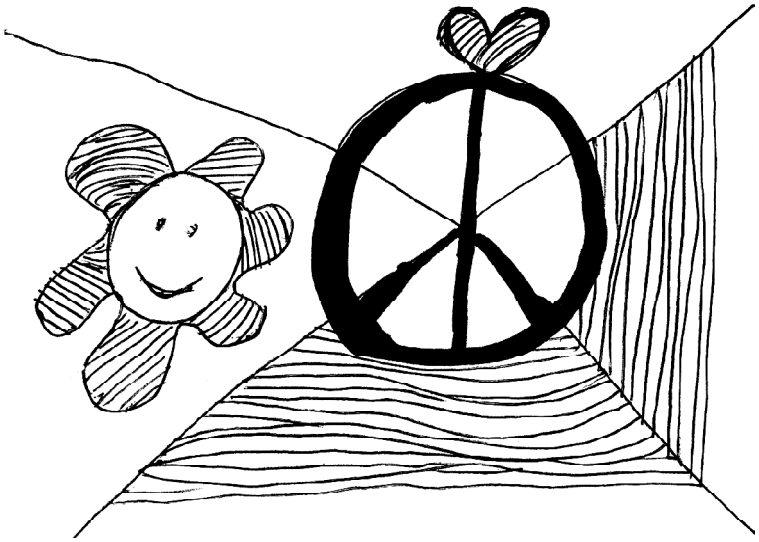

ЗАВЕРШЕННЯ ПОДОРОЖІ ДО КРАЇНИ МРІЙ

У серпні 1993 року мені довелося бути у Польщі, в Ченстохові на хіппісовому зльоті. Там зібралося кілька десятків тисяч паломників з Польщі і з-поза її меж – ще у 1979 році священик Анджей Шпак започаткував такі акції[1]. Серед них було з півсотні хіппі. Далі шлях лежав до Європи. Ми їхали через Прагу разом із трьома дівчатами-польками, котрим треба було добратися до Франції. Спочатку стопили по двоє, на чеському кордоні знову сіли разом в одну машину. Водій-поляк мав бізнес у Чехії. Документи на кордоні перевірили тільки в нього. У Празі на Вацлавському наместі нам трапився один словак, який познайомив мене з ірландцем на ім'я Джон. Він викладав у Чехії англійську і тепер повертався додому. Я розумів польську, він – чеську, але все одно, ми спілкувалися мовою глухих і жестами морських регулювальників. Проте, їхати вирішили разом. Автостопом добралися до Нюрнберга. Німецька віза у мене була, але на кордоні паспорт знову перевірили тільки у водія: ми виглядали «своїми». На автобані за Нюрнбергом трапився автофургон. Він повертався з Росії і водій погодився взяти нас до Кьольна. Дорогою ми дізналися, що він – голландець на ім'я Карл, а живе недалеко від Амстердама.

Фантастика. У мене сяйнула думка: якщо на двох кордонах нас не перевіряли, чому би не скористатися цією закономірністю утретє? Я відчув реальний подих своєї юнацької мрії.

– Джоне, як давно ти не був у Голландії?

Він погодився з тим, що за 6 років там багато чого могло змінитися, і наступного дня ми перетнули кордон Нідерландів.

---

[1] Перший хіпісовий зліт у Ченстохові організував Анджей «Бельфеґор» Вітковський у серпні 1971 р. під час щорічної прощі на Ясну Гору. Надалі вони відбувалися щороку. Ксьондз Анджей Шпак у 1979 р. почав служити месу спеціально для хіпісового зльоту.

Між іншим, я був готовий до поїздки в Амстердам. Ще з часів моєї кореспонденції до «Dhuboks» у мене були адреси дівчат-учасниць групи Wanda's. Ми переписувалися 10 років, вони видавали в Амстердамі контркультурний журнал «Parblue», де час від часу друкували інформацію про радянських неформалів. Ще кілька наших із колишнього Союзу перебували в Голландії, у мене були їхні адреси. Проте в одному місці о 24-й не було нікого, на іншому не «вписували». Тоді ми із Джоном під'їхали на адресу однієї з дівчат із Wanda's. Я натиснув дзвінок.

Голландка була в шоці від того, як можна без візи і квитків подолати стільки кілометрів і потрапити в їхню країну. У мене в кишені було 20 доларів.

– Чому ти попередньо не подзвонив?

Я справді не подзвонив.

Словом, ми із Джоном цілу ніч блукали нічним Амстердамом. Казкове враження, ілюмінація, канали, вузенькі вулички, напівголі дівчата за вітринами – як і в буклетах. Багато людей – сидять на сходах, площах, біля пам'ятників – і так до третьої години ночі. Вночі людей не менше, ніж удень. Проте на площі Дамм, де у 1960-их була постійна хіп-тусовка, тепер збиралися інші люди. Ми шукали довговолосих: «Де тут сквоти?». Але там теж не вписували.

Дійсно, на Заході відбулися зміни. Ближче до ранку ми знайшли кілька картонних коробок, а в одному з центральних парків – літню естраду з дахом. Спальні мішки розгорнули на сцені. Проте за якихось три години нас розбудили нав'язливі звуки, стук і гуркіт. Я висунув голову з мішка і побачив, що навколо йде активна робота. Робітники вже зняли дах і тепер приступали до підпор. На нас абсолютно не звертали уваги. Ми швидко зібралися і пішли геть.

Амстердам – екзотичний атракційний центр. Але духу хіппі там вже нема.

P. S.: Вільний дух невловимий і одночасно присутній завжди і всюди, доступний кожному, хто йде за своєю дитячою мрією.

Приємно усвідомлювати, що недаремно ми живемо і щось робимо. Багато наших замислів та ідей втілилися в життя. Люди домоглися розпаду тоталітарної системи, республіки стали незалежними, відкрилися кордони, піднялася «залізна завіса». Нема гонки озброєнь, як у 60–70-их в час холодної війни. Багато держав відмовилися від ядерної зброї. Є альтернативна військова служба замість обов'язкової. Замість однієї комуністичної партії з'явилася сотня партій різноманітних ідеологічних напрямків. Радикали засідають в обласних, міських і верховних радах. З'явилися численні правозахисні громадські організації. Багато пунктів нашого Маніфесту втілилося в життя. Мрії збуваються! Боротьба за свободу, права, за демократію – віковічна боротьба між злом і добром. Ми переможемо!

ДОДАТКИ

bez dlake na peru

GRUPA HIPPIE, Moskva 1980.

ALIK, LVOV 1982.

Zdravo Džuboksovci!

Izvinite nas za rđavi srpskohrvatski. Ovo pismo je napisano od grupe hippie i ljubitelja rock muzike. Nećete ni da mislite da samo hoćemo proslaviti se sa pomoćom Džuboksa, ali smo vas veoma molimo, da bi vi naštampali ovo pismo, ili, u najgorem slučaju o pismu. Shvatite, za Boga, da za ovih redova stoji nekoliko stotina mladičara . . . koji nadaju su na vašu pomoć, nadjau se na vaše opozivanje, mada na minimalni utisak. Pametite, da ćemo verovati u vas.

Ćemo podjelit sa vama problemima, kojima smo vrlo zabrinuti i nadamo smo da i oni vas neće ostavljati ravnodušnima.

Vi gotovo ništa ne znate za našu borbu sa malograđanima, koji potpuni život posvećavaju na jurnju za materijalnima vrednostima; borbu sa konzervativizmom i konformizmom mladićara, koji su prisposobljavaju k malograđaskom standardu. Nećemo biti ravnodušni i za to što mnogi »živeti kao svi«, neću razlikovati od drugih, neće izaći na vidik iz gomile sličnih za se.

Zato imamo razloge u postojanju mladičarskih pravca. UZ Lavovu, na Ukrajinskoj, imaju su hippie, punkeri i beatnici. Na Zapadu ovi pravci izgubili su svoj revolucionarski duh, pretvorili se u modu, ali znamo da na Zemlji su još mnogo naših jednomišljenika, da ćemo biti pobediliacama u borbi sa malograđanstvom i zavisnostom čoveka od materijalnih vrednosti.

U našem gradu je grupa »flower-children« koji su mogu velike teže i uništavanja, mržnju ne toliko od malograđana. Neki ljudi iz neodređenih razloga našem pokretu pridaju politički karakter. Ali naša politika je prosta – mi smo za mir na Zemlji, za družbu ljudi, slobodu i nezavisnost.

Mi smo običajno susretama raz na godinu na scoj kongres – session obrudit svoje probleme, poslušati muziku.

U 1976. u Lavovu je bio hippie session u starom manastirskom sadu. Momci su proveli elektriku i za nas su svirala rok-grupa. Na sessionu skupilo se 80 čoveka iz raznih gradova.

10. juna sastajao se drugi session. Tamo osim hippie su bilo mnogo naših jednomišljenika, svakako 300 čoveka. Session je ostao nezavršen.

Tada je bio najavljen gigantski skup session hippie SSSR-a na pametan dan za Jimi Hendrixa na 18. septembra, ali on se ne mogao održati iz nekih razloga.

Mi smo želeli bi da više zapoznamo sa vašom omladinom. Imali u vas sukobe generacija, ili vi ste naučili se shvatati mladih i mladi vas, starijih ljudi.

Ja sam bih bio vam veoma zahvalan, da bi Džuboks objavio moj adres ću dopisivati sa svojima istomišljenikama.

Aleksevič Alik, 290058 LVOV–58, ul. Kalinina 270/3 SSSR

Pozdrav svima džuboksovcima

Do viđenja, Alik i grupa hippie

a) mislio sam da u vašoj parohiji radite na ukidanju bogova.
b) ime Azra i gorih pesama, ne bojte se.
c) lepo psujete. Imali ste od koga i da naučite.

Zašto ima bede u svetu? Zašto ljudi ratuju? Zašto ima gladi? Zašto je Azra najbolja grupa. Zašto nas hipije niko ne voli? Zašto . . .

Violete, Kruševac

Zašto ja čitam ovakva pisma?

Kupim ja lepo broj 145 i dođem kući. Pročitam par članaka i ostavim za kasnije. Izađem napolje i vratim se kasno uveče. Kad ono nigde nema Džuboksa. Pretražim sve i ne nađem ga nigde. Legnem da spavam i probudim se ujutro. Odem kod ćaleta u spavaću sobu, kad tamo pored njegovog kreveta leži Džuboks. Mislim se dugo zašto se matori iznenada napalio za rok muziku i odjednom mi upali. Naslovna strana. Mila majko kako Debbie izgleda. Nije ni čudo da je stari hteo da proveri imali još nečeg takvog unutra. Kasnije mu pustim ploču, a on ne zna šta će pa kaže da mu se i muzika sviđa. Sad i sam traži da sluša Blondie. Još jedan poen za nas.

Željko Prahović, Beograd

Šta ćeš, i tate su ljudi. Naročito kad je Debbie u pitanju.

Javljemo se povodom šugavog napisa šuge Žikića o ploči Azre »Filigranski pločnici« u Džuboksu. Tom šupku nije jasno da običnі smrtnici nisu dostojni da raspravljaju o uzvišenoj muzici kao što je to muzika bogovske Azre. Kada ima toliko da sere neka napiše jednu pesmu koja će po kvalitetu biti približna »Roll Over Jura« (nagore). Azrine pesme po A. Ž. »Je podnosimo kada Džonija upoređuju sa takvim muzičkim početnicima kao što su Bora Đorđević, Goran Bregović i njima slični. Kremer je nažalost to jedini shvatio. Azra je 150 000 svetlosnih godina ispred ostalih jugoslovenskih grupa. Žikicu, poljubi me tavno u dupe.

Džoni, Mišo, Boris (Adnan, Rusko, Amer)

Sarajevo

Dokle ćete zafrkavati mlade ljude kos žele da se bave poezijom. Umesto da uvedete rubriku, kao u drugim listovima, gde će mladi talenti moći da načine prvi korak vi njihove pesme objavljujete samo u pošti i to da bi ih zafrkavali. Razmišljao sam da li da vam i ja pošaljem neku od svojih radova, ali sada neću. Zapamtite, bez poezije svet je mnogo siromašniji.

Rale Pesnik, Vršac

Što nisi poslao pesmu? Kako sada da te zafrkavamo?

Od ovih Stonesa zabolela me je glava. Mislim, od Stonesa u Džuboksu. Kada će te prestati da izvještavate o svakoj gluposti koju urade. U posljednje vrijeme nije se moglo živjeti od nih. Sa heavy metalom samo jedva čekate da napravite neku sprdnju, a o tim izlapjelim odrpancima sve najbolje. Kada će se sjetiti da je došlo vrijeme da se povuku, jer će im uskoro početi ispadati zubi, opadati kosa itd. A o Whitesnake niste ništa pošteno napisali čitavu vječnost, dok o Blacmoreu ni ono malo jada u »Aktuelnom« ne može da se nađe.

Mladen, Kostajnica

a) prestali bi mi, ali neće oni.
b) iz principa ne pišemo o mladim grupama pa ni o tvojim ljubimcima.

Dragi drugovi,

odlučio sam da se vama obratim za savet. Na novoj »živoj« ploči Riblje čorbe »U ime naroda« u toku pesme »Lutka sa naslovne strane« iz levog zvučnika se vrlo jasno čuje jedan vrisak. Pažljivim slušanjem ustanovio sam da se radi o mom glasu za šta imam i svedoke. Pregledavši omot ploče utvrdio sam da na njemu nigde nije navedeno moje ime kao jednog od izvođača. Pošto je na taj način moj autorski honorar završio u džepu Bore i njegovih momaka odlučio sam da ih tužim sudu. Nama publici samo »hvala«, a njima pare. Šta mislite o mojoj odluci i kakve mi šanse dajete na sudu? Srdačno vaš,

Ljubinko Đorđević, N. Beograd

Pošto sam i sam bio na koncertu, smatram da je tvoja ideja ispravana. Čorbi »hvala«, nama pare. Samo da te upozorim, moj proces sa Dugmetom u vezi iste stvari na albumu »Hajdučka česma« još uvek traje.

Nema kafe, nema deterdženata, nema lekova, nema . . . nego, jeste li primetili da je i rok muzika lagano nestalo sa televizije. Više nema rok emisija, par spotova gledamo po deset puta dok nam se ne smuče. A niko se ne buni protiv toga. Zato sam rešio da uložim svoj protest. O rok filmovima neću ni da pričam, jer znam da nema smisla i nikog nije briga. Zato predlažem da televiziji uputimo peticiju u kojoj ćemo zahtevati da bude više rokenrola na programu. Ko se slaže sa mnom neka me podrži u »Bez dlake na peru«.

Đorđe Kašanin, Smederevo

Nezvanično saznajemo da će se televizija pokoriti bilo čijim željama ako svaki potpisnik prijavi po dvadeset onih koji ne plaćaju pretplatu. Najuspešniji će čak konkurisati za orden »TV potkazivač sa srebrnim antenama«.

Kada slušam teški rok
mojim tijelom prođe šok.
Vez sola gitare
ruši patnje stare.
U dubini srca
duša bluza grca.
Ka suncu me vodi
kroz pakao provodi
Ian Gillana glas
što donosi spas.

Kemo, Fojnica

Kada čujem ovaj slik
Na koži mi skače plik.
Ove pesme ima još
al'se njome sladi koš.

pismima se bavio:
Branko Vukojević

rock 'n' roll buvlja pijaca

PRODAJEM

[illegible]

KUPUJEM

Ploče: AC/DC-High Voltage, Powerage, If You Want Blood, Highway To Hell [illegible]

RAZNO

[illegible]

Kupujem prva dva albuma Bijelog dugmeta i prvi album Riblje čorbe. Plaćam 150.– po komadu.
Zlatko Lončarić, Nosti 8 – Pehlin, 51000 Rijeka.

Hitno mi treba prvi vanredni broj revije Zdravo, The Beatles, koji je izašao posle Lennonove smrti. Javite se na adresu: Nataša Borković, Sotjeska 60, 22400 Ruma.

Snimam muziku na kasete (sve vrste muzike) 280 dinara za 60 min. 350.– za 90 min. Marjaš Noč, Partizanska c.24, 64260 Bled.

Potrebni su mi tekstovi pesama (ne engleskom) J. Joplin, naročito Piece Of My Heart; Deep Purple, Uriah Heep, Led Zeppelin, Hair. Šaljem tekstove Doors, Deep Purple, Black Sabbath.
Staniša Diočić, 27. mart 11, 35250 Ćuprija.

Potrebni su mi sledeći brojevi DŽUBOKSA: 30, 31, 36, 41, 43, 45, 48, 52, 57, 64, 69, 72. Dejan Radovanović, Dimitrija Tucovića 15, 35000 Svetozarevo.

Prodajem Džuboks (izlazio sa u starom i prvom izdanju DŽUBOKSA): 1. Have you Seen Your Mother, Baby Standing In The Shadow (Rolling Stones), 2. Ruby Tuesday (Jagger, Richard), 3. Snapi protiv Crvenog Barona (Royal Guardsmen) 4. Friday On My Mind (Nancy And Frank Sinatra), prodajem za cenom sisti
Nenad Levak, Kumičićeva 14, 42000 Varaždin, tel. 042/40665.

Džuboks. – Beograd, 1982. – №147

Побувавши на засіданнях клюбу, я, як і інші, міг легко переконатися в глибокій змістовності окремих виступів, високому авторитеті виступаючих, а головне, в загальній атмосфері доброзичливости.

Якою позавчорашністю віє докір, що серед українців, котрі цікавляться історією рідного народу, були й ті, що живуть в Америці. Який «жах»! Виходить, і наші сьогоднішні центральні газети і журнали теж не показувати іноземцям і глушити заради них наші ж радіопередачі?

Нічого, крім огиди і обурення, не викликає така провокаційна, явно шовіністична писанина позавчорашника в час загального оздоровчого оновлення.

Олександер Пасічник

«ПОГУЛЯЙТЕ, ХЛОПЦІ, ДО ТРАВНЯ...»

Центральними, звільненими 29 вересня від транспорту, вулицями святково прикрашеного з приводу Дня міста Львова рухається юрба веселих патлатих юнаків та дівчат й під гітарний акомпанемент завзято вигукує до зустрічних: «Свобода!», «Гласність!», «СРСР — перебудову у життя». Ці ж гасла повторені великими літерами й на саморобних транспарантах, які несуть юні неофіти перебудови.

Перший імпровізований мітинг на вулиці Галицькій — перше офіційне розпорядження представників влади розійтись. Однак демонстранти продовжують крокувати площею Ринок, вулицею Горького, 17 Вересня, проспектами Леніна та Шевченка.

На вулиці Ватутіна їх зустрічає оперативний комсомольський загін, супроводжує аж до монастиря бернардинів, біля якого демонстранти розташовуються на зеленому газоні. Один з оперативників пробує вирвати плякат з написом «Гласність» з рук організатора демонстрації Аліка Олисевича. Безпечно почуваючи себе під захистом співзвучного епосі гасла, хлопець спокійно заводить з людьми розмову про гальмування процесу демократизації на низах.

Мирно відсидівшись, й нагаласувавшись на монастирському моріжкові про перебудову, молодь прямує далі. На вулиці Вірменській дорогу бльокує група офіцерів із своїм міліцейським підполковником і чоловіком у цивільному.

Не відрекомендувавшись, підполковник вимагає згорнути плякати й розійтись, загрожує Олисевичу відправити до психіятричної лікарні. Зацікавлений натовп підтримує демонстрантів, кидає глузливі репліки на адресу міліціонерів. Прийшовши на допомогу стражам порядку, новий чин міліції наказує їм пропустити демонстрантів далі, що ті й роблять. Чоловік у цивільному в міліцейських рядах лише кидає навздогін патлатим юнакам, що йдуть до міськради для сидячої демонстрації. «Добре, добре, хлопці, погуляйте до травня...»

Фраза ця може стати й крилатою, якщо під травнем розуміти дату проведення наступного року в Москві партійної конференції. Принаймні, у нас в редакції вона такою вже стала, й нічого дивного в тому немає, бо ми, речники неконформістської української преси, теж покладаємо певні надії на той весняний форум. Але які надії на травень у противників перебудови?

Серед мороку непевности, в якому нині борсається перебудова, з певністю можемо сказати лише одне, що ані без юного ентузіязму різного роду неформалів, чиї маніфестації розганяють, ні без творчих клюбів, на які нацьковують офіційну пресу, ні без незалежної преси, яку з санкції ворогів перебудови нині брудно паплюжать в пресі офіційній, сподівання на демократизацію закостенілого суспільства — марні.

А як же львівські неформали, учасники маніфестації? — запитає читач. Повідомляємо. Учня СПТУ No. 12 Богдана Рудого з училища виключили. Те ж пообіцяли його одно-

Опубліковано у виданні: Український вісник. Передрук самвидавного журналу з України, вип. 7,8,9–10 за 1987 р. – Балтимор-Торонто, 1988 р.

кашникові Андрієві Тараненкові. Руслана Пупиніна, який з'явився одержувати пашпорта до Залізничного відділення міліції, побили в присутності заступника начальника при вияснені деталей демонстрації. Наталю Нікітіну (на сьомому місяці вагітности) оперпрацівники намагалися забрати до міліції для бесіди, але вона їхати відмовилася.

«Ваша підтримка перебудови нікому не потрібна», — резюмували керівники СПТУ No. 12 педагогічну бесіду зі своїми учнями після демонстрації. «Навіщо вам та демонстрація, все й так добре робиться», — попереджували представники влади її учасників ще напередодні. Ой чи так, шановні ортодокси?

П. С.

МАТЕРІЯЛИ УКРАЇНСЬКОГО ПІДКОМІТЕТУ МІЖНАЦІОНАЛЬНОГО КОМІТЕТУ ЗАХИСТУ ПОЛІТВ'ЯЗНІВ

В кожній цивілізованій країні вістка про обрання її мистця до такої престижної творчої організації, як ПЕН-Клюб, негайно стала б сенсацією. Земля наша напевно ж має мало підстав зараховувати себе до таких країн, бо обрання Миколи Горбаля до ПЕН-Клюбу пройшло непоміченим навіть у творчих і дисидентських колах.

Маючи намір розповісти про творчу долю репресованого поета детальніше в одному з наступних номерів УВ, знайомимо своїх читачів із перекладеними на українську мову виступами світової громадськости на захист Миколи Горбаля.

СВОБОДУ МИКОЛІ ГОРБАЛЕВІ!

Інтернаціональний ПЕН-Клюб
Канадський центр (англомовний)
Адреса: 24 Ruezson Avenue, Toronto, Ontario M6E 2P3,
Canada, (416) 860-1488

Ольга Іванівна Стокотельна
Адреса: Проспект 50-річчя Жовтня, 14 «А»,
кв. 103, Київ, 252162

Дорога пані Стокотельна!

Маю честь повідомити Вас, що канадський інтернаціональний центр ПЕН-Клюбу (англомовний) тепер вибрав Вашого чоловіка Миколу Горбаля почесним членом нашої організації. Ми повідомили йому про цю новину і сподіваємося отримати від нього листа.

Ми вітали б одержану від Вас вістку про Вашого чоловіка, стан його здоров'я. Хотіли б також вияснити, чи є якийсь спосіб йому допомогти.

23 липня 1987 року

З приязню
Сусанна Крін
член Клюбу

вслед за событием

ГРУППА "ДОВЕРИЕ" ВО ЛЬВОВЕ: ПЕРВЫЕ ШАГИ

Этот сентябрь был отмечен важным событием: появлением в СССР еще одной группы "Доверие" – на Западной Украине, во Львове. В ее составе в основном молодежь: студенты, хиппи, молодые рабочие, учащиеся, неофициальные художники и музыканты. Львовская группа "Доверие" насчитывает сейчас несколько десятков человек. К числу ее организаторов могут быть отнесены 30-летний рабочий Олег ОЛИСЕВИЧ /он является одним из авторов манифеста "Идеология советских хиппи", опубликованного в ДД № 7/1987/, 25-летний музыкант Дмитрий ТИЩЕНКО, чья музыка, исполняемая в стиле фолк-рока, является выражением украинских национальных традиций, подавляемых официальной советской культурой, Олег САЛО, Инна НИКИТИНА, Людмила ШАУТЦЕР, Николай МАРТОРИН, Евгения ВДОВИН, Руслан ПУЛЬНИН и другие.

Львовская группа "Доверие" впервые заявила о себе 20 сентября. В этот день, официально отмечаемом советскими властями как "День города Львова", участники группы "Доверие" наметили провести уличную акцию – марш за мир и демократию.

Как сообщил Олег ОЛИСЕВИЧ из Львова, первоначально более двухсот человек выразили желание принять участие в этой демонстрации. Но уже 19 сентября, за день до планируемого марша, ко всем предполагаемым участникам мирной акции явились домой сотрудники милиции и требовали от них "не участвовать ни в каких демонстрациях и сидеть дома", угрожая в противном случае "большими неприятностями на работе и по месту учебы".

Однако, несмотря на это, марш за мир и демократию состоялся. Вот хроника событий 20 сентября, составленная активистами львовской группы "Доверие".

Сбор участников демонстрации был назначен у кафейни на улице Армянская, 19 в 12:00. Было оповещено около 200 человек, однако многие были задержаны сотрудниками милиции и активистами комсомольских оперативных отрядов при подходе к месту сбора.

13.00	Около 30 человек, которым удалось собраться, прорвавшись через заслоны милиции, начали движение по направлению к проспекту Ленина, где были развернуты и подняты следующие лозунги: 1/ Пацифистский знак и надпись "МИР И СВОБОДА"; 2/ Рисунок земного шара с надписью "СССР-США: ЯДЕРНОЕ РАЗОРУЖЕНИЕ"; 3/ "ГЛАСНОСТЬ"; 4/ "СССР: ПЕРЕСТРОЙКУ В ЖИЗНЬ". На улицах праздничная обстановка, проспект Ленина закрыт для движения транспорта в связи с Днем города. Демонстранты под звуки гитары движется по проспекту, скандируя "Свобода!" и "Гласность!".

вслед за событием

13.30 – 14.00	Антивоенный митинг на улице Галицкая. Первое предупреждение организатору демонстрации Олисевичу со стороны местных властей.
14.00	Демонстрация направляется к площади Рынок, где делает еще одну остановку.
14.30	По улицам Горького и 17 Вересня демонстранты вновь возвращаются на проспект Ленина.
15.00	Проспект Ленина, проспект Шевченко.
15.30	По пути к Бернардинскому монастырю на улице Ватутина возле шахматного клуба демонстрация была встречена комсомольским оперативным отрядом, который стал ее сопровождать.
15.45	Демонстранты располагаются на газоне Бернардинского монастыря. Один из оперативников пытается вырвать у Олисевича плакат с надписью "Гласность".
16.00	На улице Армянская дорогу преграждает группа офицеров милиции во главе с подполковником и человеком в штатском /никто из официальных лиц не согласился назвать свою фамилию/. Подполковник требует свернуть плакаты и разойтись, угрожают руководителю манифестации Олисевичу госпитализацией в психиатрическую лечебницу. Нарастает возмущение собравшейся толпы и выкрики в защиту демонстрантов. Подошедший офицер милиции приказывает пропустить демонстрантов дальше. Человек в штатском оставляет последнее слово за собой: "Ладно, ладно, погуляйте до мая...".
До 17.00	Сидячая демонстрация перед зданием Горсовета.

В этот день, по окончании марша его участники беспрепятственно разошлись по домам. Но уже на следующий день, 21 сентября, по отношению к ним начались репрессии. Богдан Рудый и Андрей Тараненко были исключены из среднего профессионального технического училища № 12 "за участие в антиправительственной демонстрации". Заместитель директора училища Храмов сказал им: "Мир не нуждается в вашей защите!".

24 сентября, как сообщил Олисевич, еще один участник демонстрации – 19-летний студент Львовского политехнического института Руслан ПУЛЬНИН был вызван в РОВД /районный отдел внутренних дел/ Железнодорожного района Львова. Во время допроса он был избит следователем ФЕДИКОМ в присутствии заместителя начальника РОВД. Эти сотрудники заявили ПУЛЬНИНУ, что выполняют указание обкома партии "провести беседу" и добавили: "Это в Москве гласность. А здесь мы вам покажем!".

Работники милиции явились домой ко многим участникам демонстрации угрожая увольнением с работы и исключением из учебных заведений. Таким угрозам подверглись, в частности, Наталья Никитина, Евгения Вдовиц, Дмитрий Тищенко, Олег Сало и другие.

вслед за событием

Самому Олисевичу, который был также участником рижской демонстрации 23 августа в ознаменование пакта Молотов-Риббентроп, власти угрожают помещением в психиатрическую больницу.

Участники львовской группы "Доверие" направили письмо на имя Генерального секретаря ЦК КПСС Горбачева с просьбой принять меры против произвола местных властей.

После демонстрации 20 сентября во Львове резко активизировалось молодежное движение. Появилось много неофициальных дискуссионных клубов, где обсуждаются исторические, политические, религиозные и национальные вопросы. Многие люди, до сих пор пассивные активно включились в независимую общественную деятельность. Львовские активисты "Доверия", помимо прочего, добиваются в настоящее время создания в городе украинского культурного центра, где проводились бы семинары по изучению украинской культуры и т.п. Такой центр уже существует в Киеве. Кроме того, они намерены создать систему правовой и юридической взаимопомощи для защиты молодежи от произвола со стороны властей, а также добиваются полной независимости городского рок-клуба от горкома комсомола, навязывающего музыкантам свои порядки.

Львовские мирные активисты стремятся наладить постоянные контакты со своими единомышленниками в других странах, в частности – в соседней Польше, где имеется мощное пацифистское движение "Свобода и мир".

Николай ХРАМОВ

молодежная контркультура

В предыдущем номере нашего бюллетеня /ДД №8/1987 / была помещена подборка материалов о деятельности альтернативной пацифистской группы "Свободная инициатива". Сегодня мы публикуем еще один манифест этой группы, относящийся к 1986 году и затрагивающий некоторые философские аспекты движения хиппи в СССР. Интересно сравнение этого документа с манифестом "Идеология советских хиппи" /см. ДД № 7/1987 /.

НАЗАД ПУТИ НЕТ

Мы, хиппи – есть. Мы существуем вне зависимости от моды на длинные волосы, тертые джинсы и психоделическую культуру среди обывателей. Для собственного спокойствия мещане стараются видеть в нас лишь отражение пошлых пороков своих мелких натур. Слепцы, везде они видят скучное отражение самих себя.

Наше появление исторически необходимо. Мы законные дети надежды больной современности. Мы новая Вера и новая Жизнь. Невозможность, самоубийственность старых одряхлевших идеалов вынуждает жить по-новому.

Мозги ученых рабов, послушных винтиков тоталитарного механического чудища, услужливо подготовили Конец Света. Планету разъедает рак промышленной революции. Атомные отходы погребут под собой человеческие останки. Хиппи не хотят быть безмозглыми винтиками научного эксперимента, и это рождает Великий Отказ.

Следующая причина Великого Отказа от старого общества – его форма тоталитарного государства, чья диктатура, агрессивно-шовинистическая по природе, приравнивая народ к бессловесному стаду, отправляет молодежь на убой за тысячи километров, дабы утопить в крови другие народы. Ежедневная угроза термоядерной смерти – вот плод современной политики людей, называющихся правительством.

Третья причина, породившая хиппи во всем мире и особенно характерная для нас, как, впрочем, и предыдущие – обывательщина. Мещанские добродетели возведены в ранг заповедей, в которых свобода воли является главным пороком. Свобода для хиппи – самый ценный дар.

В других странах все перечисленные явления смягчены привычкой, выработанной временем и либерализмом, у нас же они развиты со всей страстью молодости. Поэтому движение хиппи имеет более сильную и естественную основу у нас. То, что зародилось оно в другом месте, объяснимо более мягким климатом. Поэтому на родине движение созрело и разложилось, а мы переживаем новый подъем.

Духовное здоровье людей постоянно ухудшается со времени Золотого века и возникновения первых государств. Общество топчется на месте,

---

День за днем. – Москва, 1987. – № 9.

Группа «За установление доверия между Востоком и Западом» Львов, 30 октября 1987 г.

ВСТРЕЧАЯ 70-ЛЕТИЕ ОКТЯБРЬСКОЙ РЕВОЛЮЦИИ

Рассматривая послеоктябрьский период со дня русской революции 1917 г., мы вынуждены признать, что проводимая советским руководством политика в отношении соседних стран, ставших жертвой аннексии, а также некогда независимых государств, пытавшихся избрать самостоятельный путь развития, заслуживает справедливого осуждения. Уникальный многовековой уклад жизни народов, их политическая культура, демократические институты, имевшие определенных преимущества в сравнении с советскими, оказались разрушенными.

Наш народ понес неисчислимые жертвы за советский период своей истории, начиная с массовых убийств и депортаций в ходе советизации Украины и кончая безоправдательной гибелью населения в результате чернобыльской трагедии.

Трагическое прошлое нашей Родины дает нам основание с большой тревогой относиться к ведущейся Советским Союзом войне в Афганистане. Насилие, на котором покоилась национальная политика СССР, применяется вновь в Афганистане и руками украинского народа, который когда-то оказался в схожем положении.

До 1939 года выезд с западных территорий Украины не встречал препятствий. Ныне, волею Большого Брата, украинцы отрезаны от всего света. Массированное идеологическое воздействие на умы украинцев осуществляется вопреки национальному складу мышления, религиозным и культурным традициям, укоренившимся в духовном облике народа. Люди, осмелившиеся протестовать против подобного порядка вещей, оказывались в концлагерях и психиатрических больницах. Некоторые из них там погибли. Значительная часть украинских политзаключенных до сих пор не освобождена, в их числе женщины и инвалиды.

По нашему убеждению, внешнеполитическая программа советского правительства, направленная на достижение ядерного разоружения, останется пустой фразой, пока порочный круг этих проблем не окажется разомкнут. Пусть наш голос присоединится к великому множеству других голосов в поддержку действительной разрядки и подлинной демократизации!

Олег Олисевич, Дмитрий Тищенко,
Олег Сало, Николай Джуга

Опубліковано в московській самвидавній газеті «Экспресс-хроника», № 14, від 8 листопада 1987 року.

ших релігійних

нню до вільного
всім до забезпе-
я у всіх сферах

чеслав ЧОРНОВІЛ
ген СВЕРСТЮК
вло СКОЧОК
есь ШЕВЧЕНКО
ьга МАТУСЕВИЧ
ргій НАБОКА
епан САПЕЛЯК
галій ШЕВЧЕНКО
епан ХМАРА
ихайло ГОРИНЬ

ка газета "Дейлі
звернення, зау-
омагає здійсне-
ов'язують кре-
рава, включаючи

ння українських
х справ Велико-
лістові. За дзві-
го Павла Скочка
туберкульозної
Чорноволу, що
ин кочегарсько-
кувалися безпе-
ої школи-інтер-
ися з роботи, на-
і "звідти". Отож
глійського міні-
ленів редколегії
ду як "дармоїдів"
льного кодексу,
ба було б судити
совують, як пра-
ідними людьми,

ник № 11-12, 1988

ЗІРВАНА ДЕМОНСТРАЦІЯ У ЛЬВОВІ

21 грудня 1987 року наша незалежна пацифістська група "За відновлення довір'я між Сходом і Заходом" організувала на приватній львівській квартирі семінар, на якому ми прийняли "Декларацію принципів" і розділилися на секції, які мали охопити певне коло питань (юридичні і соціально-правові, релігійні й пацифістські, культурні й національні, наукові й екологічні). Там же вирішили провести 26 грудня демонстрацію у Львові в зв'язку з восьмими роковинами введення радянських військ до Афганістану, вимагаючи припинення війни.

А вже наступного дня почалися репресії. Біля 9 години ранку затримали по дорозі на роботу Олександра Овчиннікова. У Радянському райвідділі міліції його обшукали і відібрали листівку "Нет войне в Афганистане!". Увечері того ж 22 грудня затримали мене і Володимира Сурмача при виході з брами будинку, де живе активіст нашої групи Микола Маргорін. Через 2,5 години, після обшуку в Радянському райвідділі, нас відпустили, не пред'явивши нам ніяких претензій і не пояснивши причини затримання. 23 грудня викликали в деканати історичного та фізичного факультетів університету наших активістів з числа студентів ЛДУ. Від них вимагали пояснень: чому збиралися 21 грудня, хто там був присутній та ін. Погрожували виключенням з університету. Такі ж допити повторилися наступного дня.

25 грудня мене разом з матір'ю запросили до дільничного міліціонера, від якого доставили до начальника Шевченківського райвідділу Рацюка. Бесіда-допит у нього тривала з 12 год. 30 хв. до 17 год. 30 хв. З мене вимагали пояснення, в якому я написав, що наша група не займається антирадянською діяльністю і не має намірів такою займатися.

Увечері того ж дня при розклеюванні листівок із закликом до демонстрації в центрі Львова було затримано члена групи "Довір'я" Миколу Маргоріна. Після обшуку в Ленінському РВВС його через 2,5 години відпустили. Але на вулиці його вже чекала машина швидкої допомоги. Маргоріна схопили і завезли до Львівської обласної психіатричної лікарні, де помістили в 3-є відділення (зав. відділенням Архипов Е. А.). Жодного діагнозу йому

не ставили і жодного лікування не застосовували. 29 грудня його звільнили після втручання активістів московського прес-клубу "Гласність", що якраз перебували у Львові.

Затриманого разом із Маргоріном Дмитра Камінського теж відвезли до обласної психлікарні, але помістили чомусь... у венерологічний відділ, де, між іншим, з більш ніж двадцяти осіб у палаті справді хворих було тільки двоє. Його звільнили через 4 дні, 30 грудня.

Коли активіста групи Олега Олесевича в призначений для демонстрації день затримали і привезли до Шевченківського райвідділу міліції Львова, його залякували і звільненням з роботи, і запроторенням до психлікарні. В Олесевича відібрали плакат із гаслом "Геть війну в Афганістані!" і протримали у відділенні 4 години, унеможлививши участь у демонстрації.

О 17 годині на площі Ринок біля будинку міськради було повно міліції та людей у цивільному. Демонстрацію було, по суті, зірвано. Загалом з 21 по 26 грудня було затримано на різний час близько 15 учасників семінару, тобто майже всі.

На цьому не скінчилося. В середині січня викликали до прокуратури Львівської області спочатку Миколу Маргоріна, офіційно попередивши його про застосування ст. 187-1 КК УРСР у випадку повторення "наклепницької" діяльності (йшлося про демонстрації і листівки). Слідом для такого ж попередження викликали Олесевича, потім — ще кількох активістів групи.

Олександр БАЛДІН
член групи "Довір'я"

УКРАЇНСЬКИЙ

Під час обгов
(див. "Українськ
знали, що наступ
гічного клубу м
танцювальному
ти ці два тижні,
Київ" за підписо
Швеця з'явився
ней, або Хто стої
кого культуроло
У призначен
діяльності клуб
ку імені Фрунзе
"Сучасника", зві
оголошення, що
клубі взуттєвої
Оце тут і бул
ня з участю всь
Євген Сверстюк
ченика Василя
ПЕН-клюбів. Вад
змістом шкільно
видання 1986 ро
тільки в бравур
Хоч клуб бу
Подільського р
йому приміщен
му рівні. А на
Київського міс
нував представ
п'ять поправок.
клубу в приміщ
і вирішено пого
Однак, коли
прийшли знову
ще десять випр
щоб на засідан
тексти всіх ви
давали для пер
допускали. Ці
клубу, тільки

Опубліковано у виданні: Український вісник. Вип. №11–12 (об'єднаний) за січень-березень 1988 р. – Передрук закордонного представництва української гельсінської спілки. – Нью-Йорк, 1989 р.

UKRAINIAN PEACE COMMITTEE

168/10 KING STREET, LONDON W6 OQU,
ENGLAND.

11 December 1987.

THE UKRAINIAN TRUST GROUP DEMONSTRATES AGAINST THE OCCUPATION OF AFGHANISTAN.

The existence of a Ukrainian branch of the Moscow Trust Group , an unofficial peace group, in Lviv has only recently become known in the West. Earlier this year Mykhailo Kopot, a Ukrainian Pentacostalist and member of the Trust Group, sent an open letter to the Soviet Ministry of Defence and General Secretary, M.Gorbachev declaring his refusal on pacifist and religious grounds to serve in the army. Another Pentacostalist member of the Ukrainian Trust Group is Ludmilla Poluninu.

On 20 September this year a demonstration by 20 members of the Ukrainian Trust Group took place in Lviv. The demonstrators carried placards with slogans such as "Glasnost", "Perestroika in the life of the USSR", "USSR-USA: nuclear disarmament" and others. The organisers of the demonstration were Oleh Olesevich and Dmitry Tishchenko. The militia tried to block the demonstration, provoke fights with them and wrest the placards from their hands. The demonstrators sat down and began to sing anti-war songs, which lasted 3 hours.

After this demonstration Bohdan Rudy, from the town of Sokal, and Andrei Teramenko, from Khmelnitsky, were expelled from the polytechnic institute where they were students. On the 24 September another participant in the demonstration, Ruslan Pupynik, was arrested and beaten up by the militia.

According to the unofficial Polish publication Przeglad Wiadomosci Agencyjnych(18 November 1987) further demonstrations took place simultaneously on 24 October in Lviv, Moscow and Leningrad. This is the United Nations Day of Peace. The demonstrations called for the removal of Soviet troops from Afghanistan and for the right to conscientious objection

FOR A NUCLEAR-FREE UKRAINE!
FOR A NUCLEAR-FREE EUROPE!

in the USSR. The demonstrators also called for democratisation in the USSR. After the intervention of the militia Alexander Rubchenko, a peace activist from Moscow, was taken into custody, whilst photographs were taken of another Ukrainian activist, Edward Polunina. Both were brutally arrested and beaten in custody, but released after two hours.

Although the militia attempted to break up the demonstration, it nevertheless lasted 3 hours. The head of the militia in charge of this was reported as saying:

> "Tell your friends in Moscow and Leningrad, that here in Lviv you will not get away with this kind of activity".

Although a demonstration was planned for the following day this was prevented by the militia.

Besides contacts with the Moscow and Leningrad Trust Groups. the Ukrainian group has links with Poland's unofficial peace group, Freedom and Peace, according to Przeglad wiadomosci Agencyjnych. This publication also published a photograph of Oleh Olesewich and his address.

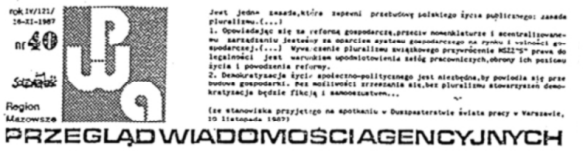

24 października (ONZ-owski Dzień Pokoju) w Moskwie,Leningradzie i we Lwowie miały miejsce demonstracje na rzecz wycofania wojsk z Afganistanu i wprowadzenia mobilizacji służby zastępczej dla poborowych w ZSRR. Zorganizowały je niezależne Grupy Budowy Zaufania między Wschodem a Zachodem zrzeszające młodych ludzi o nastawieniu pacyfistycznym i dążących do demokratycznych zmian w kraju. We Lwowie interweniująca milicja zatrzymała działacza pokojowego ALEKSANDRA RUBCZENKĘ i robiącego zdjęcia EDWARDA POLUNINA. Zostali oni dotkliwie pobici,ale zwolniono ich po 2 godzinach. Planowane na następny dzień powtórzenie demonstracji milicja uniemożliwiła. Jednym z przedstawicieli Lwowskiej Grupy Budowy Zaufania - która wkrótce po ukonstytuowaniu się nawiązała kontakty z polskim "WIP"-em - jest OLEG OLISEWICZ (na zdjęciu),adres: Lwów-68,ul.Kalinina 270/3.

Oleh Olisewich.

ВОЖВОРСКАЯ, Ася ЛАЩИВЕР и Дмитрий СТАРИКОВ. Они были задержаны и доставлены в милицию.

В Ленинграде демонстрация состоялась 26.I2.1987 в I5 час. 40 мин. у Казанского собора. Здесь собралось около I50 чел., из них активных участников демонстрации - около 30 чел. Демонстранты встали в круг, в центре которого были люди, державшие плакаты: "Прекратить грязную войну в Афганистане!" "Вывести советские войска из Афганистана!" и др. Демонстрация продолжалась около I0 мин.. после чего плакаты были сорваны милицией и агентами в штатском, а I4 чел. было задержано. Столкновения на месте демонстрации между милицией и зрителями, которые выражали сочувствие демонстрантам, продолжались около получаса.

Задержанных доставили в 27 о/м. Куйбышевского р-на г.Ленинграда. Там же состоялось выездное заседание нарсуда, наложившего на участников административные взыскания. Елена КНЯЗЕВА и Владимир СЫТИНСКИЙ были приговорены к I5 сут. административного ареста, Александр СКОБОВ, Александр ФИШМАН и Александр БОГДАНОВ - к I0 сут. Ольга СУВОРОВА и Елена РЫК были оштрафованы на 50 р. каждый, Екатерина МОЛОСТОВА - на 25 р. Остальным было вынесено предостережение (в их числе Вадим СОЛОВЬЕВ).

Ряд организаторов демонстрации, в их числе Марк ШОЙХЕТ и Кирилл БОЛДОВСКИЙ, были блокированы либо на работе, либо дома и не могли прибыть к Казанскому собору. Накануне демонстрации многих ее организаторов навещали представители прокуратуры и предупреждали об ответственности за участие в демонстрации.

Львовская Группа доверия решила провести демонстрацию против войны в Афганистане 26.I2.1987 в I7 час. Накануне, 25.I2.1987 Николай МАРГОРИН и Дмитрий КАМИНСКИЙ пытались расклеивать листовки с объявлением о демонстрации. Им удалось расклеить лишь 3 листовки, после чего они были задержаны и доставлены в опорный пункт РОВД Ленинского р-на г.Львова. После обыска и изъятия листовок Д.КАМИНСКОГО отпустили, а Н.МАРГОРИНА (р.I968) отправили в 3 отд. Львовской областной ПБ (лечащий врач Эдуард АРХИПОВ). Там Н.МАРГОРИНА продержали до 29.I2.1987. Э.АРХИПОВ заявил, что оснований для госпитализации Н.МАРГОРИНА не было.

25.I2.1987 работники Львовской прокуратуры посетили на дому ряд членов Львовской Группы доверия и предложили им подписать письменное предупреждение об ответственности за участие в демонстрации. Некоторые такое предупреждение подписали.

Те, кто пытался 26.I2.1987 пойти на демонстрацию, были задержаны милицией при выходе из дому, в их числе Олег ОЛИСЕВИЧ (через час его отпустили). Площадь, где была намечена демонстрация, была оцеплена милицией и сотрудниками КГБ. Демонстрация поэтому не состоялась.

День за днем. – Москва, 1987. – № 24.

Letter on Afghanistan

The city of Herat in western Afghanistan has been bombed and reduced to rubble. The population has been decimated, literally reduced to a tenth. Almost no one noticed, however, because the Western press only covers the war in eastern Afghanistan—and besides, no one really seems to care anyway.

I visited Herat many times from 1968-78 and met many people there: dervishes, shopkeepers, hotel and restaurant owners, scholars, opium smokers, children, horse-and-carriage drivers, etc. My sadness over their destruction has kept me silent too long.

In the winter, snow covered the mud domes and the heaps of twisted firewood, the blue tiles and dirt streets—electricity shut off at 11 pm—sounds muffled, billions of stars, horses' hooves and bells—smell of pine, woodsmoke, dust, sewage and spices.

Hundreds of sufi shrines in and around the city where I meditated or smoked hash with maulangs (dervishes)—a man in the street with a hawk for sale—yoghurt, kebabs, flat bread baked over woodfire, black or green tea syrupy with cardamon, greasy pilaf. Radio Kabul, the rebabs and harmoniums and tablas—teahouses furnished with somber carpets and cushions, men in turbuns and 15th century mongol coats of rainbow silk, blue or green plastic sandals, fiddling with prayerbeads or roses....

Long afternoons discussing philosophy in the bazaar or watching speed-chess matches (local specialty). Bitter cold clear Central Asian high-plateau air, firewood expensive, never quite get the chill out of your bones.... Remains of the Timurid Dynasty, most exquisite ruins of all Persian architecture (already partially bombed by British and Russians in 19th century) now all destroyed, levelled to nothing, like Dresden, Hiroshima.

The "local dialect" is actually 15th century classical Persian. The Herati are not back-country gun-toting tribal types, but civilized and proud of the glorious past which makes them a bit drowsy—yet they resisted, and they were destroyed. Afghanistan was often invaded but never conquered, never colonized—the people could not believe *in their loss of freedom, and so they died.*

I saw the courtyard of a caravanserai one winter night—the moon shone on 20-30 sleeping camels, the big Bactrian kind, like so many snoring mounds of silver—and silhouetted a row of cypresses against the cobalt sky.

As soon as I began to learn the language I understood that every Afghan no matter how poor considers himself free *(I say "him" because I never got to meet any women!). Of course family, clan and tribe demand loyalty, and so does Islam (popular and sufi-influenced, not fundamentalist or puritan)—but the Afghans look down on Iranians and Indians for their slavish mentality and conformism—they preserve a spirit of wildness. I never met anyone who respected the King, for example, except possibly as a symbol of Afghan independence—the central government was a joke and had no power outside the major cities. Bandits and gypsies everywhere, green-eyed gypsies—and in eastern Afghanistan* everyone *goes armed (in the '60s a locally-made imitation of the 1910 Lee-Enfield was popular)... guns and dope: a libertarian paradise!*

*The Afghan exile political parties are infiltrated by agents of Khomeini, the Saudis, the Muslim Brotherhood and other reactionary elements (not to mention CIA and KGB), and most of them are corrupt as well. But the Mujahadeen themselves ignore these "leaders" and fight on relentlessly—one of the military commanders interviewed by Doris Lessing (*The Wind Blows Away Our Words*) spoke approvingly of the natural "anarchy" of the Afghan people. Oddly enough this anti-authoritarian energy might be served best by those political parties advocating a return to the monarchic/tribal structure. especially the two parties organized by sufis (Qadiri and Naqshbandi). You may find it odd for an anarchist to advocate monarchism, but in this case it* might *make some sense. Both socialism and fundamentalist Islam will attempt to crush the* tribe *and* individual *as power sources and replace them with the* State, *or with the* Islamic Law. *Under the old weak monarchy, anarchy ruled. I remember a wet-behind-the-ears consul at the U.S. Embassy in Kabul trembling and whining, "There are NO LAWS here!"*

But I'm not suggesting we support any political party—only that we recognize the justice of the armed struggle of the Mujahedeen. They are not "Contras"—they are resisting the invasion of their land by an imperialist force—they are in effect an actual Peoples Militia.

When I think of them I think of old friends who are probably dead, and I wish I could send them some ground-to-air missiles. I can't. I don't know what to do precisely. But while I attempt to decide, I will spare some venom for the repulsive peace-types and leftist dupes who care nothing for the suffering of three million refugees — much less for the destruction of the magic city of Herat.

Peter Lamborn Wilson

(Note: see my SCANDAL: Essays In Islamic Heresy *(Autonomedia, Box 568, Brooklyn, NY 11211), for more stories about Herat scattered throughout. I also review current literature on Afghanistan on my radio programme—WBAI 99.5 FM, alternate Monday nights (actually tuesday mornings) 1 am - 3:30 am.)*

The Ideology of Soviet Hippies (1967–1987)

BY THE INITIATIVE GROUP OF HIPPIES OF MOSCOW, KIEV, LVIV, AND OTHER CITIES OF THE USSR

BY writing this brochure, we want to show what kind of changes have taken place in the movement of hippies in the Soviet Union over the past 20 years and also the ideas and thoughts connected with our ideology. This is only a small part of what will be written by us because an entire book will soon be available devoted to our ideology and also to several other themes arousing progressive youth the world over. We hope that the questions raised in our small brochure will not be matters of indifference to people of good will who despite differences in views want to live in peace, equality, and brotherhood.

(Continued on page 12)

On Gogol Boulevard. – New-York, 1988. – Т.1., № 3–4.

Continued from page 11)

The Rise of the Hippy Movement in the USSR

In the Soviet Union, as in many capitalist countries, the Hippies appeared in the 1960s. Several factors contributed to this:

1. Disagreement with the existing reality;
2. Disagreement with the adult world and their morality;
3. Disagreement with a narrow-minded approach to life.

To these points one could also add some others which facilitated the rise of Hippies in our country. Of course, the Hippy movement was at first an individualist one and affected a small group of youth, who were divided into small groupings of co-thinkers. By the beginnning of the 1970s, there were many youth who were close to this world, these ideas, these views. Such people persistently sought ways of collaborating with one another and united in associations according to views and spirit. They developed links with other cities and finally, in its own way, there came into being a society of young people with its own culture and views that were counterposed to our society where pure and sincere relationships between people are absent. Such groups in different cities of the Soviet Union were able by their energy, to kindle interest of a large share of youth who began to assume aspects of their appearance (type of clothes, long hair) and their music. Thus was created a youth fashion based on the hippies and their life. It was then that the authorities began to struggle against this phenomenon. People were dismissed from schools and jobs because of the way they looked. If you had long hair, the militia grapped you on the street and took you to militia offices where far from humane methods were applied. They began a campaign charging everyone with anti-Sovietism, dissident behavior, adherence to bourgeois culture "brought to us from overseas" (i.e., from America). We had a constant war against the Komsomol (state youth organization — Ed.), the militia, and with many organs of "law and order," which tried, whenever they could, to struggle against people who seemed to be the embodiment of evil, inhibiting the construction of communism, and undermining Soviet ideology.

But despite all the persecution, the movement lived and upheld its right to exist and demanded the end to discrimination against hippies. Their own art began to appear: in music, theatre, amateurish films. All this, in turn, began to influence the consciousness of people of the society as a whole. A youth center appeared where all the hippies of the Soviet Union came for their rock festival, annual meetings, and discussions. The capital of Estonia, Tallin, became such a center where the local authorities were more tolerant to hippies as distinguished from other cities. It is true that many problems also arose there, in particular with militia who tried to throw out within 24 hours all those who arrived there.

We have in brief related some information abut the rise of our hippy movement. Since we want to more quickly move to the basic ideas and views on various things in our society and beyond it, we will not go into further detail abut the struggle against us.

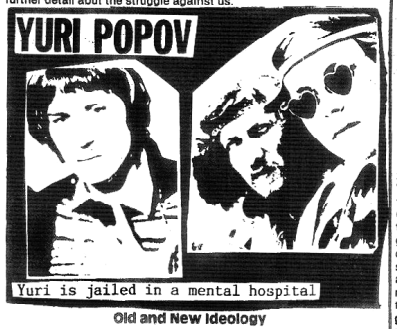

Yuri is jailed in a mental hospital

Old and New Ideology

Our ideology was in many ways similar to that in the West although in it there were ideas of a particularly internal character and hue. The majority of ideas were good and noble, many hippies supported them and they had suffered and fought for them. It was far more difficult than it was for our co-thinkers in the West who live in free, democratic society. In the West, hippies and later their followers lost a bit of their revolutionary spirit and simply became fashionable, a process facilitated by several factors. The movement as a whole was compromised by phonies, who took to the movement's surface feature of freedom of action. Thus, for example, "free love" came to be understood and treated in a distorted way. The use of narcotics became one of the sham freedoms. Such slogans as "better to crawl in the dirt than in politics" deprived the movement of the activities and spirit of struggle, its contribution to democratization and revolutionary transformations in society. The idea of withdrawing from society was not an out, since many withdrew into themselves, into a narcotic and hallucinogenic world.

Such was the situation with some of the ideas and the way many people compromised them under the pretext of being hippies. Such people were the ones who subsequently became usual bourgeois in their mentality or narcotics or alcoholics, i.e., simply degraded as personalities since, having left hippy society, they live ordinary narrow-minded lives and do not distinguish themselves by their outward appearances so as to avoid conflict at work, in school, in the family. That is why some of the old views and ideas had to be reviewed.

The ideal of the hippy — a society based on equality, brotherhood where there will be no distinctions between nations, where love will be the basic element in human relations, this is not a utopia but a living reality. It can be only thanks to all our humanity. Indeed, everything depends on each one of us and on our approach to society and to the world as a whole.

counterculture/anti-war protest in USSR

Therefore, we have introduced here some ideas for building a society based on love. Above all, this is to save us from a feeling of terror in the face of the nuclear threat, a threat which in the first place prevents us from living. In order that the policy of disarmament can progress, there must be mutual trust between West and East. As a first step, we propose cultural links be established between various countries to provide the possibility for free travel out to the Western countries for association between peoples of the two systems. These contacts are necessary to overcome our differences. Starting from the Universal Declaration on Human Rights, it is necessary that at least three of its articles — 13, 18, and 19, which provide the possibility to get to know each other better, freely express your views and distribute them by whatever means you choose, independently of state borders — be carried out. The first step toward the implementation of these points will be the right of Soviet citizens to travel to other countries, as is now already the case not only in Western states but in some Eastern states the citizens of which, as distinguished from us, can travel anywhere they want. Why is this denied to citizens of the USSR which, like them, is a socialist state? It is necessary to have the possibility to vote in the State soviet, to have our own delegates from the informal youth (as the current of youth counterculture is called in our country). We want to participate fully in the restructuring of society and not feel our civil rights are limited. We have been recognized and are semi-legal, but this is not enough; it calls to mind the usual demagogic assurances. We are allowed to criticize but we are not allowed to do anything. Not formally but in reality **we demand the creation of a group of popular control (PC)**, which could control the organs of state power and the apparatus of repression. The youth from informal organizations/informal youth must also be included in this PC. On this question, we have concrete proposals.

(Continued on page 13)

Continued from page 12)

Many changes have taken place in the youth movement. The first documentary film about youth has appeared in our country, "Is It Easy To Be Young?" This film, an extremely truthful account, in one of its episodes shows young kids fighting in Afghanistan and offers their view of the war and of life. They have all been morally crippled. This has affected people in the same way as the war in Vietnam. Committees of Soldier-Internationalists (veterans' clubs — Ed.) have appeared, clashes are constantly arising between the "Afgantsi" (as those who fought in Afghanistan are called) and various groups of youth, a situation that cannot but be a cause of extreme concern to us. The militia do nothing to avert these conflicts. The press also writes a great deal about another situation: the "lyubertsy" who, having created a cult of force, study karate, sambo, body building, and arrange beating of representatives of various youth currents in Moscow. The "lyubers," in order to justify their crimes, camouflage themselves with pseudo-patriotic slogans about "purging our country of bourgeois currents," "defending the Fatherland from the intrigues of imperialism." All this calls to mind the fascists who began in the same way: by creating cult of strength and "purging" the country of "unnecessary" people. In Moscow demonstrations have taken place in which approximately 2,000 representatives of various groups have participated, who expressed their dissatisfaction with the policies of the authorities, in not taking any measures to establish order and defend the population from the fascistic groups. It is no longer possible to live with such arbitrariness. Concrete measures must be taken. We demand that representatives of opposition groups be invested with power, that they have the opportunity to attend meetings of the city soviets and of other organs of power. to openly and freely set forth their views without fear of persecution, to publish their printed organs, to speak on radio and television, to travel abroad, as our predecessors, revolutionaries at the beginning of this century, were able to do (for example Bakunin, who traveled abroad to study the heritage of Hegel).

In our country, great changes of revolutionary proportions are taking place, a struggle for democratization is under way, and we do not want to be on the sidelines: we want to take an active part. This situation calls to mind Poland 1980-81. And therefore, we need to review our ideology In recent years, the climate in our movement, as well, has been revitalized, a regeneration of "hippyism" has begun in the USSR. Beginning in 1985, our movement began to grow and broaden, to take the form of more active protest, particularly in cities such as Moscow, Leningrad, Lvov, and in the Baltic region. The Manifesto of hippies in the USSR has appeared, dedicated to the 20th anniversary of our movement and written by comrades in Moscow. A book by our comrade from Riga M. Georgia, **Two Summers**, has appeared, in which he speaks of his personal impressions and meetings with various individuals during trips to Crimea, Valdai, and Ukraine.

Our samizdat journals have appearred, devoted to problems of the counterculture: "Urlait," "Smorchok," "Roxie," and others. Pop art theatre, where, in addition to hippies, other youth groups take part. One of these theatres is in Kiev and is called "Noldistantsia." Many rock groups have appeared playing in rock clubs in various styles. They enjoy tremendous popularity among the youth who love them for their sincere devotion to music, which in our country they have tried for so long to suppress and replace with surrogate performers.

Conclusions

What we have reflected here is only a small part of what excites and interests us. We have tried to express some of our ideas and our attitudes toward what is now taking place in our country. We hope that you are not indifferent to our views, to our struggle against the forces of conservatism, conformism, and many other factors that prevent us from living in peace, brotherhood, and sincerity of relations between peoples of the world.

Our appeal, is an appeal to all peoples of good will, to all who value the ideals of peace and democracy.

We invite all who wish to know more about life and the struggle of Soviet hippies to come to visit us and to have a friendly relationship with us so that together we can struggle for a world without war, repression, or exploitation of man by man. Our views have been set forth here in simple language, which anyone should be able to understand, from the youth to the adults.

With great love for you, people of good will

(Translation thanks to Marilyn Vogt-Downey.)

Below are excerpts from a letter we received from Alek Olisevich, a leading figure in the Soviet hippie scene. At the end of his letter, Alek asks for certain books and publications to be sent to his group. We strongly ask people to comply and also put him on your mailing list for ecology, disarmament, and other newsletters.

Dear friends,

Thank you for your letter and bulletin for our collegues in Poland (RSA)(a Polich anarchist group-OGB). There were many interesting items for us to read in there. The situation in the USSR now has very much in common with the situation in the USA in the late 60s: There are a lot of underground and free publications now, including papers, journals and different manifestos. Russian youth monthly AVRORA (Leningrad, n 3, 1988) published the first ever article about the underground rock-bulletins (Roxie, Rio, Dohrlite, Smorchok and others). The first issue of our hippie initiative magazine appeared in Moscow under the title Svoboda (Freedom), containing various articles, manifestos and even lyrics of our rock-culture. Have you got the pamphlet?

Of course, our hippie and punk movement is a bit different from Western model, which fact you may discern having perused the aformentioned documents. Nevertheless it would be great to arrange joint sessions between East & West, to exchange views and ideas, to meet interesting people face to face. Is it possible? What would you say at that?

We have good contacts with the Polich group "Freedom and Peace." They have nearly succeeded in replacing military service with civil one but still face a long battle for own corpus deliciti. Recently, Lvov has gained the status of the center of punk pilgrimage and it surely is good for us, helping in rekindling the interest in public affairs and more energetic protesting.

There's a certain question now: are there in your disposal any books by Jerry Rubin, Cohn-Bendit, Rude Deutchke & Co? Is it feasible for us to have any of them. The same applies to youth publications of underground status or having anything in common with counter-culture (have you got the word? Has it any sense altogether for you now in the 80s?) Musical tilt is preferable.

Could you arrange a kind of meeting or discussion with your punks, hippies etc for us?

Thank you for your letter, good luck.

ИДЕОЛОГИЯ СОВЕТСКИХ ХИППИ. 1967–1987

Написанием этой брошюры мы ставим перед собой цель рассказать о том, какие изменения произошли в движении хиппи в Советском Союзе в течение последних 20 лет, а также об идеях и мыслях, связанных с нашей идеологией. Это только небольшая часть того, что мы планируем написать – потому что вскоре будет выпущена целая книга, посвящённая нашей идеологии, а также ряду других тем, волнующих прогрессивную молодёжь всего мира. Мы надеемся, что вопросы, затронутые в нашей небольшой брошюре, не оставят равнодушными людей доброй воли, которые, несмотря на различия во взглядах, хотят жить в мире, равенстве и братстве.

Становление движения хиппи в СССР

В Советском Союзе, как и во многих капиталистических странах, хиппи появились в 60-х годах.

Этому способствовали несколько факторов:

1. Несогласие с существующим положением вещей;
2. Несогласие с миром взрослых и их моралью;
3. Несогласие с ограниченными взглядами на жизнь.

К этим пунктам можно добавить ещё ряд других, способствовавших становлению хиппи в нашей стране.

Разумеется, движение хиппи было в первую очередь движением индивидуалистов и затрагивало небольшую часть молодёжи, разделявшуюся на маленькие группы единомышленников. К началу 70-х годов уже многие молодые люди были близки к этому миру, этим идеям, этим взглядам. Они упорно искали пути к сотрудничеству и объединялись в сообщества в соответствии со своими взглядами и складом ума. Они развивали связи с другими городами и, в итоге, это привело к появлению общества молодых людей с их собственной культурой и взглядами, которые противостояли нашему обществу, где чистые и искренние отношения между людьми отсутствуют. Такие группы в разных городах Советского союза, благодаря своей энергии, возбуждали интерес большого количества молодых людей, которые начали перенимать их внешние признаки (стиль одежды, длинные волосы) и их музыку. Возникла молодёжная мода, основанная на хиппи и их жизни. Тогда власти начали борьбу с этим явлением. Людей отчисляли из школ и увольняли с работы за внешний вид. Если вы носили длинные волосы, милиция хватала вас на улице и отвозила в отделение, где применялись методы, далёкие от гуманных. Была начата кампания по обвинению всех и каждого в антисоветизме, диссидентстве, приверженности буржуазной культуре, «привнесённой к нам из-за океана» (т.е. из США). Мы постоянно воевали с комсомолом, с милицией, а также с другими органами «закона и правопорядка», при каждом удобном случае начинавших борьбу против людей, которых они представляли олицетворением зла, препятствующего строительству коммунизма и подрывающего советскую идеологию. Однако несмотря на преследования, движение продолжало жить, отстаивало своё право на существование, добиваясь прекращения дискриминации хиппи. Начало появляться их собственное искусство: музыка, театр, любительское кино. Всё это, в свою очередь, стало оказывать влияние на сознание всего общества в целом. Там, где хиппи Советского Союза собирались для проведения свой рок-фестивалей, ежегодных встреч или дискуссий, возникали своего рода молодёжные центры. Таким центром стал Таллин, столица Эстонии, где местные власти были более толерантны к хиппи, в отличие от других городов. Правда, много проблем возникало и здесь – в частности, с милицией, которая пыталась выдворить всех приезжих в течение 24 часов.

Мы лишь вкратце коснулись истории становления нашего хиппи-движения. Поскольку мы хотим скорее перейти к основным идеям и взглядам на различные вещи в нашем обществе и вне его, мы не будем углубляться в детали борьбы против нас.

Старая и новая идеология

Наша идеология во многом походила на ту, что была на Западе, хотя в ней присутствовали также идеи сугубо нашего, внутреннего характера и оттенка. Большинство идей были добрыми и достойными, многие хиппи поддерживали их, страдали и сражались за них. Нам было гораздо сложней, чем нашим единомышленникам на Западе, жившим в свободном, демократическом обществе. Западные хиппи и их последователи растеряли свой революционный настрой и просто стали модой, чему способствовало несколько факторов. Движение в целом было скомпрометировано «левыми», сторонними людьми, поднявшими на щит девиз свободы действий. Так, например, идея «свободной любви» понималась и использовалась совершенно

За виданням: Вместе. – Москва, 2008. – № 7. Зворотний переклад з англійської мови на російську Юрія Кібірова

извращённо. Ещё одной фальшивой свободой было использование наркотиков. Такие лозунги, как «лучше ползать в грязи, чем в политике», лишали движение активности и боевого духа, снижали его вклад в демократизацию и революционные перемены общества. Идея ухода от общества не была просто отговоркой, многие уходили в себя, в наркотики, в галлюциногенный мир.

Такова была ситуация, сложившаяся с некоторыми идеями, и таким образом многие люди просто опустились под предлогом того, что они ведут себя как настоящие хиппи. Со временем они такие люди стали обычными буржуа, заботящимися только о выпивке и наркотиках, то есть деградировали как личности с тех пор, как, оставив сообщество хиппи, зажили обычной обывательской жизнью и перестали выделяться по каким-либо внешним признакам, избегая конфликтов на работе, в школе и семье. Вот почему часть старых взглядов и идей была пересмотрена.

Идеал хиппи – общество, основанное на равенстве, братстве, где нет различий между нациями, где любовь будет основным элементом человеческих отношений, и это не утопия – а реальность. Это может произойти только благодаря нашей человечности, гуманизму. В самом деле, всё зависит от каждого из нас и от нашего подхода к обществу и к миру в целом.

Таким образом, мы представили здесь некоторые идеи по построению общества, основанного на любви. Прежде всего, это спасло бы нас о чувства страха перед лицом ядерной угрозы, самой главной из тех, что угрожает нашей жизни. В случае, если политика разоружения получит дальнейшее развитие, должно быть установлено взаимное доверие между западом и востоком.

В качестве первого шага мы предлагаем установить культурные связи между различными странами, чтобы предоставить возможность свободно ездить в западные страны для установления связей между людьми двух систем. Эти контакты необходимы для того, чтобы преодолеть наши различия. Необходимо, начали наконец действовать по меньшей мере три статьи Декларации о правах человека – 13, 18, 19, предоставляющие возможность лучше узнать друг друга, свободно выражать свои мысли и распространять их теми средствами, какие вы выберете, независимо от государственных границ.

Первым шагом к воплощению этих позиций будет право советских граждан ездить в другие страны – как это принято не только на Западе, но и в некоторых восточных государствах, граждане которых, в отличие от нас, могут ездить куда захотят. Почему в этом отказано гражданам СССР, таком же социалистическом государстве?

Также необходима возможность голосовать в государственном Совете, возможность выбирать делегатов от неформальной молодёжи (так называют течение молодёжной контркультуры в нашей стране). Мы хотим принимать полноправное участие в реструктуризации общества и не чувствовать себя ущемлёнными в своих гражданских правах. О нас знают, мы наполовину легальны, но этого не достаточно, это напоминает привычные демагогические отговорки. Нам позволено критиковать, но не разрешено действовать.

И мы настаиваем на создании группы народного контроля (НК) – не формальной, а реально действующей – которая могла бы контролировать органы государственной власти и репрессивный аппарат. Молодёжь из неформальных организаций (неформальная молодёжь) также должна быть включена в НК. По этому вопросу у нас есть конкретные предложения.

В молодёжном движении произошло много перемен. В нашей стране вышел первый документальный фильм о молодёжи – «Легко ли быть молодым?». Этот фильм, предельно правдивый, в одном из эпизодов повествует о молодых ребятах, сражающихся в Афганистане и излагающих свой взгляд на войну и на жизнь. Все они получили моральные увечья. То же самое происходило с людьми на войне во Вьетнаме. Был создан Комитет воинов-интернационалистов, между «афганцами» (так называют воевавших в Афганистане) и другими группами молодёжи постоянно возникают стычки, эта ситуация не может не волновать нас в самой высокой степени. Милиция ничего не делает для предотвращения этих конфликтов. Пресса также уделяет много внимания другой проблеме: «люберы», которые, создав культ силы, изучая карате, самбо, боди-билдинг, организуются для избиений представителей самых разных молодёжных течений Москвы. Для оправдания своих преступлений «люберы» используют в качестве прикрытия псевдо-патриотические лозунги об «очистке нашей страны от буржуазных течений», о «защите Родины от козней империализма». Все эти призывы напоминают о фашистах, которые начинали сходным образом: с создания культа силы и «очистки» страны от «ненужных» людей.

В Москве происходили демонстрации, в которых участвовали около 2000 представителей различных групп, выражавших недовольство политикой властей, не принимающих никаких мер по установлению порядка и защите населения от фашиствующих группировок.

Нельзя более жить среди такого беззакония. Должны приниматься твёрдые меры. Мы настаиваем на том, чтобы представители

оппозиционных групп были наделены властью, чтобы они имели возможность присутствовать на собраниях городских Советов и других органов власти, открыто и свободно выражать свои взгляды без страха преследования, издавать свои печатные издания, выступать по радио и телевидению, выезжать за рубеж, как это могли делать наши предшественники, революционеры в начале этого века (например, Бакунин, путешествовавший за границу, чтобы изучать наследие Гегеля).

В нашей стране происходят грандиозные перемены революционных масштабов, борьба за демократизацию идёт полным ходом, и мы не хотим оставаться в стороне: мы хотим принимать активное участие. Эта ситуация напоминает Польшу в 1980–81 гг. И, следовательно, нам нужно пересмотреть нашу идеологию.

В последние годы общая атмосфера нашего движения заметно оживилась, началось восстановление «хиппизма» в СССР. Начиная с 1985 года, наше движение стало расти и шириться, принимая форму более активного протеста, особенно в таких городах, как Москва, Ленинград, Львов, а также в Балтийском регионе. Был провозглашён Манифест хиппи СССР, приуроченный к 20-й годовщине нашего движения и написанный нашими товарищами в Москве. Была выпущена книга нашего товарища из Риги, М.Джорджии, «Два лета», в которой он говорит о его персональных впечатлениях и встречах с разными людьми во время путешествий в Крым, на Валдай и на Украину. Выходят наши самиздатовские журналы, посвящённое проблемам контркультуры: «Урлайт», «Сморчок», «Рокси» и другие. Создаются поп-арт театры, где, помимо хиппи, принимают участие и другие группы молодёжи. Один из таких театров находится в Киеве и называется «Ноль-дистанция». Множество рок-групп играют в рок-клубах музыку разнообразных стилей. Они невероятно популярно среди молодёжи, которая ценит их искреннюю преданность музыке – то, что в нашей стране так долго старались подавить и заменить бесталанными фальшивками.

Выводы

Всё, о чём мы рассказали здесь – лишь малая часть того, что волнует и интересует нас. Мы старались выразить некоторые наши идеи и позиции по отношению к тому, что происходит сейчас в нашей стране. Мы надеемся, что вы не остались равнодушными к нашим взглядам, нашей борьбе против сил консерватизма, конформизма и многих других факторов, мешающих нам жить в мире, братстве и искренности отношений между людьми всего мира. Наш призыв – это призыв ко всем людям доброй воли, ко всем, кто ценит идеалы мира и демократии. Мы приглашаем всех, кто хочет узнать больше о жизни и борьбе советских хиппи, посетить нас и установить дружественные отношения с нами, чтобы мы вместе могли бороться за мир без войны, репрессий и эксплуатации человека человеком. Наши взгляды высказаны здесь простым языком, который может понять каждый, независимо от возраста. С огромной любовью к вам, люди доброй воли.

Oleg Olisewicz

LISTY ZE LWOWA

We wrześniu 1987 r. powstała we Lwowie nieoficjalna grupa "Zaufanie". Tak jak powstała wcześniej w Moskwie i Leningradzie, lwowską grupę tworzy głównie młodzież: hippisi, młodzi robotnicy, niezależni artyści i muzycy. Liderami grupy są współautor manifestu "Ideologia radzieckich hippisów", 30-letni Oleg Olisewicz oraz 25-letni muzyk Dymitr Tiszczenko. Wśród założycieli należy wymienić także Olega Seło, Ninę Nikitinę,, Ludmiłę Szmutcer, Mikołaja Margorina, Eugeniusza Wdowina i Rusłana Papynina.

Późną jesienią 1987 r. została nawiązana korespondencja między Olegiem Olisewiczem i Jackiem Czaputowiczem. Poniżej drukujemy, za zgodą autora, fragmenty listów, które są świadectwem codziennego działania Grupy we Lwowie. (red.)

Lwów, 12 listopada 1987 r.

Witaj drogi Jacku!

(...) Nasza lwowska grupa chce mieć dobre i ścisłe kontakty z Waszą grupą. Nasze miasto znajduje się blisko Waszej granicy i możecie do nas przyjeżdżać. We Lwowie jest wielu Polaków, którzy jadą tranzytem do Rumunii, a także przyjeżdżających autobusami i samochodami na wycieczki turystyczne. Mamy nadzieję, że w ten sposób będziecie mogli przyjechać do Lwowa.

Mam nadzieję, że rozumiesz kiedy piszę do Ciebie po rosyjsku. A może pisać po angielsku? Do nas możesz pisać po polsku. Rozumiemy po polsku i możemy po polsku rozmawiać, tylko trudno nam w tym języku pisać. We Lwowie mieszka około 50 tysięcy Polaków, utrzymujemy z nimi liczne kontakty. Często wspólnie omawiamy różne sprawy, w tym także związane z problemami narodowościowymi.

Dużo słyszeliśmy o Waszej grupie w BBC i "Głosie Ameryki". Ostatnio słyszeliśmy o Waszej akcji we Wrocławiu, gdzie milicja aresztowała 150 osób 7-go listopada, a także o wcześniejszych demonstracjach, w tym o tej, w której wzięło udział 2-3 tysiące ludzi. Nasza lwowska grupa jest grupą radykalną i jesteśmy za aktywną działalnością. W następnych listach będę dokładniej pisał o naszej grupie i o jej pracy. (...).

Czas Przyszły. – Warszawa, 1988–1989. – № 3/4.

* * *

Lwów, 16 listopada 1987 r.

(...) We Lwowie można oglądać polską TV – 2 programy, stale też słuchamy Polskiego Radia. Wszyscy bardzo interesujemy się wydarzeniami w Polsce. (...)

Pytasz mnie, jakie są nasze propozycje wspólnych działań i jak ja widzę naszą wspólną działalność. Mamy wiele propozycji, oto niektóre z nich:

1) organizować tego samego dnia wspólne demonstracje związane z jakąś ważną datą,
2) występować w obronie waszych i naszych członków, którzy są represjonowani za odmowę odbycia służby wojskowej,
3) wymieniać informacje o wydarzeniach w naszych krajach i o wszystkim informować nasze społeczeństwa,
4) raz w tygodniu, w wybrany dzień (z wyjątkiem nagłych wypadków) rozmawiać ze sobą przez telefon,
5) w miarę możliwości przyjeżdżać do siebie i brać udział we wspólnych akcjach,
6) wydawać wspólne oświadczenia i odezwy sygnowane przez obie nasze grupy,
7) nawiązywać kontakty z podobnymi do naszych grupami w innych krajach bloku wschodniego,
8) domagać się możliwości swobodnego podróżowania pomiędzy krajami bloku wschodniego,
9) żądać powszechnego prawa do służby zastępczej w naszych krajach,
10) walczyć o ochronę zabytków architektury i środowiska naturalnego, występować przeciwko lokalizacji elektrowni atomowych w rejonach o gęstym zaludnieniu.

Myślę, że te propozycje będą Wam szczególnie bliskie ze względu na Wasze poglądy i odczucia, ale mamy także jeszcze wiele innych.

Ostatnio w naszej TV mówiono o różnych opozycyjnych organizacjach w naszym kraju i wymieniono moskiewską grupę "Zaufanie". Także w niektórych czasopismach i gazetach zamieszczono krótkie informacje o tych organizacjach. Wcześniej nic o nich nie pisano ani nie mówiono, starając się wszystko przemilczeć. Nasza lwowska grupa składa się z około 30-tu osób stanowiących aktywne jądro i około 80-100 pacyfistów, którzy od czasu do czasu uczestniczą w naszych akcjach.

Niedawno, bezpośrednio po naszej demonstracji w dn. 24 i 25 października członkowie grupy przeprowadzili akcję w obronie jednego chłopaka niesłusznie obwinionego przez milicjantów w sprawie karnej. Moi koledzy zebrali podpisy i 9-go listopada zrobili demonstrację pod Okręgową Prokuraturą, a potem doręczyli petycję z podpisami prokura-

torowi okręgu. Petycja domagała się postawienia przed sądem milicjantów, którzy tego chłopaka pobili tak, że został inwalidą i ma sparaliżowane nogi. On już 35 dni głoduje. Proces został wyznaczony na koniec listopada. (...)

* * *

Lwów, 27 grudnia 1987 r.

Dostałem Twój list, a w nim numer *PWA*. Mnie i wszystkim moim kolegom bardzo spodobało się to pismo. Jest w nim wiele interesujących wiadomości o tym, co się dzieje w Polsce i za granicą. Zaczęliśmy dostawać listy z Polski i m.in. od grupy WiP z Bełchatowa. Bardzo się cieszymy, kiedy dostajemy takie listy od przyjaciół o podobnych poglądach i odczuciach. (...) Dobrze, że zamieściliście mój adres w *PWA*. Teraz mamy dobry kontakt z różnymi grupami i różnymi ludźmi z Polski (...)

Teraz, gdy piszę list do Ciebie jest godzina 2.00 w nocy, zaczął się nowy dzień, 27 grudnia. Dzień wczorajszy był bardzo bogaty w wydarzenia. W rocznicę wkroczenia wojsk radzieckich do Afganistanu w dniu 26 grudnia1979 roku zamierzaliśmy zorganizować demonstrację przeciwko wojnie w Afganistanie, jednak władze wcześniej starały się nam w tym przeszkodzić. 21-go grudnia mieliśmy zebranie organizacyjne, na którym rozdzielaliśmy zadania na czas demonstracji. Następnego dnia rano jeden z członków naszej grupy został zabrany z domu i zawieziony na posterunek milicji. Tam trzymali go przez cztery godziny, dokładnie zrewidowali i zabrali mu jeden z listów protestacyjnych w sprawie pobytu wojsk radzieckich w Afganistanie. List skonfiskowano. Tego samego dnia wieczorem zatrzymano także dwóch innych członków naszej grupy, zawieziono na milicję, zabrano im listy tej samej treści oraz inne drukowane w podziemiu ulotki. Przetrzymywali ich od 22.00 do 24.00.

Potem, 23 i 24 grudnia zaczęto wzywać na milicję wiele osób; kazano im podpisywać oświadczenia, że nie pójdą na demonstrację, przeprowadzono z nimi rozmowy ostrzegawcze. Do innych przyjeżdżano do domów i też kazano podpisywać takie same oświadczenia. 25 grudnia zatrzymano jeszcze dwóch innych członków naszej grupy, kiedy naklejali na mieście plakaty nawołujące do przyjścia na demonstrację. Zawieziono ich na posterunek milicji, a stamtąd jednego z nich od razu zawieziono do szpitala psychiatrycznego.

Mnie także w dniu 24 i 25-go grudnia zatrzymywano i przestrzegano przed przyjściem na demonstrację. Mimo to 26-go grudnia około 13.00 wyszedłem z domu. Przed domem już na mnie czekali, wsadzili mnie do samochodu i zawieźli na posterunek milicji. Tam zabrali mi plakaty, które miałem ze sobą i nie puścili na miejsce spotkania.

To są najnowsze wiadomości. Jeszcze nie zdążyłem się o wszystkim dowiedzieć. W Moskwie i Leningradzie miały być takie same demonstracje. (...)

* * *

Lwów, 30 grudnia 1987 r.

(...) Właśnie pisze po polsku Aleksander Bałdin, a Alik siedzi obok i mówi, co chciałby napisać (...)

(...) W ostatnim liście rozpoczęliśmy mówić o demonstracji 26 grudnia b.r., która miała się odbyć w związku z wojną w Afganistanie. Demonstarcje miały się odbyć we Lwowie, Leningradzie, Moskwie i może jeszcze w Rydze. W Moskwie i Leningradzie demonstracje były zerwane przez milicję i służbę bezpieczeństwa. Tylko w Moskie dwóch młodych ludzi zabrano na 15 dni a Stepanowi Gurze sąd zamienił wyrok więzienia na grzywnę – 30 rubli. W Leningradzie zatrzymano czterech chłopców oraz dwie dziewczyny za demonstrację 20 grudnia b.r. w związku ze świętem Służby Bezpieczeństwa.

We Lwowie, Mikołaja Margorina funkcjonariusze MO zatrzymali 25 grudnia wieczorem, kiedy przylepiał ulotkę na Starym Mieście. Odprowadzono go razem z towarzyszącym mu chłopakiem na komendę MO. Tam trzymano ich ok. 4-ch godzin i powiedziano, że jest wolny. Kola otrzymał swój paszport z powrotem i poszedł do wyjścia. Na zewnątrz już stało pogotowie, którym odwieziono go do szpitala wariatów.

Po trzech dniach zwolniono go dzięki pomocy kolegów z press-centrum "Głasnost'" z Moskwy. Z Moskwy przybyli wczoraj samolotem Lew Timofiejew, Jurij Chronopoło a także nasz lwowiak Gill.

Demonstracja miała się odbyć na rynku lwowskim przy ratuszu, gdzie mieści się radziecki urząd miasta, lecz cały rynek był pełen gliniarzy oraz agentów SB.

Nasza grupa ma teraz cztery sekcje:

1) ekologiczno-naukową,
2) kulturologikmo-narodową,
3) religijno-pokojową,
4) prawną.

Chcemy napisać list przeciw skróceniu czasu uwięzienia dla tych SB-istów, co zamordowali w 1984 r. księdza Jerzego Popiełuszkę i zebrać podpisy wśród ludzi. (...)

P.S. Przepraszam za złą polszczyznę i błędy, dawno nie pisałem po polsku.

Sasza

suje. Oni są bardzo wdzięczni za wszystkie informacje, które do nich dochodzą. (...)

* * *

Lwów, 18 marca 1988 r.

Drodzy polscy przyjaciele!

Do głębu duszy wstrząsnęły nami wydarzenia, jakie miały miejsce u Was 8 marca, kiedy to milicja i służby bezpieczeństwa rozpędziły pokojowe demonstracje w Warszawie i Krakowie.

Tylko werbalnie władze polskie krytykują sposób, w jaki milicja traktowała studentów demonstrujących pokojowo 8 marca 1968 roku.

Obecnie, po 20 latach znów powtórzyły się represje ze strony władzy.

Nasza lwowska grupa "Zaufanie" jest wstrząśnięta środkami represji władzy, jakie zostały użyte w celu rozpędzenia pokojowej demonstracji i wyraża swą solidarność z młodzieżą polską, ze związkiem zawodowym "Solidarność" i z innymi polskimi grupami demokratycznymi w walce o ideały wolności, pokoju i demokracji. Żądamy od władz polskich zaprzestania represji w stosunku do wszystkich sił demokratycznych, a także wypuszczenia na wolność wszystkich polskich więźniów politycznych.

Lwowska Grupa Budowy Zaufania Między Zachodem i Wschodem

* * *

Lwów, 18 marca 1988 r.

U nas we Lwowie, 16 marca miała miejsce demonstracja ekologistów-zielonych, którzy protestowali przeciw zatruciu środowiska naturalnego, w sprawie odnowy i ochrony zabytków Starego Miasta. Demonstracja trwała od 13.00 do 16.00 i brało w niej udział ok. 100 osób. My też braliśmy w niej udział. Wyglądało to dobrze i wesoło. Miały miejsce sytuacje teatralne, tak jak niedawno u Was we Wrocławiu. Milicjanci i SB nie mieszali się, stali i przyglądali się z boku. (...)

* * *

Lwów, 1 kwietnia 1988

Bardzo dziękuję za Twój list, a także za 12 numer "Dezertera" i za Twój artykuł w języku angielskim na temat wojska i rozbrojenia. (...)

ЗМІСТ

Ілько Лемко. Вічний хіппі 3
Алік Олісевич. Революція квітів 5
Woody Child 7
Романтична країна мрій 23
Peace – Love – Freedom – Rock'n'Roll! 24
Подорожуючи країною мрій 32
Арка 33
Подорожуючи країною мрій 39
Неофіт 41
Подорожуючи країною мрій 44,46,50,56,58
Peace – Love – Freedom – Rock'n'Roll! 60
Де почути те, що буде завтра? 64
Our Time Is Gonna Come! 75
До історії правозахисної групи «Довіра» 85
Squawk 101
Завершення подорожі до країни мрій 128
Додатки 131

ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНЄ ВИДАННЯ

Олісевич Олег Олександрович

Революція квітів

Відповідальний за випуск – *Андрій Трач*
Літературний редактор – *Надія Мисик*
Комп'ютерне верстання – *Ольга Іванків*
Дизайн обкладинки – *Ірина Гібей*

Підписано до друку 14.02.2013.
Формат 60х84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Arial Cyr. Офсетний друк.
Умов.-друк.арк. 9,3. Обл.-вид.арк. 7,02.
Замовлення № 14/02.

Виготівник і видавець – ТзОВ «Тріада плюс»
79016, м. Львів, вул. Митр. Ангеловича, 28
тел. (032) 243-17-49, e-mail: triadaplus@hotmail.com

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2712 від 07.12.2006 р.